

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Antonín Hořín

**Obchodní vztahy mezi EU a USA ve výměně zemědělských
produktů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Dan Marek Ph.D., M. A.

OLMOUC 2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis:

Rád bych tímto poděkoval Doc. Danu Markovi Ph.D., M. A. za odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při psaní této práce.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1. Teoretická východiska	13
1.1. Teorie komplexní interdependence	14
1.2. Indikátory komplexní interdependence	19
1.3. Aplikace teorie komplexní interdependence	22
2. Obchodní vztahy mezi EU a USA	24
2.1. Vzájemná citlivost a zranitelnost	24
2.2. Současné obchodní vztahy mezi EU a USA	26
3. Vývoj zemědělských politik obou aktérů	28
3.1. Historie SZP	28
3.1.1 Prvopočátky SZP	31
3.1.2 Problémy SZP	33
3.1.3 Reformní 90. léta	35
3.1.4 SZP v 21. století	36
3.1.5 SZP po roce 2013	38
3.2. Formování zemědělské politiky USA	41
3.2.1 Vznik moderní zemědělské politiky v USA	41
3.2.2 Transformace amerického zemědělství	43
3.2.3 Rozpočtová opatření	46
3.2.4 Klíčová reforma roku 1996	48
3.2.5 Změna na počátku 21. století	49
3.2.6 Farm Bill 2008	51
3.2.7 Současná zemědělská politika USA	52
3.3. Srovnání obou zemědělských politik	54

4. Vliv WTO (GATT) na zemědělské obchodní vztahy	57
4.1 Vznik GATT.....	57
4.1.1 Zemědělství v GATT	60
4.1.2 Počátky GATT	62
4.1.3 Dillon Round	64
4.1.4 Kennedy Round.....	66
4.1.5 Tokyo Round.....	68
4.2 Uruguayské kolo jednání	70
4.2.1 Doba před jednáním	70
4.2.2 Zemědělský problém	71
4.2.3 Agricultural Agreement.....	73
4.3 Katarské kolo – nedokončený proces	76
Závěr.....	81
Zdroje	85
Abstrakt	106
Abstract	107

Seznam zkratk

AAA	Agricultural Adjustment Act
ACR	Average Crop Revenue Program
ACP	Africké, Karibské a Pacifické státy
CBO	Congressional Budget Office
CCC	Commodity Credit Corporation
CCP	Countercyclical Payment Program
COGECA	General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union
COPA	Committee of Professional Agricultural Organisations
EHS	Evropské hospodářské společenství
EP	Evropský parlament
EU	Evropská unie
ER	Evropská rada
ES	Evropské společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ESUO	Evropské společenství uhlí a ocelí
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FAIR	Federal Agriculture Improvement and Reform Act
FSRIA	Farm Security and Rural Investment Act
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
ITO	International Trade Organization
MLA	Market Loss Assistance Program
SFP	Single Farm Payment
SZP	Společná zemědělská politika
TTIP	Transatlantické investiční a obchodní partnerství
USA	Spojené státy americké
USDA	United States Department of Agriculture
WTO	World Trade Organization

Úvod

Obchodní vztahy mezi Evropskou unií (EU) a Spojenými státy americkými (USA) představují jednu z nejdůležitějších oblastí vzájemných vztahů. Pro EU znamená americký trh největší odbytiště svých výrobků. To samé platí i pro USA. Tyto vzájemné obchodní vztahy se odráží i v oblasti zemědělství, kdy oba aktéři jsou významnými vzájemnými partnery. Jejich provázanost a celkové obchodní saldo významně ovlivňuje hospodářský růst jak v USA a ve státech EU, tak i celosvětovou hospodářskou kondici. Pro hospodářský růst jsou zásadní hlavně oblasti výměny průmyslových produktů, bankovní sektor a obchod se službami. Problematické jsou však obchodní vztahy v zemědělské oblasti. Ty jsou ovlivněny zejména rozdílným přístupem k zemědělské politice u obou aktérů. Zemědělská politika EU se vyznačuje velmi rigidním nastavením. I přes určité inovace v evropském zemědělském systému, se stále jedná o vysoce nákladnou politiku a její nastavení má významný mezinárodní dopad. Zejména přímé platby a další dotace vytvářejí mezi aktéry mezinárodního obchodu jisté tenze a kontroverze. Tento dlouhodobý trend silně ovlivňuje podobu zemědělské politiky, která je ve srovnání s ostatními zemědělskými trhy velmi protekcionistická. Zemědělská politika USA se naopak vyznačuje liberálnějším přístupem k trhu, jen v určitých strategických komoditách se americká politika přiklání k protekcionistickým opatřením. Rozdílnost přístupu k zemědělské politice se poté zásadně odráží na vzájemných obchodních vztazích mezi EU a USA. Projevuje se to zejména v současných debatách ohledně regulativních opatření obou trhů, které vytváří významné překážky v obchodu se zemědělskými produkty.

Rozdílnost zemědělských politik EU a USA vychází zejména z historických tradic dané země. USA stávající podobu zemědělské politiky začaly budovat již ve 30. letech 20. století jako reakce na velkou hospodářskou krizi. Naopak evropské zemědělství je spojeno s počátky evropské integrace a zejména s vytvoření EHS. Přístup obou aktérů k zemědělské politice nebyl v počátku odlišný. Oba dva systémy používaly protekcionistické nástroje. Rozdílem je však záměr. USA se snažily zajistit odbyt svým strategickým komoditám, které produkují zejména pro export a ve většině z nich (olejniny, obiloviny, arašidy, bavlna) se historicky řadí mezi největší exportéry na světě. Oproti tomu evropským cílem byla potravinová soběstačnost. Pokud by vzájemné interakce zůstaly jen na této rovině, zemědělství by nepředstavovalo významnější problém. Problém nastal ve chvíli, kdy Evropa byla již potravinově soběstačná, a navíc se stala významným exportérem zemědělských produktů. Ovšem tento export byl podložen vysoce protekcionisticky nastaveným vnitřním

trhem. USA a EU si začaly přímo konkurovat, což vedlo k řadě obchodních sporů, příkladem jsou tzv. „*banánové války*.“ (Luková, Lysek 2012: 137) Rozdílnost přístupu k zemědělské politice se následně projevovala zejména v 80. letech, kdy se USA snažily vlivem ekonomických problémů zvýšit tlak na liberalizaci trhu. Projevilo se to zejména aktivitami na počátku 90. let. Naopak Evropa určitou část liberalizace připouštěla, ale nadále se snažila o ochranu svých producentů, zejména finančními subvencemi. Devadesátá léta jsou pro stávající zemědělské vztahy naprosto zásadní, jelikož oba aktéři započali s určitou liberalizací trhů. Každý však přistupoval k této problematice z jiného důvodu. USA byly vesměs iniciátorem liberalizace, a to prostřednictvím WTO. Jedná se o logický krok, kdy se USA snažily o zaopatření svých strategických komodit. Naopak Evropa byla nucena, vlivem jednání v rámci WTO a zvyšujícím tlaku ostatních aktérů (zejména USA), provést nezbytné liberalizační reformy. Tento stav je nadále citelný. S ohledem na výši celních bariér mezi oběma aktéry, je zde patrný nepoměr. V průměru jsou celní bariéry pro americký export do EU třikrát větší než naopak pro evropský export do USA. (Beckman et al 2015: 7) Nastavení celních bariér či přímých plateb je v současnosti v řešení WTO, které soustavně monitoruje obě zemědělské politiky. Naprosto zásadním rozdílem obou politik je využití regulativních opatření v přístupu na jejich vnitřní trh. Příkladem je zde nejdiskutovanější téma, a to americký export geneticky modifikovaných rostlin do EU. USA jsou historicky otevřenější, co se týče využití nových technologií. Oproti tomu stojí EU, která jakýkoli import svazuje s dodržováním svých přísných kritérií. Regulativní rámec vzájemných vztahů je v současnosti jedním z hlavních oblastí vyjednávání. Tento stav reflektuje i návrh tzv. smlouvy TTIP (Transatlantické investiční a obchodní partnerství), která se ihned po zveřejnění stala předmětem mnoha diskuzí a tenzí mezi politiky i odborníky. Předpokládá se, že pokud se podaří vyřešit nastavení regulativních opatření a vzájemně je harmonizovat, tak evropské a americké firmy ušetří miliardy dolarů. (Parker, Alemanni 2016: 64) Ovšem stěžejním bodem je samozřejmě zemědělský sektor.

Cílem této diplomové práce je analyzovat proces vývoje obchodních vztahů mezi USA a EU v oblasti zemědělských produktů. Teoretický koncept využitý v této diplomové práci vychází z liberalistického přístupu ke zkoumání mezinárodních vztahů. Použitá teorie v této diplomové práci je teorie komplexní interdependence, představená v práci od Roberta Keohane a Josepha Nye. Tato teorie pomáhá pochopit liberalizační tendence obchodních politik, zejména mezi významnými obchodními partnery. V zemědělských obchodních vztazích USA a EU došlo zejména v posledních dvaceti letech k velkému pokroku. Vzájemné obchodní překážky se postupem snižují, obchodní vztahy se liberalizují a trhy se stávají více

konkurenční. Tento jev vysvětluje teorie komplexní interdependence, kdy se oba aktéři přiklánějí ke vzájemné spolupráci a liberalizaci, vlivem vysoké vzájemné závislosti. Hlavní hypotéza zní: větší míra vzájemné propojenosti obchodních vztahů v zemědělském sektoru mezi USA a EU posiluje vzájemnou závislost a napomáhá k harmonizaci politik obou aktérů. K potvrzení této hypotézy se vychází z klíčových diskriminantů pro potvrzení teorie komplexní interdependence. Prvním je prokázání vzájemné citlivosti či zranitelnosti. Tomu napomáhá i výzkumná otázka, jaké je zemědělské obchodní saldo mezi oběma aktéry? Další otázka se zaměřuje na povahu nastavených vnitřních politik obou aktérů, do jaké míry jsou si politiky obou aktérů podobné? A také naopak, do jaké míry jsou tyto politiky rozdílné? Popřípadě, do jaké míry se tyto politiky navzájem ovlivňovaly? Pro lepší pochopení vzájemných vztahů je nutné i zodpovědět, jak je v současnosti nastaven vzájemný obchod mezi EU a USA? V neposlední řadě je nesmírně důležitá i otázka, jaký je vliv WTO na formování vzájemných vztahů v oblasti zemědělství?

K potvrzení stanovené hypotézy a s ní spojených vědeckých otázek se využívá metoda komparativní případové studie, tedy srovnání vývoje zemědělských politik obou aktérů a vývoj obchodních vztahů v rámci GATT/WTO. Díky tomuto srovnání s využitím empiricko-analytické metody dojde ke komplexní analýze definované problematiky a potvrzení stanovené hypotézy. Výhodou tohoto přístupu je reflexe vývoje interních zemědělských politik obou aktérů v čase a možnost definování společných rysů obou politik. I samotná teorie komplexní interdependence předpokládá využití komparativní případové studie.

Časové vymezení této diplomové práce odpovídá počátku evropské integrace do současnosti. Pro obchodní vztahy mezi EU a USA je pomyslným počátkem podpis Římských smluv a z toho vyplývající založení Evropského hospodářského společenství (EHS). Konečné časové ohraničení kopíruje současné vyjednávání a vize obchodní politiky v zemědělském sektoru. Zejména se jedná o vyjednávání a diskuze dotýkající se připravované smlouvy TTIP. Diplomová práce se zaměřuje na vývoj vzájemných obchodních vztahů v zemědělství, ale i na vývoj samotných zemědělských politik. Díky vysvětlení vnitřního nastavení zemědělské politiky jak v EU, tak i v USA, je možné následně vysledovat tendence ve vzájemných obchodních vztazích. Dále se práce soustřeďuje na vzájemné jednání a postupný vývoj obchodních vztahů, který probíhal hlavně na platformě WTO. Geograficky se práce vymezuje pouze na transatlantický prostor, tedy na politiku USA a EU, a jejich vzájemné interakce.

Tato diplomová práce vychází z velké řady literatury a odborných textů. Zásadní prací pro pochopení teoretického přístupu k mezinárodním vztahům je práce Roberta O. Keohane a Josepha S. Nye, *Power and Interdependence*. Tato monografie představuje základní

teoretický koncept použité teorie, kdy popisuje detailní výklad teorie interdependence a její aplikaci na mezinárodní vztahy. Tito autoři publikovali i odborný článek *Transgovernmental Relations and International organization*, který dále rozvíjí aplikovanou teorii, a to zejména v kontextu vlivu mezinárodních organizací. Pro vysvětlení teoretického základu je důležitým zdrojem článek od Waheedy Rany, *Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts*. Tento odborný text uvádí jednotlivé příklady výkladu teorie interdependence a její stěžejní části. Pro pochopení teoretického základu politické ekonomie je taktéž zásadní monografie od Vladana Hoduláka a Oldřicha Krpece, *Politická ekonomie mezinárodních vztahů*. Tato práce detailně vysvětluje současné dílčí teorie politické ekonomie, ze které následně vychází teorie komplexní interdependence. V oblasti politické ekonomie je taktéž velmi důležitá práce od Richarda Baldwina a Charlese Wyplosza, *Ekonomie evropské integrace*. Ta detailně vysvětluje ekonomické nástroje obchodních bariér, kterým udává teoretické zázemí. Pro oblast obchodních zemědělských vztahů se jedná o velmi důležité téma, jelikož je oblast zemědělství velmi ovlivněna obchodními bariérami mezi státy. Pro další vysvětlení teorií politické ekonomie je zcela zásadní dílo od Roberta Giplina, *The Political Economy of International Relations*.

Pro obchodní interakce mezi USA a EU jsou pro tuto diplomovou práci zásadní dvě monografie. První je *Agricultural Policy reform: Politics and proces in the EU and US in the 1990s*, od Wana Moyera a Tima Joslinga. Tato práce detailně popisuje vývoj vzájemných vztahů mezi EU a USA v 90. letech, které pro vývoj vzájemných vztahů představují zásadní předěl. Druhou monografií je *Transatlantic Food and Agricultural Trade policy: 50 Years of conflict and Convergence*, od Tima Joslinga a Stefana Tangermanna. Jedná se o důležitou práci, která popisuje celkový vývoj vzájemných obchodních vztahů mezi EU a USA od počátku navázání obchodních vztahů v oblasti zemědělství. Tito autoři s pomocí T. K. Warleyho, vypracovali i klíčovou monografii, *Agriculture in GATT*, která detailně popisuje vývoj zemědělských obchodních jednání v rámci GATT. Timothy Josling a Stefan Tangermann jsou autoři, kteří se dlouhodobě zaměřují na problematiku zemědělství v obchodních vztazích mezi EU a USA. Příkladem může být i jejich článek *TTIP and Agriculture: Another Transatlantic Chicken War* nebo odborný text *Agriculture, Food and the TTIP: Possibilities and pitfalls*. Tyto odborné články poskytují důležitý vhled na současné jednání o TTIP a její dopad na zemědělství obou aktérů. Důležitou monografií je taktéž kniha od Antonia Piccininiho a Margaret Loseby, *Agricultural Policies in Europe and the USA: Farmers between Subsidies and the Market*. Tato práce detailně komparuje nastavení zemědělských politik obou aktérů. Pro analýzu obchodních vztahů mezi EU a USA je základní

monografie od Stevena McGuireho a Michaela Smithe, *The European Union and the United States: Competition and Convergence in the Global Arena*. Toto dílo detailně představuje proces etablování vzájemných obchodních vztahů. Nevýhodou je však obecná povaha této publikace, která pro cíle této práce nepřináší potřebný vhled na problematiku zemědělství. V kontextu americké legislativy je zásadní kniha od Bruce Gardnera s názvem *American Agricultural in the Twentieth Century*. Tento autor publikoval i celou řadu dílčích článků zaměřujících se na americkou zemědělskou politiku. Toto téma rozvíjí i kniha od Willarda Cochraneho, *History of the American Agriculture: A Historical Analysis*. Tato monografie analyzuje nejdůležitější milníky ve vývoji amerického zemědělství. V kontextu vývoje americké zemědělské politiky a její dopad na ostatní aktéry je velmi důležitý sborník od Waltera Armbrustera a Ronalda Knutsona, *US Programs Affecting Food and Agricultural Marketing*.

O společné zemědělské politice EU existuje celá řada odborných textů a monografií. Tato diplomová práce využívá zejména publikaci od Wyna Granta, *The Common Agricultural Policy*, která blížeji popisuje vývoj při etablování zemědělské politiky. Výhodou této monografie je její komplexní přístup k dané problematice. Pro pochopení vnitřních procesů EU a nastavování jejich politik je důležitá rozsáhlá monografie *Understanding the European Union: A Concise Introduction*, od Johna McCormicka. Další základní monografií je *Politics in the European Union*, od Iana Bacha a George Stephena, která poskytuje základní teoretický vhled do fungování jednotlivých politik EU a jejich nejdůležitější interakce. V kontextu reformních kroků u SZP je důležitá kniha *Reforming the Common Agricultural Policy*, od Isabelle Garzon. Výhodou této práce je její detailní zaměření na faktory ovlivňující proběhlé reformy SZP, jak z vnitropolitického hlediska, tak i v kontextu zahraničních obchodních vztahů. Pro toto téma je taktéž zásadní odborný článek *The making of the CAP: Towards a historical analysis of the EU's first major policy* od Pierse Ludlowa, který detailně analyzuje historické příčiny a počátky SZP. Současný vývoj v rámci SZP analyzuje sborník od Johana Swinnena, *The Political Economy of the 2014-2020: Common Agricultural Policy, An Imperfect storm*. V rámci této publikace se vyskytuje řada odborných textů zaměřených na současný systém SZP a její možnou reformu. Johan Swinnen je autorem celé řady odborných textů, které významně přispěly k tématu této práce. Například článek *The Political Economy of the Most Radical Reform of the Common Agricultural Policy*. Důležitý je i odborný článek od Carolyn Tanner, *Agricultural trade liberalisation and the Uruguay Round*, který popisuje liberalizaci zemědělského trhu v 90. letech. Tato diplomová práce čerpá i z celé řady

oficiálních zdrojů. Zejména z dostupných materiálů a publikací vydávaných EU, WTO nebo USA.

Tato práce je rozdělena do několika kapitol. V první kapitole se detailně analyzuje teoretický koncept, který napomáhá analyzovat dané téma diplomové práce. Tato kapitola se dělí na několik podkapitol, které vysvětlují použitý teoretický koncept. Další kapitoly reflektují použité diskriminanty vycházející z aplikované teorie. Druhá kapitola se zaměřuje na nastavené obchodní vztahy mezi EU a USA. V rámci této kapitoly je i definována míra vzájemné citlivosti a zranitelnosti obchodních vztahů mezi oběma aktéry. Cílem této kapitoly je zejména analyzovat a vyčíslit objem vzájemného obchodu a jeho proměnu v čase. Navíc se tato kapitola zaměřuje na současnou podobu obchodních vztahů mezi EU a USA. Ve třetí kapitole se čtenář blíže seznámí s nastavením zemědělských politik obou aktérů. Tato kapitola se následně dělí na tři podkapitoly, kdy v první je definován vývoj SZP, ve druhé vývoj zemědělské politiky v USA a poslední podkapitola komparuje oba zemědělské systémy a hledá podobnosti a rozdílnosti v jejich nastavení. Čtvrtá kapitola detailně seznamuje s historickým vývojem obchodních vztahů mezi EU a USA v rámci GATT potažmo WTO. Tato kapitola se taktéž člení na podkapitoly, které jsou rozděleny podle kol jednání v rámci WTO a definují celkový progres ve vývoji obchodních vztahů se zemědělskými produkty.

1. Teoretická východiska

Použitá teorie komplexní interdependence vychází z liberálního paradigmatu mezinárodních vztahů, jako zastřešujícího ideologického přístupu k mezinárodním vztahům. Oproti realismu, který představuje opozitní teoretické paradigma, liberalismus pojímá mezinárodní vztahy jako hru s nenulovým součtem.¹ To znamená, že státy a aktéři mezinárodních vztahů díky vzájemné kooperaci mohou maximalizovat své zisky. To dokládá například modelová hra věžňovo dilema, na které se jednoduše vysvětluje tento koncept. (Drulák 1998: 84) Ve srovnání „*zatímco realisté chápou mezinárodní systém (jeho soutěživý anarchický charakter) jako důvod, proč státy nemohou spolupracovat, liberálové se zaměřují na subsystémové faktory (na vnitřní politiku státu a na jejich moc), které naopak podle jejich názoru pozitivně podněcují mezinárodní spolupráci.*“ (Waisova 2002: 49) Z této logiky vychází velká řada teoretických konceptů význačných autorů. Tato spolupráce se poté nejčastěji projevuje větším obchodním saldem a důležitostí vzájemných ekonomických vztahů. Vývoj ve studiu obchodních vztahů vyústil až v etablování podoboru mezinárodních vztahů a ekonomie, který se nazývá politická ekonomie. Tento konceptuální obor se detailně zaměřuje na interakce států, či aktérů mezinárodních vztahů v ekonomickém prostředí.

Nosnou teorií této diplomové práce je teorie komplexní interdependence, která byla poprvé představena roku 1977 v práci Roberta Keohane a Josepha Nye s názvem *Power and Interdependence*. Tato teorie detailněji rozvíjí neoliberální paradigma pojetí mezinárodních vztahů. Základní perspektivou neoliberálního liberalismu je především „*struktura zájmů států.*“ (Karlás 2007: 72) Tato struktura následně ovlivňuje interakce mezi aktéry. Z této teorie vychází následně teorie neoliberálního institucionalismu. Problematické při posuzování vzájemných obchodních vztahů mezi dvěma aktéry je roztržitost faktorů ovlivňující jejich chování. Na vzájemné interakce totiž působí vlivy typu globalizace, enviromentální a sociální politiky, či snaha o maximalizaci zisků. Právě teorie komplexní interdependence tyto jevy pojímá a utváří rámeček, který napomáhá tyto jevy operacionalizovat a vysvětlit stávající tendence v obchodních vztazích mezi EU a USA.

¹ Pro srovnání základních aspektů přístupů k mezinárodním vztahům viz monografie *The Political Economy of International Relations* (Giplin 1987).

1.1. Teorie komplexní interdependence

Teorii komplexní interdependence představili poprvé v roce 1977 Robert Keohane a Joseph Nye. Někdy se tato teorie nazývá jako teorie komplexní vzájemné závislosti. (Tamtéž) Jedná se o analytický koncept, který „*se snaží charakterizovat mezinárodní vztahy nárůstem počtu komunikačních kanálů mezi aktéry mezinárodních vztahů (posilování transnacionální dimenze), absencí hierarchie mezi jednotlivými tématy (relativizace primátu moci a bezpečnosti) a obecným zmenšováním významu vojenské síly (posílení ekonomické dimenze).*“ (Hodulák, Krpec 2011: 30) Tato teorie reagovala na ekonomické turbulence v 70. letech a na postupný vývoj v transatlantických vztazích. Problematické je zde vymezení EU² jako takové, ovšem v ekonomickém sektoru vystupuje jako suverénní aktér mezinárodních vztahů.

Teorie komplexní interdependence je vnímána jako základ pro neoliberalní přístup ke studii teorií mezinárodních vztahů. Jedná se taktéž o vysvětlující teorii pro vznik mezinárodních režimů a mezinárodních institucí. Keohane a Nye argumentují, že celková povaha mezinárodních vztahů se změnila a svět se stává více vzájemně závislý, zejména v otázce ekonomie. Tento jev můžeme vysvětlit i známým pojmem globalizace. (Rana 2015: 290) „*Změny však nemají snadno analyzovatelnou povahu. Procesy je třeba charakterizovat jako souběžné proměny v charakteru mezinárodních ekonomických vztahů a potenciálu států dosahovat svých cílů v mezinárodním ekonomickém prostředí.*“ (Hodulák, Krpec 2011: 30) Změna tohoto charakteru vychází zejména z „*tendencí politizovat ekonomické režimy.*“ (Tamtéž) Zde je cílem posilovat mocenské vměšování států do světové ekonomiky, které se obhazuje jako národní zájem. Druhým faktorem, který popisuje tuto změnu, je „*integrace trhů.*“ (Tamtéž) Již od počátku 70. let je možné vysledovat postupnou integraci trhů, které zásadně mění prostředí vzájemných vztahů. Roste počet vzájemných obchodních dohod a vzájemná výměna zboží je čím dál tím víc jednodušší. Taktéž riziko vojenského konfliktu mezi hospodářsky vyspělými aktéry je značně eliminováno. Představa střetu mezi EU, USA či Japonskem se stává nereálnou. (Tamtéž) Pro rozvoj obchodních vztahů ve výměně zemědělských produktů, byly zásadní hlavně jednání v rámci GATT, poté v WTO. Ty byly determinující pro rozvoj těchto vztahů. (Williams 2006: 103)

V otázce pojmu interdependence je nutné nejdříve definovat pojem „*dependence*“ neboli závislost. „*Závislost znamená pro stát, že je významně ovlivňován či determinován*

² Samozřejmě je zde z teoretického hlediska problematické srovnávat EU s ostatními suverénními státy. Velká část odborníků poukazuje, že Evropská unie není jak mezinárodní organizací, tak ani útvar podobný konfederaci. Z toho hlediska je na EU nahlíženo jako na útvar *sui generis*. (Wallace 1999 in Phelan 2012: 368) Nastavení vnitřního trhu však do značné míry připomíná trh v jednotlivých suverénních státech. Kdy SZP je jednou z nekoordinovanějších politik s velkou úlohou Evropské komise. Z tohoto důvodu, je pro snadnější komparaci k této problematice přistupováno obvyklými teoriemi mezinárodních vztahů a politické ekonomie.

externími silami. Interdependence, zjednodušeně znamená vzájemnou závislost. Interdependence ve světové politice charakterizuje situace, kdy je zásadní reciproční efekt mezi státy nebo mezi aktéry v odlišných zemích.“ (Keohane, Nye in Rana 2015: 291) Vzájemná závislost zúčastněných aktérů se nevztahuje jen na státy, ale i na další aktéry mezinárodních vztahů. Jejich vzájemná interakce je definována jako společná spolupráce a ekonomická konkurence. Obecně se nejedná jen o zajištění míru, ale i zvýšení politické a ekonomické kooperace v různých oblastech. V tomto kontextu je komplexní interdependence popsána jako: *„ekonomický transnacionální koncept, který předpokládá, že státy nejsou jediným důležitým aktérem, sociální blahobyt nahrazuje bezpečnostní otázky v globální agendě, kdy se kooperace stává dominantní charakteristikou mezinárodních vztahů.*“ (Genest in Rana 2015: 291) Je však nutné zmínit, že vzájemné interakce států nesmí vytvářet jen pouhou propojenost, ale vzájemnou závislost. *„K tomu, aby transakce nevytvářely pouze propojenost, ale také vzájemnou závislost, je nutné, aby v sobě zahrnovaly určité náklady. Jinak řečeno, vzájemné interakce musí oběma státům přinášet výnosy, kterých by jinak nemohly dosahovat, popřípadě ztráty, pokud by došlo k přerušení interakce.*“ (Waislová 2002: 10) Tento faktor je základem pro společné obchodní vztahy mezi EU a USA. Oba aktéři jsou v oblasti zemědělství v pozici, kdy se stali důležitými partnery a žádný si nemůže upravit nastavení zemědělské politiky bez nutné konzultace a diskuze s druhým partnerem. Jelikož při přerušení interakce by došlo k významným ztrátám (viz níže: jednání v rámci WTO, popřípadě bilaterální jednání okolo TTIP).

Pro lepší pochopení tohoto teoretického základu autoři definovali dvě základní dimenze, které ovlivňují vzájemnou závislost. Je to dimenze *citlivosti* a *zranitelnosti*. (Keohane, Nye 2011: 10) Citlivost představuje stupeň důsledků bez politického rámce, tedy jak rychle změny v jednom státě přináší změny druhému státu. Základním diskriminantem pro dimenzi citlivosti je, že pracuje bez koordinované politiky. Důvodem proč nelze koordinovat politiky zúčastněných aktérů je fakt, že tato změna probíhá velice rychle a reflektuje stávající dění na světovém trhu. Keohane a Nye uvádějí příklad. V roce 1971 enormně vzrostla cena ropy, což mělo velký dopad na USA, Japonsko a Západní Evropu. Ekonomický efekt této situace ukázal, že USA jsou méně citlivé než Japonsko, jelikož Spojené státy disponovaly většími zásobami ropy, tudíž dokázaly lépe korigovat cenu. (Tamtéž) Tato dimenze napomáhá uchopit i vzájemné vztahy na poli zemědělství. Tento sektor je zásadně ovlivňován tzv. citlivostí. Jedná se zejména o výši produkce, která zásadně ovlivňuje světovou cenu. Pokud například budou dlouhodobě panovat nepříznivé podmínky pro pěstování obilí, bude nutné dovážet tuto komoditu ze zahraničí. To automaticky znamená zvýšenou cenu této komodity.

Ovšem pokud neexistuje dostatečná politická kooperace, musí se vztahy upravovat flexibilně. V historii vzájemných vztahů USA a EU můžeme nalézt příklad této citlivosti v průběhu tzv. kuřecích válek v roce 1962. (Josling, Tangermann 1996: 57) Další dimenze je definována jako zranitelnost. Tato zranitelnost určuje míru závislosti na dovozu určité komodity. Tato dimenze je zásadní pro pochopení vzájemné interdependence mezi aktéry, jelikož se jedná o relevantní oblast, která se dá snáze ovlivnit nastavením vhodné obchodní politiky. Ve srovnání zranitelnosti a citlivosti vyplývá, že zranitelnost je pro formování vzájemných vztahů mnohem důležitější. Autoři opět uvádějí příklad, tentokrát v zemědělském obchodu. USA byly během studené války mnohem citlivější na sovětský dovoz obilí, a naopak sovětská ekonomika byla citlivá na dovoz amerických výrobků. Tyto implikace pak měly signifikantní ekonomický dopad. Ovšem USA byly v ochraně svých zájmů úspěšnější, jelikož byly méně zranitelné na dovoz obilí než SSSR na dovoz amerických produktů. Proto autoři uvádějí, že se takto ze zemědělského exportu stal užitečný politický nástroj. Mluvíme tedy o asymetrické zranitelnosti. (Tamtéž: 10-13) Tato asymetrická zranitelnost je výhodná, pokud má jeden stát větší převahu. V tomto případě bude jednat racionálně a podle teorií realistických teorií. Pro operacionalizaci zranitelnosti jsou základem tyto indikátory. Za prvé se jedná o vysokou koncentraci produkce pro export, za druhé je to vysoký podíl exportu na HDP daného státu, třetím indikátorem je vysoká geografická koncentrace exportu a posledním indikátorem je geografická koncentrace zdrojů importu. (Holsti 1978: 516) Ovšem v kontextu obchodních vztahů mezi EU a USA nelze mluvit o asymetrické zranitelnosti. V agrárním sektoru se dají nalézt určité komodity, které mohou tyto tendence vykazovat. Na druhou stranu komplexní pohled na tento sektor poukazuje, že se tyto rozdíly marginalizují. Naopak jsou poté státy nuceny vzájemnou politiku kooperovat, tím dosáhnou větších zisků. Maximalizace zisků je také základním a hlavním cílem aktérů mezinárodních vztahů.

Keohane a Nye definovali v rámci teorie komplexní interdependence tři základní charakteristiky. Prvním faktorem je různorodost komunikačních kanálů propojující společnost. V přeneseném významu to znamená neformální vazby a kontakty mezi elitami, nevládními organizacemi a nadnárodními organizacemi. Tyto kanály jsou definovány do tří základních skupin. První jsou vnitrostátní, tedy interakce mezi aktéry uvnitř státu. Druhou jsou trans vládní kanály, tedy ty, které již realisté ve svých úvahách neberou na zřetel. Znamená to komunikaci napříč vládami. A třetí formou jsou mezinárodní komunikační sítě, kde státy vystupují jako jedna jednotka. Díky globalizaci roste počet vzájemných interakcí. Hlavně v oblasti ekonomické spolupráce, kdy při většině finančních toků je nezbytná komunikace s druhou stranou. I celkové nastavení trhů nezbytně znamená vzájemnou

komunikaci. (Keohane, Nye 2011: 22-23) Tento faktor vysvětluje vliv komunikace a její důležitost na formulování vzájemných vztahů, kdy zejména neformální komunikační kanály ovlivňují vnitřní zemědělský systém. Samozřejmě je zde nutné reflektovat objem obchodní výměny zboží. Zemědělská výměna mezi EU a USA je jednou z největších a pro oba partnery představuje jedny z nejdůležitějších obchodních vztahů.³ Z logické úvahy následně vyplývá, že čím je větší objem mezinárodního obchodu, tím jsou větší neformální vztahy mezi jednotlivými producenty.

Druhým faktorem je absence hierarchie mezi oblastmi jednání. Mezinárodní vztahy se nevztahují jen na oblast bezpečnosti a vojenské otázky, ale i na ostatní sektory. Vlivem globalizace a provázanosti trhů se jednání o ekonomických aspektech stávají stejně, ne-li více, důležité. Různorodé oblasti jednání generují různorodé koalice a zájmy. To se projevuje hlavně v jednání v různě zaměřených organizacích, ve kterých často jeden stát zastává rozdílné postoje. (Tamtéž) Státy mohou tedy vystupovat jako velice liberální v přístupu k průmyslovým trhům, ale na druhou stranu zastávat naprosto rigidní postoj například k zemědělskému sektoru. Pro rozvoj obchodních vztahů mezi EU a USA byl tento faktor klíčový. Jednání v rámci GATT a WTO představovalo nejdůležitější platformu, na jejímž základě byly provedeny nejzásadnější reformy pro rozvoj obchodu se zemědělskými produkty.

Třetím neméně důležitým faktorem je marginalizace vojenských otázek. Je značně nepravděpodobné, že státy vedoucí ekonomické jednání, respektive s vysokou úrovní hospodářské provázanosti, budou přistupovat k vojenskému řešení vzájemných sporů. Vyspělé státy již nepočítají s konfliktem mezi sebou. Zde autoři uvádějí příklad Kanady a USA, kdy válečné plány s teoretickým střetnutím těchto států byly vypuštěny již na počátku 19. století. V přeneseném významu má však ekonomický rozvoj a blahobyt přímý dopad na vojenskou sílu státu. S rozvinutým průmyslem a ekonomickým růstem roste i vojenská kapacita státu. Při krizových situacích a růstu napětí je snažší přeorientovat výrobu z automobilů na vojenské vozy, než budovat celé výrobní haly. (Tamtéž) Dále autoři uvádějí, že vlivem komplexní interdependence se budou etablovat nové mezinárodní organizace a režimy, které budou fungovat jako komunikační platforma pro výměnu názorů. Tuto tézi následně rozpracoval detailně Robert O. Keohane jako teorii neoliberálního institucionalismu.

³ Pro USA import z EU představuje druhého největšího dodavatele zemědělských produktů, hned po Číně. Naopak americký export je druhý největší co do objemu. (Nejdůležitější exportní zemí pro USA je Kanada). (Beckman et al 2015: 7) Pro EU naopak USA představuje největšího exportního partnera a pro import je USA druhým největším dodavatelem. (European Commission 2016: 9)

I přes to, že tato teorie byla představena ke konci 70. let a od té doby se geopolitická mapa světa značně změnila, předkládá vysvětlení o vývoji vztahů mezi vyspělými státy a dalšími aktéry. V oblasti obchodních zemědělských vztahů mezi USA a EU byla tato teorie vybrána z důvodu vysvětlujících indikátorů, které napomohou pochopit současný proces v liberalizaci zemědělských trhů. Jak již bylo řečeno výše, zemědělský sektor představoval u obou aktérů jeden z nejrigidnějších trhů, kterých se liberalizace dotýkala minimálně. Až v poslední dekádě oba trhy čelí zásadním změnám ve vnitřním i vnějším nastavení. Tato velmi citlivá politická oblast se tak dostává do středu zájmů a teorie komplexní interdependence napomáhá pochopit současný procesní vývoj.

1.2 Indikátory komplexní interdependence

Výše uvedené tři základní charakteristiky udávají základní koncept pro pochopení teorie komplexní interdependence, tato charakteristika se však dá aplikovat přímo na politické procesy. Operacionalizace probíhá formou několika indikátorů. Prvním je propojenost strategií. Zprvu se jednalo pouze o vojenskou oblast, ovšem tato propojenost se dá aplikovat i na ekonomické vztahy států. Tato propojenost se projevuje jako vzájemné ovlivňování daných politik, kdy dochází k větší kooperaci politik daných aktérů. (Tamtéž 26) Ovšem státy si musí být rovnocennými partnery, jinak dochází k jinému fenoménu a tím je bandwagoning⁴. (Haas 1980: 363) Tento diskriminant se prokazuje zejména společnou podobou strategií politiky v daném sektoru.

Dalším diskriminantem teorie komplexní interdependence je tzv. nastavování agendy. Autoři jsou toho názoru, že pokud je mezinárodní systém anarchický, vzájemná závislost povede k formování politické agendy v daném sektoru. Každý aktér, tedy na základě mezinárodních okolností, formuluje vlastní politiku, která reflektuje vnitropolitické tlaky a ekonomické zájmy dotčeného sektoru.⁵ (Keohane, Nye 2011: 26-28) Tento diskriminant jednoduše vysvětluje, že pokud jsou aktéři na sebe vzájemně závislí, automaticky se to projeví i v nastavování vnitřní politiky.

Třetím diskriminantem je využití mezinárodních a mezivládních vztahů. Tyto vztahy pracují vesměs na neformálních vztazích mezi úředníky, kdy je nejdůležitější vzájemný přenos informací. Pro další vztahy je tento diskriminant klíčový, jelikož představuje možnost projednat sporné body na nižší úrovni a na vrcholné úrovni se zabývat jen obecnými oblastmi sporů. Důležitým důsledkem tohoto diskriminantu je i možnost formování koalic a nacházení spojenců v prosazení svých cílů. To reflektuje i příklad, kdy v počátcích vývoje obchodních vztahů se USA snažily vyjednat lepší podmínky při vstupu na evropský trh. Logicky však nemohly spolupracovat s představiteli zemědělství, kteří byli zásadně proti. Proto se američtí úředníci raději spojili s finančními představiteli Unie a vytvářeli ad hoc koalice. (Keohane,

⁴ Pro vysvětlení tohoto fenoménu viz článek *Bandwagoning for profit*. (Schweller 1994)

⁵ I k zemědělské politice existují teoretické rámce. Do 90. let 20. století převládala tzv. *státně asistovaná zemědělská politika*. (Skogstad 1998: 467) Tento koncept vychází ze základní logiky, která udává, že zemědělská politika, na rozdíl od ostatních odvětví, podléhá zvýšené státní kontrole a subvencím, k zajištění soběstačnosti v zemědělském sektoru. Od 90. let se oproti státně asistované zemědělské politice začalo rozšiřovat nové teoretické paradigma přístupu k zemědělskému sektoru, které si zakládá na větší liberalizaci trhu a otevřenosti zemědělského sektoru. Zde se již odborná terminologie rozchází, ale s využitím Skogstadova přístupu, můžeme mluvit o „*tržně-liberálním paradigmatu*“. (Moyer, Josling 2002: 30) Nebo například Tweeten a Zulauf, roku 1997, představili toto nové paradigma s názvem „*nové ekonomické paradigma*“. (Moyer, Josling 2002: 31) Samozřejmě se tento nový přístup setkal s kritickými hlasy, například práce Ordenu z roku 2000. Ten uvádí, že zemědělský sektor zůstává nezměněn, jediné, co se mění je celkové chápání ekonomiky a její posun k větší liberalizaci. (Orden 2000)

Nye 1974: 51) Tento diskriminant je jednoduše měřitelný, zejména počtem vyslaných pracovníků do centra politické moci v daném státu.

V neposlední řadě je i nutné definovat roli mezinárodních organizací. Té se dotýká i čtvrtý diskriminant, který rozvíjí předchozí diskriminant. Rozdílem je zde ovšem to, že jednání již fungují v určitém rámci a za určitých pravidel, které udává dotčená mezinárodní organizace. V teorii komplexní interdependence jsou mezinárodní organizace a režimy⁶ velmi důležité. Státy i přes svou ekonomickou sílu (příklad USA), nemohou neustále vystupovat mocensky. V ekonomických vztazích by to totiž mohlo přinést negativní ekonomický efekt. Mezinárodní organizace samy osobě napomáhají vytvářet koalice napříč členy. Zde je zásadní efekt ten, že i slabé státy mohou koordinovaným přístupem zásadně ovlivňovat nastolovanou politickou agendu. (Keohane, Nye 2011: 29-30) V oblasti zemědělství je zásadní zejména jednání v rámci GATT, potažmo WTO. Pro lepší přehlednost jsou tyto diskriminanty uvedeny v tabulce č. 1. Pro srovnání je i uvedeno vysvětlení těchto indikátorů realistickými teoriemi.

Tabulka č. 1 Indikátory teorie komplexní interdependence ve srovnání s realismem

	Realismus	Komplexní interdependence
Cíle aktérů	Vojenská bezpečnost	Cíle států se liší podle oblasti jednání.
Nástroje státní politiky	Základní je vojenská síla. Ekonomie a další oblasti jsou doprovodné a slouží k rozvoji vojenské oblasti.	Zdroj moci je specifický ke každé oblasti zvlášť. Nejdůležitější je ovládání a využívání vzájemné závislosti, mezinárodních organizací a nadnárodních aktérů.
Formování agendy	Potenciální změna v rovnováze sil znamená zvýšenou pozornost vůči této změně a projevuje se i v ostatních oblastech.	Agenda se mění v návaznosti na distribuci moci v každé oblasti zvlášť. Reaguje zejména na změnu v mezinárodním režimu, mezinárodní organizaci či zvýšení citlivosti interdependence.

⁶ Teorie komplexní interdependence nepřikládá důraz na rozdíl mezi mezinárodním režimem a mezinárodními organizacemi. Ve své podstatě je nejdůležitější formální jednání mezi aktéry mezinárodních vztahů. Pro lepší orientaci viz článek *Theories of international regimes*. (Haggard, Simmons 1987)

Propojenost oblastí	Propojenost redukuje výstupy mezi jednotlivými oblastmi a posiluje mezinárodní hierarchii.	Prosazení silných států je složitější a vede k oslabení mezinárodní hierarchie a k většímu důrazu na mezinárodní organizace.
Role mezinárodních organizací	Marginální role mezinárodních organizací limitována vojenskou silou daných států.	Organizace nastolují agendu a formulují koalice. Jedná se o hlavní oblast jednání pro slabé státy.

Zdroj: Keohane, Nye 2011: 31

Teorie komplexní interdependence byla primárně určena na mezinárodní vztahy jako celek, což je patrné z výše uvedené tabulky. Avšak v modifikované podobě lze využít i na sektorové oblasti mezinárodního obchodu.⁷ Zejména při formování vzájemných vztahů v rámci zemědělského obchodu mezi EU a USA.

⁷ Mezinárodní obchod je v kostce ekonomická transakce mezi zahraničními a domácími subjekty. „Základním tvrzením pro konstituování klasických teorií zahraničního obchodu je existence výhod při realizaci vnějších vztahů na základě svobodného rozhodování ekonomických subjektů.“ (Rojíček 2012: 187)

1.3 Aplikace teorie komplexní interdependence

Pro zodpovězení stanovené hypotézy je využita teorie komplexní interdependence a s ní spjaté indikátory. Nejprve je nutné prokázat, zda existuje citlivost, či zranitelnost ve vzájemných obchodních vztazích a ve výměně zemědělských produktů. Při prokazování se vychází zejména z oficiálních statistik obchodního salda zemědělských produktů, které budou reflektované v čase. Této problematice se věnuje kapitola číslo dvě. Cílem je prokázat, že vzájemné obchodní vztahy v kontextu výměny zemědělských produktů jsou pro oba aktéry klíčové. Důležité je prokázat, že jak USA, tak i EU, si jsou vzájemnými důležitými obchodními partnery a jejich vzájemný export představuje signifikantní část celkového exportu daných aktérů. Díky tomu se poté dá předpokládat, že vzájemné interakce budou cílit na celkovou liberalizaci obchodních vztahů.

Další diskriminant pro potvrzení dané hypotézy vychází zejména z oficiálního vývoje etablování vnitřní politiky, kdy díky analýze zemědělských politik jsou definovány společné oblasti a podobnosti v jejich vývoji. Zde se pracuje zejména s pojmy, jako je protekcionismus⁸ nebo s celními překážkami⁹. Důležitým údajem jsou také exportní subvence¹⁰, které zásadně ovlivňují podobu světové ceny. Práce vychází zejména z oficiálních dokumentů a analýz zemědělských politik u obou aktérů. Této problematice se věnuje

⁸ „*Sama existence státu předpokládá regulaci. Regulace je jedním z klíčových prvků politiky a jejím logickým obsahem.*“ (Krpec, Hodulák 2012:22) Státy velmi často přistupují k ochraně své produkce, zejména té, která zaměstnává velkou část populace a jejíž konec by znamenal sociální problémy v dané lokalitě. Existuje spousta možností, jak stát může ovlivňovat cenu, i v relativně liberální společnosti. Tato politika regulace či protekcionismu je výsledkem historicky kontinuální politiky nebo nedokonalé informovanosti občanů, které poté nutí stát k těmto opatřením. (Tamtéž)

⁹ Clo jako takové je přímým pozůstatkem omezení dovozu na území daného státu. S využitím Baldwinovy typologie je clo tzv. „*překážka s rentami zachycenými doma.*“ (Baldwin, Wyplosz 2013: 156) Jedná se o nejrozšířenější nástroj kontroly dovozu. Odbourání těchto cel bylo prvním úkolem ekonomické evropské integrace, jelikož při založení celní unie se tyto hodnoty optimalizovaly. Z ekonomického hlediska clo funguje jako přírůžka ke světové ceně za určité zboží. Tuto hodnotu určuje stát a v ideální formě by měla fungovat jako vyrovnání světové ceny a domácí ceny, za předpokladu vyšší domácí ceny. Toto opatření má chránit domácí producenty před zahraniční konkurencí, která má menší výrobní náklady. Z logiky věci se toto opatření jeví jako rozumné, hlavně v kontextu ochrany producentů. (Tamtéž) Významný podíl mají cla hlavně v zemědělské oblasti, kdy mají za cíl chránit domácí produkci. „*Opakovaně zaznívají názory, že zemědělství není standardní sektor hospodářství, protože kromě produkční funkce plní další role ve veřejném zájmu.*“ (Krpec, Hodulák 2013: 33)

¹⁰ „*Jedná se vlastně o platbu vlády firmě za export do zahraničí. V praxi tak stát přispěje částí hodnoty produktu, čímž ho uměle učiní konkurenceschopným.*“ (Krpec, Hodulák 2011: 91) Pro SZP se dlouhodobě jednalo o jeden z největších problémů, kterým musela čelit. Tyto opatření čelily silné kritice jak uvnitř jednotného trhu, tak hlavně kritice ostatních subjektů mezinárodního trhu. Díky nastavení SZP, byla evropská cena velmi vysoká tudíž by při případné nadprodukci a snaze o vstup na světový trh byla cenově neprodejná. EU musela na tento problém zareagovat a to tak, že zemědělci kompenzovala rozdíl mezi cenou evropskou a cenou světovou. Stále se ovšem jednalo pro EU o levnější variantu, než kdyby byla nucena toto zboží vykupovat za plnou cenu. Na světovém trhu však tyto komodity zásadně ovlivňovaly světovou cenu. Na trh se dostalo velmi kvalitní zboží za minimální cenu. Tudíž ostatní producenti (často z rozvojových zemí, ale i velcí producenti, např. USA) nemohli těmto komoditám konkurovat. Pro vzájemné vztahy mezi EU a USA měly tyto subvence zásadní dopad. Například roku 2000 se díky těmto subvencím odhadem redukovalo 25 % až 46 % denního exportu plodin USA. (Borrell, Hubbard 2000: 20)

kapitola číslo tři. Cílem je identifikovat rozdíly a podobnosti obou politik. Předpokládá se, že vývoj obou politik je výsledkem vzájemných interakcí, kdy se obě zemědělské politiky navzájem ovlivňují. Díky detailní analýze těchto politik budou následně identifikovány tyto interakce. Tato podobnost se následně prokáže zejména vnitřním nastavením trhu nebo finančními výdaji vynakládanými na přímé platby zemědělcům. Nejdůležitější proměnou je zde odluka těchto plateb od celkové produkce, popřípadě jejich plošné omezení. Dílčí diskriminant provázanosti je i zavádění podobných témat. Například prioritní oblast rozvoje venkova, či větší motivace mladších ročníků k práci v zemědělství.

Dalším diskriminantem je vztah problematiky k mezinárodním organizacím. V této souvislosti je klíčová analýza vývoje vzájemných vztahů v rámci organizace GATT a poté v WTO. Opět se zde vychází z oficiálních dokumentů a odborné literatury, která pojímá vliv této organizace na vzájemné obchodní vztahy v oblasti zemědělství. Cílem je prokázat, že WTO měla a má zásadní vliv na podobu vzájemných zemědělských obchodních vztahů. Této problematice se následně věnuje kapitola číslo čtyři. Teorie komplexní interdependence předpokládá významnou roli mezinárodních organizací na formování vzájemných obchodních vztahů. Státy si raději určí neutrálního pozorovatele vzájemných obchodních vztahů, kterému následně důvěřují a na základě reciprocity poté naplňují jeho požadavky. Tento jev se předpokládá i v rámci zemědělských obchodních vztahů, jelikož přes mezinárodní organizaci státy reprezentují své požadavky a cíle. A pokud jsou naplněny dva výše zmíněné indikátory, bude se jednat o velmi důležitou platformu pro vzájemné vyjednávání.

Negativem využití teorie je její neschopnost vysvětlit opačnou tendenci v obchodních vztazích. V současnosti se projevuje nárůst nových protekcionalistických a regulativních opatření. Ty jsou v naprostém rozporu s využitou teorií. Tyto opatření se projevují zejména v kontextu zvolení Donalda Trumpa v USA a kladným referendem v otázce vystoupení Velké Británie z EU.¹¹ Na druhou stranu, tato teorie vysvětluje tendence států při ekonomickém růstu. Při ekonomické recesi se dá předpokládat opačný politický vývoj.

¹¹ Viz například „Will America Trigger a Global Trade War?“ (Dadush 2017), „A New Generation of Trade and Industrial Policy“ (Vaughan 2017) nebo „Issue: Free Trade Free Trade.“ (Benjamin 2017)

2. Obchodní vztahy mezi EU a USA

2.1 Vzájemná citlivost a zranitelnost

Definování vzájemné citlivosti či zranitelnosti obchodních vztahů mezi EU a USA, vychází z použité teorie. Pro lepší operacionalizaci těchto pojmů se zde pracuje s hlavními statistickými údaji. Nejzásadnější je srovnání exportu a importu zemědělských plodin mezi oběma aktéry. Komparace poměru vývozu či dovozu, ve srovnání s ostatními obchodními partnery, následně prokáže míru vzájemné citlivosti či zranitelnosti.

Nejzásadnější je nejdříve nutné definovat poměr vzájemných obchodních vztahů na celkové obchodní saldo. Zjednodušeně řečeno, kolik procent představuje pro EU obchod s USA z celkového zahraničního obchodu a naopak.

Tabulka č. 2 Export a import EU s USA

Rok	Export do USA v %	Umístění dle srovnání s ostatními partnery	Import z USA v %	Umístění dle srovnání s ostatními partnery
2015	20,7	1.	14,4	2.
2014	18,0	1.	12,0	2.
2013	16,7	1.	11,8	3.
2012	17,4	1.	11,5	3.
2011	17,0	1.	11,1	3.
2010	17,9	1.	11,3	2.
2009	18,6	1.	12,6	2.
2008	18,9	1.	11,5	2.
2007	21,0	1.	12,2	2.
2006	23,2	1.	12,5	2.
2005	23,9	1.	13,4	2.
2004	24,9	1.	15,5	1.
2003	26,4	1.	16,9	1.

Zdroj: zpracováno autorem na základě dat dostupných z ec.europa.eu/eurostat

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že pro EU představuje USA významného obchodního partnera. V oblasti exportu jsou USA největším odběratelem. V poměru dovozu zboží do EU jsou Spojené státy významným dodavatelem zboží. Na tomto základě se dá definovat, že vzájemná citlivost či zranitelnost je značná. Významnější omezení vzájemného obchodu by vedlo k signifikantnímu propadu příjmů.

V tomto kontextu je důležité vymezit i poměr zemědělských produktů na celkovém saldu. Za rok 2015 činil export zemědělských produktů z EU do USA na celkovém obchodním saldu 5,2 %, naopak import představoval 4,8 % z celkové produkce. Tyto údaje je však nutné vymezit i v rámci celkového salda zemědělského obchodu. Pro EU představuje USA nejdůležitějšího obchodního partnera, kdy celých 15 % evropského zemědělského exportu směřuje na americký trh. Naopak USA představuje druhého nejvýznamnějšího importéra, kdy se podílí 10,6 % na celkovém importu zemědělských produktů na evropský trh. (European Commission 2016b: 2) Pro srovnání celkového importu do EU v čase vyplývá, že zatímco v roce 1992 dosahoval import zemědělských produktů z USA do EU celých 21 %, v současnosti se jedná o pouhých 10,6 %. Tato proměna obchodního salda je zapříčiněna jak netarifními opatřeními, tak i rozvoji obchodních vztahů mezi EU a jinými státy.¹² (Beckmann et al 2015: 3) Pro USA export do EU představuje pouhých 12 % veškerého exportu zemědělských komodit, což řadí EU až na čtvrté místo za Kanadu, Čínu a Mexiko. (USDA 2016a) V rámci celkového importu zemědělských produktů do USA je však EU na třetím místě, s celkovým podílem 19 %. Na prvním místě je s 21 % Kanada a na druhém s 20 % Mexiko. (USDA 2016b) Z výše uvedených dat vyplývá, že lepší výsledek celkového obchodního salda v zemědělské oblasti má EU. Oba akteři jsou však nadále významnými obchodními partnery, což se ukazuje i na podobném podílu v rámci celkového exportu a importu u každého zvlášť.

¹² Například s Brazílií, která je dnes největší importér zemědělských komodit na trh EU a podílí se 11,6 % na celkovém zemědělském importu. (European Commission 2016: 2)

2.2 Současné obchodní vztahy mezi EU a USA

Již od počátku evropské integrace byly vzájemné obchodní vztahy mezi EHS a USA zásadní. Jak již bylo řečeno, USA nutně potřebovaly ekonomicky silnou Evropu, jako odbytiště svých průmyslových výrobků. Již v počátcích však bylo zřejmé, že nastavené vztahy nebudou tak vstřícné, jak se na první pohled zdálo. Zejména zemědělská oblast a obchodní politika Společenství byla pro americkou administrativu velmi kontroverzní. Na druhou stranu, oba aktéři byli a jsou významnými vojenskými spojenci. (McGuire, Smith 2008: 14–18) Takto byly vzájemné vztahy, i přes menší obchodní roztržky, zakonzervovány do konce Studené války.

Na počátku 90. let, po pádu komunismu a po institucionálních změnách v EU, nastal čas k oficiálnímu etablování vzájemných obchodních vztahů s EU. Nejdříve byla v roce 1995 podepsána Nová transatlantická agenda a poté bylo v roce 1998 uzavřeno Transatlantické ekonomické partnerství. (Tamtéž: 32) Pochopitelně tato dohoda rozvíjela obecné závěry z uzavřeného Uruguayského kola a v některých oblastech prohlubovala vzájemné obchodní vztahy. Příkladem je ujednání, že do roku 2010 budou odstraněny veškeré tarify pro průmyslové výrobky a bude uzavřena zóna volného obchodu ve službách. (Frost 1998) V oblasti zemědělství však tato dohoda reflektovala jen závěry WTO, respektive Agreement on Agriculture. V tomto kontextu byla ustanovena vzájemná spolupráce a kooperace při dalším jednání v rámci WTO (což se i událo, viz kap. 4.1.7). (Transatlantic Economic Partnership 1998: 3) Oblast zemědělství tak byla odsunuta k řešení v rámci WTO.

Z důvodu dlouhotrvajících jednání v rámci tzv. Katarského kola, přistoupily USA a EU k bilaterální dohodě, která by napomohla po ekonomické krizi z roku 2008 nastartovat ekonomický růst a stabilizovat hospodářství obou aktérů. Dohoda nese název „*Transatlantic Trade and Investment Partnership*“ (Beckamn et al 2015: 1), zkráceně TTIP. Tato dohoda se skládá ze tří esenciálních oblastí. První oblast se zaměřuje na přístup na trh, v rámci této oblasti je nejdůležitější odstranění všech tarifních bariér a vytvoření lepších podmínek pro vzájemné investice. Druhou oblastí je zlepšení koherence v rámci regulativních opatření. Poslední oblastí je zlepšení kooperace v nastavování mezinárodních standardů. (European Commission 2015: 1) Přístup na trh a regulativní opatření jsou středobodem jednání, jelikož dle odhadů, redukce netarifních opatření činí až 80 % všech výhod spjatých s přijetím TTIP. (Beckamn et al 2015: 1) V oblasti zemědělství se však jedná o velmi citlivé téma.

V kontextu tarifních opatření jsou pro zemědělské produkty vzájemně nastavená cla jedny z nejnižších na celém světě. I tak je zde patrná disproporce, kdy průměrná hodnota cel při exportu z EU do USA činí 4,7 % a naopak při exportu z USA do EU činí 6,4 %.

Nejdůležitější je srovnání komodit, které nejsou zatíženy cly. V USA se jedná o 30,7 % obchodu a v EU 31,2 %. Nejzásadnější jsou rozdíly v rámci tarifních limitů, které přesahují hodnotu 15 %. Těch je v USA jen 5,3 % ze všech zemědělských kategorií, na což v EU se jedná o 26,2 % zemědělských produktů. (Josling, Tangermann 2014: 4) Vyrovnání nastavených tarifů je tedy nezbytností, ovšem tento fakt naráží na odpor ze stran evropských zemědělců, zejména pro pěstitele obilí a cukru, kteří jsou díky tomu chráněni před vstupem amerického konkurenčního zboží na evropský trh.

Nesmírně důležité jsou netarifní opatření. Odstranění těchto opatření je nejzásadnější oblastí jednání v rámci TTIP, díky kterému by se významně zvýšil vzájemný obchod. V rámci nastavených netarifních opatření významně převyšují normy EU, které limitují přístup amerických exportérů. USA mají sice menší hladinu těchto opatření, na druhou stranu například v kategorii ovoce a zeleniny představují významnou překážku pro evropské zemědělce. (Beckamn et al 2015: 9-11) Odstranění těchto bariér by významně proměnilo podobu vzájemného zemědělského obchodu.

V současné době probíhají vzájemné rozhovory ohledně budoucí podoby TTIP a již nyní je zřejmé, že ačkoliv je navrhovaná dohoda průlomová, zemědělství bude stále představovat specifickou oblast. Jak USA, tak i EU si nechávají tuto oblast otevřenou možným kompromisům. Tomu nasvědčuje i několik zásadně sporných oblastí v různých kategoriích zemědělských produktů, kdy EU brání v přístupu amerických produktů. Pro ilustraci, jedná se o problematiku ochrana zdraví, jako tomu je u kuřecího masa a jeho zpracování, hormonálně ošetřeného hovězího masa, čerstvého mléka či geneticky modifikovaných rostlin. (Josling, Tangermann 2016:3) V tomto duchu se vedou i diskuze a současné jednání. Na posledním jednání z října 2016, se o otázce zemědělství taktéž vedly diskuze. Potvrdily se však jen obecné cíle TTIP. I přesto, že obchod se zhruba 97 % komoditami se má harmonizovat, některé jsou z procesu vyjednávání zcela vyjmuty. Oblast netarifních opatření však nebyla projednána vůbec, a i v současnosti se tato agenda neprojednává. (European Commission 2016e: 3-4) Ovšem vlivem nástupu Donalda Trumpa na post amerického prezidenta a jeho odmítnutí jiné podobné dohody, zaměřené na oblast Pacifiku, lze předpokládat, že i TTIP bude značně modifikována.

Zemědělství představuje specifickou oblast ve vzájemných vztazích. I přesto, že TTIP skýtá velký potenciál k zásadní reformě zemědělství, nebude mít tak významný dopad, jako například v oblasti průmyslu či investičních pobídkách. Na druhou stranu, pro zemědělství představuje významný předěl i díky zásadní redukci tarifních opatření a určité harmonizaci netarifních bariér. Jde jistě mnohem dál než současné jednání v rámci WTO.

3. Vývoj zemědělských politik obou aktérů

3.1 Historie SZP

Počátky SZP se datují k 50. létům 20. století, kdy započala tzv. evropská integrace. Zemědělské politiky jednotlivých členských zemí, byly silně poznamenány tendencí státních zásahů do této politiky, což zásadně ovlivnilo formování SZP. Tato široce rozšířená pozice členských států vycházela z potřeby oživení zemědělské produkce na starém kontinentě a taktéž z potřeby zajistit minimální ceny zemědělcům tak, aby byli chráněni proti případným výkyvům světových cen. Tehdejší politická elita chtěla předejít problémům v meziválečné éře, kdy špatná životní úroveň zemědělců vedla k radikalizaci této sociální skupiny a stali se z nich zastánci extrémních politických směrů. Nejdůležitějším faktorem však byla potřeba zajistit potravinovou soběstačnost daných států. Členské státy využívaly nástroje známé dodnes. Příkladem je garance minimální ceny, produkční limity či dovozní kvóty. Například Západní Německo zavedlo velmi přísné importní omezení, ani Francie či Nizozemsko nebylo výjimkou. Tyto státy nejčastěji využívaly exportní náhrady (subvence) pro své producenty. Společným opatřením byla však garance minimální ceny v různých odvětvích zemědělské produkce. Pro ilustraci viz tabulka č. 3. (Folmer et al. 2013: 10-11)

Tabulka č. 3 Přehled celkové zemědělské produkce s garantovanou cenou k roku 1957

Stát	% celkové produkce se státem garantovanou cenou
Belgie	39
Francie	72
Itálie	27
Lucembursko	75
Nizozemsko	79
Spolková republika Německo	75

Zdroj: Folmer et al. 2013: 11

Z této tabulky jednoznačně vyplývá, jak rozšířená byla státní podpora zemědělství. Není tedy překvapením, že počátky SZP byly tímto značně ovlivněny. Počátek evropské integrace můžeme nalézt v založení ESUO (Evropské společenství hnutí a oceli), které poprvé představil v roce 1951 Robert Shuman. Následovaly akce k vytvoření EOS (Evropské obranné společenství) a EPS (Evropské politické společenství). Tyto plány však díky odmítavému stanovisku francouzského parlamentu roku 1954, nebyly zrealizovány. Z toho důvodu se

evropská integrace zaměřila spíše na ekonomické vazby. Dlouhodobé vyjednávání vyústilo k podpisu tzv. Římských smluv v roce 1957, na jejichž základech byly založeny dvě organizace, EHS (Evropské hospodářské společenství) a EURATOM (Evropské společenství pro atomovou energii). Již od počátku fungování těchto organizací, bylo EHS tou nejdůležitější. Hlavním cílem bylo vybudování jednotného trhu. Zde sehrává zemědělská politika již zásadní úlohu, jelikož dle této smlouvy mělo dojít k vytvoření jednotného trhu se zemědělskými produkty. Dnes je tento trh známý pod pojmem Společná zemědělská politika (SZP). (Piccinini, Loseby 2001: 32-35) Základní nastavení politiky odráželo politické tendence v zemědělském sektoru členských států (viz tabulka č. 1). Ve srovnání s dnešní podobou zemědělského sektoru, bylo v poválečné éře zemědělství diametrálně odlišné. Při podpisu Římských smluv, dosahoval podíl zemědělství na HDP bezmála 12 %. Zaměstnanost v zemědělském sektoru taktéž dosahovala velkého procentního podílu. Ta tvořila více než čtvrtinu všech ekonomicky aktivních osob v populaci. Například v Itálii dosahoval tento podíl na 42 %. (Brassley et al 2016: 16) I struktura zemědělské produkce byla odlišná. Na přelomu 50. a 60. let bylo zemědělství závislé na malých producentech, kteří byli značně zranitelní vůči výkyvům světových cen. (McCormick 2002: 180) Není tedy překvapením, jakým směrem se měla zemědělská politika ubírat nadále.

V Římské smlouvě definují zemědělskou politiku články 38 až 45. Ty popisují cíle SZP:

- *„Zvýšení produktivity zemědělství a zajištění adekvátního rozvoje zemědělského sektoru*
- *Zajistit odpovídající životní úroveň zemědělců*
- *Stabilizace trhu*
- *Zajistit plynulé zásobování*
- *Zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny“ (Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství: čl. 39)*

Tyto cíle měly být naplněny zřízením společné organizace zemědělských trhů, která spočívá ve společných pravidlech, povinné koordinaci a vytvoření evropského trhu. Tato společná organizace *„může zahrnovat veškerá opatření potřebná k dosažení cílů stanovených v čl. 39, zejména regulaci cen, subvencování výroby i odbytu různých produktů, skladovací a překlenovací opatření a společné mechanismy pro stabilizaci dovozu a vývozu. Společná organizace trhu se musí omezit na dosažení cílů uvedených v čl. 39 a musí vyloučit jakoukoli diskriminaci mezi výrobci nebo spotřebiteli uvnitř Společenství.“* (Tamtéž: čl. 40) K tomuto má napomoci vytvoření evropských záručních a garančních fondů. (Tamtéž) Není

překvapením, že SZP se ubírala tímto směrem, ovšem následné kontraindikace se ukázaly jako velmi komplikovaný problém. Nutno podotknout, že již ve svých počátcích implicitně nastavuje politiku, která je značně diskriminační vůči třetím zemím. Římské smlouvy se mohou tedy považovat jako počátek americko-evropských zemědělských sporů v obchodní politice. Na druhou stranu se ze SZP stala velice rychle jedna z nejkordinovanějších evropských politik.

Reálně začala SZP fungovat ustanovením Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu, který byl spuštěn do praxe roku 1962. Tento fond se stal vzápětí nejdražší položkou v evropském rozpočtu, což ve svém důsledku vedlo k tenzím mezi členskými státy, EK a zemědělci. Vysvětlení otázky, proč je zemědělská politika od počátku tak nákladná, spočívá v několika faktorech. Důležitým faktorem byl vliv Francie na etablování SZP, kdy francouzská vláda brala SZP jako vyrovnání vůči vysoké industriální produkci Německa, která při jednotném trhu dosahovala velkých zisků. Dalším faktorem byla výše zmíněná struktura zemědělského sektoru a nutnost stabilizovat tento velmi křehký ekonomický sektor. (McCormick 2002: 180-182) Posledním faktorem, neméně důležitým, je vliv zemědělské lobby na formování zemědělské politiky. To představuje zejména jedna z nevlivnějších lobbystických organizací, COPA – COGECA, která vznikla sloučením organizací COPA (Committee of Professional Agricultural Organizations) s organizací COGECA (General Confederation of Agricultural Cooperatives). Tato organizace datuje svůj počátek k roku 1958, tedy ještě před dobu reálného spuštění SZP. V současnosti se jedná o zastřešující organizaci pro téměř všechny evropské zemědělce i z nečlenských států EU. (copa-cogeca.be) Na základě těchto faktorů se ze SZP stává velký finanční problém.

Vztahy mezi EU-USA v zemědělském sektoru však nevytvářely spory mezi aktéry. Aspoň ne do takové míry, která by byla neúnosná. Vlivem geopolitické situace byl hlavní důraz kladen na vojenskou a obranou sféru. Vzájemné zemědělské vztahy ustupovaly do ústraní, jelikož USA potřebovaly stabilní a vojensky silnou Evropu. I Evropa nejdříve řešila vnitřní problémy zemědělské politiky, které vyvstaly ihned po jejím etablování. To ovšem neznamená, že zde neexistovaly latentní oblasti sporů. USA byly značně limitovány v přístupu na evropský trh, avšak nejednalo se o největší problém. Historicky byl zemědělský trh USA zaměřen na jiné světové oblasti.

3.1.1 Prvopočátky SZP

Již od etablování SZP byl proces harmonizace vnitřních předpisů a norem, v rámci Společenství, značně komplikovaný. Nejhlasitějším aktérem byla Francie, která vnímala SZP jako klíčovou politiku pro prosazování svých národních zájmů. To se projevilo zejména při cenové harmonizaci obilovin. Francie totiž oproti Německu, chtěla vyšší garantovanou cenu, než je cena světová. Nakonec se podařilo dojít ke kompromisu, kdy bylo jasné znát, že hypotetickým vítězem byla Francie. Otázkou byl i způsob financování nové podoby SZP. To vyústilo až v jeden z největších politických střetů v rámci vývoje evropské integrace. Od roku 1966 mělo dojít k přechodu na většinové hlasování ve věci jednotného trhu. Tedy i SZP jako jeho nedílnou součástí. Francie by však ztratila možnost veta, a jelikož ze SZP čerpala největší výhody, nechtěla čelit možnému přehlasování zbylých členských států. Proto se nakonec uchýlila k tzv. taktice prázdných židlí, kdy bojkotovala jakékoli jednání celého Společenství. (Ludlow 1999: 246-248) Tento spor byl nakonec urovnán až následující rok, kdy byl přijat tzv. Lucemburský kompromis. Ten sice potvrdil přechod na většinové hlasování, ale také přinesl novinku, kdy členský stát, z důvodu neslučitelnosti se svým národním zájmem, mohl kdykoliv jakékoliv rozhodnutí vetovat. (Grant 1997: 69) Problém SZP tak dále narůstal.

Již brzy v počátcích SZP, přesněji roku 1968, tedy necelých šest let po jejím vzniku, byla navržena první reforma SZP. S touto reformou přišel významný nizozemský politik, Sicco Mansholt. Ten se pohyboval v prostředí zemědělství již od mládí a stala se z něj významná osoba, která napomáhala nastavit SZP. Díky své práci se stal komisařem pro zemědělství, a nakonec i krátkodobým předsedou EK. Během svého působení jako komisař pro zemědělství, představil první reformní plán, známý taktéž jako Mansholtův plán. Oficiálně se tento návrh nazývá „*Memorandum o reformě zemědělství v Evropském ekonomickém společenství*“, (Secretariat General of the European Commission 1969, který byl představen v prosinci 1968. Tento dokument se zaměřoval na redukci přímých plateb zemědělcům a omezení enormních výdajů spjatých se SZP. Taktéž byl představen záměr na zvýšení efektivity zemědělství, a to zejména díky technologickým inovacím a zlepšením pracovních postupů. I celková struktura zemědělské produkce potřebovala zásadní reformu. Farmy byly velmi malé a nekonkurenceschopné s vysokým průměrným věkem zemědělců. Dalším problémem byl i fakt, že celková produkce má rostoucí tendenci. Tudíž se velice rychle dostane na již neudržitelnou úroveň, kdy budou muset být určité produkty exportovány. Jako možným opatřením se jeví snížení zemědělské plochy, redukce přímých plateb a cílené diverzifikace produkce. (Tamtéž) Vztah SZP k exportu či obchodním vazbám

tento plán nebral vůbec v potaz. Tento plán však byl razantně zamítnut. Hlavním důvodem byl negativní postoj Francie, která by byla tímto navrhovaným plánem dotčena nejvíce. (Grant 1997: 71) Další reformní plány byly umlčeny na další dekádu.

Jediné, co se podařilo prosadit, byly tři nařízení EK, které mírně upravovaly nastavení SZP. Jednalo se zejména o snížení finančních výdajů na garanční část evropského zemědělského fondu. Naopak se měl navýšit objem financí směřující na strukturální opatření. (Tamtéž: 72) Jednalo se však o kompromisní řešení.

V kontextu rozvoje SZP byly v 60. letech zásadní determinující geopolitické události a směřování evropské integrace. Nejdůležitějším faktorem byl hlavně fakt neúčasti Velké Británie na projektu evropské integrace. To se ovšem v průběhu 60. let změnilo, kdy Velká Británie opakovaně žádala o vstup do ES. Vždy však narazila na záporné stanovisko z francouzské strany. Jako argument se často uváděla nepřipravenost země na SZP a přizpůsobení země nařízením a směrnicím EK. Celková struktura britského zemědělství byla diametrálně odlišná od toho evropského, respektive francouzského. Britské zemědělství se vyznačovalo větší liberalizací i diverzifikací, avšak evropsko-francouzský systém zakládal na dotacích a silnému centralismu. První francouzské veto bylo tedy odůvodněno těmito faktory. Francie, pod vedením Charlese de Gaulla, se obávala snížení svého vlivu na zemědělskou politiku a ztráty štedrých dotací pro své zemědělce. Cílem bylo pozdržet Velkou Británii mimo společenství do doby, než bude celý systém již dokončen. Naopak při druhém vetu byl kladen důraz na vztahy Velké Británie a USA, kdy byla Velká Británie představována jako trojský kůň Spojených států. Vztahy Velké Británie a zemí Commonwealthu komplikovaly prvotní vyjednávání, jelikož se zakládají vesměs na výhodnějších podmínkách výměny zemědělské produkce. (Troitino 2008: 144-147) Pro USA byly francouzské veta velkým překvapením. USA očekávaly zlepšení vztahů s ES o otevření zemědělské kapitoly ve vzájemných vztazích, čemuž by jí Velká Británie jistě napomohla. I přesto, že byli oba aktéři vzájemnými spojenci, v ekonomické oblasti docházelo již k častým tenzím. Důležitým faktorem pro změnu americké obchodní politiky byl i fakt, že již v 60. letech začala hospodářsky stagnovat a potřebovala zvýšit svůj ekonomický vliv v Evropě, jelikož ta představovala jediný trh schopný pohltit americkou produkci. To se samozřejmě dotklo i zemědělství. (Josling, Tangermann 2015: 26-28) Od této doby se dají nalézt zásadní spory v politikách obou aktérů.

3.1.2 Problémy SZP

Pro evropské zemědělství byly 70. léta velkou výzvou. Přicházeli první náznaky reformy a celé společenství čelilo velkým výzvám. Prvním náznakem bylo první rozšíření. Tedy vstup Velké Británie, Dánska a Irska do Společenství. Zejména Velká Británie představovala pro SZP zásadní výzvu, ovšem potenciál, které toto rozšíření představovalo pro reformu SZP se nenaplnil. Ba naopak, napomohl zakonzervovat zemědělskou politiku na další řadu let. To zejména z důvodu obchodních vztahů Velké Británie v rámci Commonwealthu, díky kterým si Britové vymohli atypické postavení v rámci SZP. (Grant 1997: 72-73) Dalším důležitým momentem pro formování SZP byla konvence z Lomé.

Konvence z Lomé byla podepsána roku 1975 a je často chápána jako důsledek rozšíření Společenství. V kostce se jedná o dohodu umožňující rozvojovým státům k přístupu na evropský trh. Jednalo se o státy s post koloniální historií označované jako státy ACP (Africké, Karibské a Pacifické státy). Tato obchodní dohoda se zabývala zejména zemědělstvím. Tyto státy byly a některé stále jsou závislé na zemědělské produkci, která představuje významný podíl hrubého domácího produktu. (Laaksonen et al 2000: 7) Tato dohoda však čelila významné kritice, to zejména z důvodu neúměrné zátěže na SZP, jelikož těmto státům byly garantovány stejné ceny za komodity, jak na evropském trhu. Výměnou byl preferenční dovoz průmyslových výrobků do těchto zemí. Problematická byla i skladba dovážených zemědělských komodit na jednotný trh. Zejména cukr se stal třetí plochou. Pro státy ACP představuje cukr jeden z nejvýznamnějších vývozních artiklů, ovšem na druhé straně bylo Společenství v této době více než soběstačné v produkci cukru. Proto docházelo k paradoxní situaci, kdy Společenství vyprodukovalo více cukru, než spotřebovalo, ale smluvně bylo vázáno na jeho další dovoz. Evropský cukr se tedy uskladoval, a jelikož jeho další prodej na světovém trhu vyvolával snížení globální ceny a střety s ostatními producenty, byl tento cukr likvidován. (Green 1976:1-3) Kupodivu tento stav přetrvával dlouhodobě.

Další vývoj SZP v 70. letech spíše stagnoval. Státy se zaměřovaly na rozvoj zemědělství a v oblasti vývozních subvencí a dalších opatření přetrvával *status quo*. Na Společenství nebyl vyvíjen žádný tlak k liberalizaci, či komplexnější reformě SZP, jak v oblasti obchodních vztahů, tak i ve vnitřním strukturálním nastavení systému. (Garzon 2006: 24-25) V průběhu 80. let byl stav SZP již neudržitelný. Zemědělský systém zabíral většinu finančních prostředků společenství. Dalším důvodem bylo i jednání v rámci Uruguayského kola, které probíhalo na platformě GATT. Díky tomuto jednání se otázky ohledně obchodních vztahů v zemědělství posunuly do popředí. Pro společenství byl však nejdůležitějším úkolem snížit finanční zátěž SZP. Evropská komise reagovala zavedením produkčních kvót pro své

producenty. Ovšem vlivem ekonomické destabilizace na přelomu 70. a 80. let, došlo k enormnímu nárůstu světové ceny za zemědělské komodity, na které musela reagovat i cena evropská. Vše vygradovalo až do podoby, kdy SZP zabírala na 75 % evropského rozpočtu. Řeči čísel se v roce 1982 vydalo na SZP 12,4 miliard ECU¹³, v roce 1987 to již bylo 27 miliard ECU. Z tohoto důvodu se Evropská komise, pod vedením Jacquese Delorse rozhodla o finanční reformu SZP. (Grant 1997: 75-76) První snahou o reformu byl tzv. stabilizační pakt, který měl za cíl snížit finanční výdaje na SZP. Vyjednávání okolo tohoto plánu byla velmi náročná, jelikož se jednalo o první zásadnější reformu. Není tedy s podivem, že členské státy společenství měly k tomu kroku v určitých případech velmi rozdílné názory. Hlavní slovo však měla zejména Francie a Německo, kdy hlavně Francie trvala na udržení svého výsadního postavení. Z tohoto důvodu bylo výsledkem dílčí snížení výdajů na SZP a nastavení rozpočtového stropu. (Patterson 1997: 149-152) Tato reforma se však nezaměřovala na strukturální problém, kterým celá SZP trpěla. Následovala tedy další reforma, která vycházela z jednání v rámci GATT.

¹³ ECU byla evropská zúčtovací jednotka vytvořená pro zjednodušení vzájemného obchodu ve Společenství před zavedením jednotné měny. (Bordo, Schwartz 1989:1)

3.1.3 Reformní 90. léta

V 90. letech byla reforma SZP již absolutní nutností. Nejzásadnějším momentem byl počátek v 90. letech, kdy se reforma SZP stala prioritou politiky EU. To se projevilo v únoru roku 1991, kdy EK představila první reformní návrh SZP. Tento dokument řešil převážně nevyváženost mezi garantovanými cenami produktů a příjmu farmářů, jelikož tehdejší systém vyhovoval více velkým producentům. Druhou klíčovou složkou byly obchodní dohody, které byly výsledkem jednání v rámci GATT (viz další kapitola). EK definovala výše exportních subvencí jako neudržitelnou. Celkově se měl systém zaměřit na potírání velkých producentů a nastavit systém nový, který by více podpořil tradiční způsob zemědělství. Další reformní návrhy byly představeny v polovině roku 1991, kdy EK navrhla radikální snížení cenové podpory o celých 35 %, tak aby se výsledná cena co nejvíce přibližovala ceně světové. (Garzon 2006: 41-42). Tato úprava se také zásadně dotkla i zahraničního obchodu, usnadnila zahraničním produktům v přístupu na evropský trh. Důkazem toho je uzavření dlouholetého jednání v rámci GATT. Pro reformu SZP bylo zásadní jednání v rámci GATT a zejména tlak USA na počátku 90. let. Bez těchto zahraničních tlaků by pravděpodobně k této reformě v tomto čase nedošlo.

Tato reforma tedy ovlivnila vnitřní nastavení SZP, externí dimenzi následně řešily dohody v rámci GATT. Ve vnitřní politice se však nejednalo o nejradikálnější reformu, spousta klíčových oblastí zůstala nedotčena. To se změnilo hlavně díky připravovanému východnímu rozšíření. Pokud by systém zůstal nezměněn, znamenala by SZP obrovskou zátěž pro celé Společenství, které by z dlouhodobého hlediska bylo neudržitelné. Dalším reformním krokem bylo přijetí tzv. Agendy 2000 roku 1997. Tento dokument připravoval společenství na rozšíření o státy střední a východní Evropy. Tento dokument navazoval na předchozí reformy SZP. Cílem opět bylo ještě větší snížení finančních výdajů na SZP, ovšem na druhou stranu mělo dojít i zvýšení konkurenceschopnosti zemědělců jak na úrovni jednotného trhu, tak i na celosvětovém trhu. Dále byl specifikován udržitelný rozvoj s ohledem na zajištění základních environmentální ochrany při produkci potravin. Jedním z cílů bylo i zajistit potravinovou bezpečnost kvalitními potravinami. Dotklo se to zejména mléčného průmyslu, ale i obilovin, kdy se těmto komoditám zásadně snížila míra intervenční ceny. Byl i stanoven cíl k posílení pozice Unie v rámci jednání WTO. (European Commission 1997: 29) Na formování této dílčí reformy mělo citelný vliv WTO, kdy po ukončení Uruguayského kola se EU zavázala snížit intervenční ceny. Což také v rámci této reformy učinila. (Garzon 2006: 77) V rámci SZP se nejednalo o koncovou reformu. Další následovala na přelomu milénia a je známá pod názvem Fishlerova reforma.

3.1.4 SZP v 21. století

Na začátku 21. století již byl zřetelný posun v nastavení SZP. Díky reformním krokům z 90. let se více otevřela diskuze o budoucím směřování zemědělské politiky. SZP totiž nadále odčerpávala velké množství financí z rozpočtu Unie. Politická i veřejná vůle však již byla více nakloněna komplexní reformě. Unie čelila jak interním, tak i externím tlakům k další razantní reformě. V domácí politice rezonovalo zejména snížení finanční náročnosti a velká pozornost se věnovala environmentálnímu aspektu zemědělství. V externí oblasti zde byl neustále sílicí tlak k lepšímu přístupu zahraniční produkce na evropský trh, ale i snížení exportních subvencí. (Pirzio-Biroli 2008: 102) Dalším důvodem byl i dopad východního rozšíření na podobu SZP, hlavně polské zemědělství bylo pro rigidní evropskou zemědělskou politiku velkou výzvou. Kvůli těmto důvodům byla představena další reforma SZP. Roku 2003, komisař pro zemědělství, Franz Fischler, představil novou podobu SZP, která se ihned po svém zveřejnění stala velmi diskutovaným tématem, kdy ji velká řada odborníků označila za nejradikálnější reformu od počátku SZP. (Swinnen 2010: 38) Inovací bylo zavedení systému „*Single Farm Payment*,“ (Tamtéž) zkráceně SFP. To ve svém důsledku představovalo, jak již název napovídá, odpoutání finanční dotace od produkce a jejich podmíněnost přímo na farmy. Navíc producent dotaci mohl dostat jen za předpokladu, že naplňuje další kritéria, která se zaměřují na ochranu životního prostředí, kvalitu života chovaných zvířat, diverzifikaci plodin nebo produkci zdravotně nezávadných potravin. (Swinnen 2001: 39) F. Fischler toto opatření obhajoval snížením finančních výdajů na SZP, ale i zlepšením konkurenceschopnosti evropských zemědělců. (Fischler 2003) Dalším klíčovým aspektem reformy bylo i navýšení finančního objemu na rozvoj venkovských oblastí. Tato myšlenka má zásadní dopad zejména na rozpočet, jelikož tyto dotace jsou již spolufinancovány z rozpočtů členských států, a navíc nejsou spjaty se zemědělskou produkcí. (Swinnen 2001: 39) Fischlerova reforma nyní představuje základní rámec SZP a celkově je velmi dobře hodnocena. Splnila všechny své cíle a vize. Zejména rozdělení nákladů do dvou pilířů, kdy první financuje přímé platby producentům a druhý zmíněnou podporu venkovských oblastí. Na druhou stranu se tímto SZP dostala na naprosto jinou rovinu a bylo nezbytné definovat tuto novou roli. Což se ve svém důsledku ukázalo značně problematické. (Swinnen 2016: 7) I samotná implementace této reformy se protáhla, hlavně z důvodu silné francouzské opozice. Francie již od počátku SZP vnímá tuto politiku jako svůj národní zájem (viz krize prázdných židlí v 60. letech), tento postoj se v mírnější podobě projevuje i doposud. Francouzský zájem se opírá především o velikost francouzského zemědělství, které odčerpává významnou část financí na SZP.

Pro rozvoj SZP bylo zásadní přijetí Lisabonské smlouvy. Lisabonská smlouva samo o sobě vyvolala řadu tenzí a její přijetí provázela řada problémů. Pro Unii nyní představuje základní právní rámec, na jehož základě probíhají všechny politické procesy.¹⁴ SZP byla ovlivněna zejména změnou legislativního postupu v EU, který nově rozšiřuje pravomoci Evropského parlamentu. Jelikož musí EP přijmout rozpočet Unie jako celek, stává se z něj významný aktér při nastavování SZP.¹⁵ Naprosto klíčovou změnou byl přesun části SZP do tzv. sdílených kompetencí. Pro EP toto představuje možnost přijetí nezbytných opatření k zajištění cílů SZP. V oblasti určování cen, cel, dotací, importu a pomoci zemědělcům se nadále rozhoduje Rada. (Greer, Hind 2012: 344) I další diskuze ohledně reformy SZP reflektuje tento právní rámec, zejména hledisko přijímání rozpočtu Unie. Z toho důvodu se již roku 2010 představily další reformní kroky. Ty se odvíjely od otevřeného dialogu s prozaickým názvem „*CAP post-2013*.“ (House of Commons 2011:6) Výstupem bylo následně publikování návrhu „*The CAP towards 2020*.“ (Tamtéž) Výsledkem je další reforma SZP.

¹⁴ Pro větší vhlad do této problematiky viz *Postlisabonské procesy v Evropské Unii*. (Pitrová 2014)

¹⁵ Poprvé tuto pravomoc mohl parlament využít roku 2013, což se také stalo. Parlamentní výbor EP pro zemědělství, COMAGRI, navrhl navýšit rozpočet na SZP o 250 miliónu EUR. Důvodem byla snaha o podporu producentů ovoce a zeleniny postižených bakterií e-coli. I přesto, že nakonec tento návrh byl stažen, jednalo se o nový precedent. Do této doby byla SZP jen v rukou Komise a Rady Evropské unie. (Greer, Hind 2012: 344)

3.1.5 SZP po roce 2013

Další reforma byla přijata v rámci schvalování víceletého finančního rámce a pomyslně odkazuje na počátek reformních kroků z 90. let 20. století. V současnosti má SZP tři základní obecné cíle: životaschopná produkce potravin, udržitelné využívání přírodních zdrojů a vyvážený teritoriální rozvoj. (European Commission 2013: 2) K tomuto cíli má napomáhat alokovaný rozpočet na období 2013–2020 v celkové výši 362,78 miliónu EUR. Toto číslo samo o sobě nevyovídá o reformě SZP ovšem důležitější je dělení tohoto čísla mezi dva pilíře SZP. Největší část samozřejmě zabírá první pilíř, ze kterého se hradí přímé platby producentů, ovšem s porovnáním s předchozími rozpočty, se zásadně zvýšila část finančních prostředků na druhý pilíř. V současnosti činí alokované prostředky na druhý pilíř 23,4 % z celé částky. Tyto finance pak slouží k podpoře venkovských oblastí a zajištění kvalitní úrovně života zemědělců. (Tamtéž: 3) I v oblasti prvního pilíře došlo k zásadní proměně. V roce 1992 se na exportní subvence a intervence vynakládalo téměř 90 % prostředků SZP, v roce 2013 se tyto výdaje snížily na 5 % z celého rozpočtu SZP. (Tamtéž) Již z rozpočtových opatření je jednoznačné směřování evropského zemědělství k více otevřenějšímu systému a konkurenčnímu prostředí.

Konkurenceschopnost evropských zemědělců je taktéž jednou z prioritních oblastí současné SZP, která vychází z cíle zajištění životaschopné produkce potravin. Tato oblast přináší nejzásadnější část reformy z roku 2013. Tou je naprosté zrušení kvótních omezení v produkci cukru, mléka a vína. Pro pochopení, tyto sektory dlouhodobě představovaly jedny z nejrigidnějších v rámci SZP. V cíli k zvýšení konkurenceschopnosti evropských farmářů má napomocť zvýšená alokovaná částka pro modernizaci a zavedení nových technologických postupů, pomoc začínajícími mladým zemědělcům, ale i finanční podpora zemědělských inkubátorů. (Tamtéž: 5-6) SZP se díky těmto opatřením stává více flexibilnějším a otevřenějším systémem.

V další prioritní oblasti, udržitelné využívání přírodních zdrojů, je klíčová tzv. politika „*greeningu*“. (Anania, D'Adrea 2015: 45) Tato politika klade důraz na ekologickou produkci potravin a je na ní vyhrazeno až 30 % národních zdrojů pro přímé platby. Proto, aby producent mohl získávat tyto finanční prostředky, musí splňovat následující podmínky:

- Producent musí na své orné půdě pěstovat 3 různé plodiny, pokud má jeho orná půda více než 3 hektary.
- Zachovávat ve svém podniku stále travní porosty.
- Musí mít ve své správě plochu využívanou v ekologickém zájmu (nejméně 7 % orné půdy). (Evropská komise 2011: 39-40)

Tzv. greening politika se okamžitě stala velmi kontroverzním opatřením, které bylo kritizováno velkou částí zemědělců. Ovšem ihned po reálné implementaci této politiky roku 2015 se velká část producentů těmto podmínkám podřídila. To dosvědčuje i analýza, kdy po roce fungování této politiky téměř 72 % veškeré zemědělské plochy v EU byly podpořeny finančními prostředky na tuto politiku vyčleněnou. (European Commission 2016d: 5) Jedná se tedy o vcelku efektivní opatření.

Pro poslední strategický cíl SPZ, vyvážený teritoriální rozvoj, byly učiněny tyto následující opatření. Pro lepší flexibilitu bylo umožněno členským státům přesunout až 15 % finančních zdrojů z prvního pilíře do druhého. (Anania, D'Adrea 2015: 45) Toto opatření umožní členským státům efektivně využívat finanční zdroje pro stimul regionálního rozvoje. Pro některé členské státy byla navýšena celková alokace v prvních třech letech. Jedná se zejména o méně rozvinuté státy EU. Celková alokace činí téměř 5,5 miliónu EUR navíc. Jedná se o ad hoc finance pro rozvoj venkovských oblastí. (Tamtéž) Regionální politika SZP se tedy stává páteří součástí SZP a pro producenty, z méně rozvinutých oblastí, představuje nepostradatelnou možnost finanční podpory.

Nejdůležitější změnou je však změna systému financování SZP. Od 1. ledna 2015 se původní systém přímých plateb, představený roku 2003 v rámci Fishlerovy reformy, mění na tzv. „*Basic Payment Scheme*,“ (Tamtéž: 52) dále jen BPS. Tento nový systém plateb má za cíl efektivněji rozdělovat finanční dotace producentům, a to hlavně díky vyplácení přímých plateb na plochu orné půdy, potažmo na farmy jako celek. V tomto systému jsou však mandatorní podmínky pro členské státy jen vyplácení základních plateb, zelené dotace (politika „greening“) a podpora mladých zemědělců. Zbylé možnosti jsou jen fakultativní. Producent může požádat o dotaci z tohoto systému za splnění několika podmínek:

- Byl aktivním farmářem v roce 2015.¹⁶
- Zažádal o proplacení finančních nároků v roce 2015.
- Měl nárok na přímé platby v roce 2013. (European Commission 2016c: 2-3)

V současnosti si však stále mohou členské státy a jejich producenti žádat o proplacení v původním systému. Úplná transformace se předpokládá až v roce 2019. (Anania, D'Adrea 2015: 55) Významnou úpravou je i omezení dotací největším producentům. Pokud příjemce za rok 2015 obdrží podporu větší než 150 000 EUR, bude mu tato částka krácena nejméně o 5

¹⁶Pojem aktivní farmář je detailně definován v čl. 9 Nařízení EU no 1307/2013. V kostce však musí každý aktivní farmář verifikovat svoji činnost danému členskému státu, ten má následně pravomoc rozhodnout. (Regulation (EU) No 1307/2013: čl. 9)

%. (European Commission 2016c: 9) Tato restrikce zvýhodňuje zejména menší producenty a umožňuje jim být více konkurenceschopní na evropském trhu.

Reforma z roku 2013 měla za cíl zásadní změny v organizaci zemědělské politiky. Ovšem i díky většímu vlivu EP došlo k menším redukcím reformních opatření. I v oblasti „greeningu“ je výsledek vcelku nejednoznačný. I když je větší část orné plochy EU pod touto podporou, celkový dopad je mírně rozporuplný. Tuto finanční pomoc využívají zejména menší producenti, velcí producenti díky objemu produkce tyto podmínky nepotřebují naplňovat. Pro SZP je i problematické nastavení BPS a rozdělení financí pro tyto přímé platby. Zde se předpokládá budoucí zjednodušení a zpřehlednění celého systému. (Bureau, Mahé 2015: 128-131) Nadále se tedy ukazuje, že i přes tuto reformu neustále vyvstávají další problémy, které je nutné řešit.

3.2 Formování zemědělské politiky USA

3.2.1 Vznik moderní zemědělské politiky v USA

Prvopočátky vládní zemědělské politiky ve Spojených státech se nalézají ve 30. letech 20. století. V této době, přesněji v roce 1933, představil vládní kabinet pod vedením Franklina D. Roosevelta tzv. „*Agricultural Adjustment Act*“ (AAA). (Josling, Tangermann 2015:7-8) Tento státní výnos poté umožňoval americké exekutivě řízené intervence do zemědělského sektoru. Využívanými nástroji byly zejména státem garantované ceny pro americké farmáře a kontrola exportu za pomoci vstupních kvót a importních tarifů. Navíc tento systém umožnil poskytování výhodných půjček zemědělcům na svou produkci. Po roce fungování státní politiky byly poskytnuty půjčky na bezmála 12 % veškeré osevne plochy v USA. (Tamtéž) AAA byl následně modifikován v roce 1935 jiným nařízením, označován jako tzv. „*Agricultural Adjustment Act Amendment*.“ (Heifner 2013: 50) Díky tomuto nařízení již lze mluvit o regulaci zemědělského trhu v USA. (Tamtéž) S vypuknutím Velké hospodářské krize se i tato státní politika potýkala se značnými problémy, a navíc byla silně ovlivněna vlivnou zemědělskou lobby. Ta napomohla k tomu, že již během druhé světové války byla zemědělská produkce v USA značně regulována. Bylo definováno 166 komodit, které podléhaly státní intervenci, navíc na 20 % těchto komodit bylo možné čerpat velmi štědré státní dotace a půjčky. (Josling, Tangermann 2015:8) Již v roce 1938 vyšlo první protekcionistické nařízení¹⁷ americké legislativy, které upravuje kvalitu produkovaných a dovážených produktů. První použití tohoto aktu bylo ve prospěch konzervovaných rajčat a již v 60. letech byla téměř polovina dovážených produktů takto regulovaná. (Heifner 2013: 50)

Po konci druhé světové války bylo i díky AAA americké zemědělství ve velmi dobré kondici. Ovšem čelilo dvěma zásadním problémům. Prvním problémem byla velká nadprodukce obilovin a druhým byl úbytek pracovní síly, která se ve velkém přesouvala do měst za vidinou větších příjmů. V oblasti nadprodukce přistoupila americká legislativa k opatření z roku 1954, které nařizovalo ponechat na 10 % zemědělské půdy sloužící k pěstování obilovin ladem. Ten samý rok taktéž vláda přijala opatření, že přebytečné množství obilí bude vykupováno za místní měny. Tento systém se dotkl v roce 1960 až na 70 % veškerého obilného exportu. Ovšem i tak byla výkupní cena za obilí v průměru až o 50 %

¹⁷ Toto nařízení je známo jako *The Food, Drug, and Cosmetic Act of 1938*, které detailně popisuje základní potravinové standardy a uvádí i seznam zdraví škodlivých látek, které nesmí být používány. Pro detailní popis viz esej *The Food, Drug, and Cosmetic Act of 1938: its legislative history and its substantive provisions*. (Cavers 1939)

větší než celosvětová obchodní cena. (Josling, Tangermann 2015: 8-9) Tato nadprodukce zemědělských plodin má svůj důvod v technologickém rozvoji v zemědělském sektoru po konci druhé světové války. V této době dochází k masivní industrializaci amerického zemědělství a ke komplexnímu využívání umělých hnojiv. Příkladem může být srovnání výnosnosti jednoho aru zemědělské půdy využívané k pěstování pšenice. V roce 1870 byla průměrná výnosnost 12,7 (bu¹⁸), v roce 1935 12,3 (bu.) a v roce 1940 už 15,4 (bu.). Po konci druhé světové války výnosnost dosahovala již 17,3 (bu.) a nadále rostla, kdy v roce 1970 dosahovala již dvojnásobku výnosnosti ve srovnání s předválečným obdobím. (Cochrane 1993: 128) Již na první pohled je jednoznačně, že ve srovnání s evropským a americkým systémem se dá nalézt spousta podobností. Zejména nadprodukce určitých plodin znamenala velký problém pro rozpočty obou aktérů. Důvodem bylo zejména zlepšení materiálně-technického zázemí producentů, vyšší užívání hnojiv a pesticidů a tím i zvýšená efektivita a výnosnost z produkce. I přesto, že obě politiky ve svých počátcích měly za cíl zabezpečit potravinou soběstačnost, díky finanční motivaci a výhodným státním subvencím, se ze zemědělství stal velice lukrativní byznys, který začali farmáři logicky využívat.

Na tento stav reagovala Kennedyho administrativa, která přistoupila k redukci vynaložených prostředků. Nový reformní krok byl představen roku 1962 a v kostce znamená, že zemědělec může část své osevné plochy nechat ladem a za to dostává určitou kompenzaci. Díky tomu se již v roce 1965 podařilo snížit plochu obdělávané plochy o 54 miliónů arů. Důležité je však zmínit, že tato reforma spočívala výhradně na dobrovolnosti zemědělců k tomuto opatření přistoupit. (Josling, Tangermann 2015: 9) V této době se však začíná projevat strukturální změna v americkém zemědělství.

¹⁸ Jedná se o zkratku angloamerické měrné jednotky bušl, která se využívá pro vážení obilovin.

3.2.2 Transformace amerického zemědělství

Pro americké zemědělství bylo období 70. a 80. let velmi zásadní. V tomto období se projevíly zásadní problémy vyplývající jak ze strukturálních změn v zemědělské produkci, tak i z politiky americké administrativy.

V 70. a 80. letech silně rezonovala socioekonomická změna v americkém zemědělství. Ve srovnání, mezi lety 1940 a 1980 se zemědělská populace snížila desetkrát. I počet farem se snížil na polovinu. Ovšem na druhou stranu, průměrná obdělávaná plocha se zdvojnásobila a průměrné ceny za zemědělské produkty se zvýšily téměř šestkrát. (Lobano, Meyer 2001: 107-109) Z amerického zemědělství se díky státním subvencím a dalšími protekcionistickými opatřeními stal velmi výnosný obchod. Je paradoxní, že tyto opatření byly cíleny zejména na ochranu menších farem a zajištění kvalitní životní úrovně v oblastech států, které jsou ekonomicky na zemědělské produkci velmi závislé. Avšak důsledek byl naprosto opačný (podobně jak v Evropě), dokládá to zejména proměna v zemědělské produkci. Na počátku roku 1939 pět procent největších producentů ovládalo 38,3 % trhu, v roce 1987 to již bylo 54,5 %. (Tamtéž) Zemědělský trh nabízel pro velké producenty jistý příjem a napomáhal jim neustále upevňovat svoji pozici.

I přesto, že na počátku 60. let vynaložila Kennedyho administrativa značné úsilí na snížení finančních nároků zemědělské politiky, systém se nepodařilo plošně reformovat. Zemědělská lobby si vybuodovala již velmi silnou pozici. Americký politický systém sice udává nemalou pravomoc prezidentu, ale zákonodárnou pravomoc má Kongres. Přijímané zákony jsou pak ovlivňovány jak stranickou příslušností, tak i geografickým původem kongresmanů. Zemědělská lobby tedy díky velkým finančním prostředkům ovlivňovala systémové nastavení. To dokládá i přijetí tzv. „*Agricultural and Consumer Protection Act*“ v roce 1973. (Gardner 2006: 220) Tento právní akt ustanovil tzv. „*deficiency payments*,“ (Tamtéž) který přinesl zásadní úpravu vyplácených zemědělských dávek a zafixoval vyplácení přímých plateb producentům. Těm byla vyplácená částka, která vyrovnávala rozdíl mezi tržní cenou a fixně stanovenou cenou za zemědělské produkty. (Tamtéž) Tyto státní dotace se staly významným příjmem zemědělců a samy osobně předznamenávaly velký problém pro americké zemědělství.

Výše uvedený právní akt měl především bojovat s vysokou inflací, se kterou se zemědělský sektor na počátku 70. let potýkal. Důvodem byly zejména rekordní zisky ze zemědělství, které roku 1973 alokovaly téměř 91 miliónu dolarů. Dále zde byl problém s velkými výkyvy v produkci. Ty by samy o sobě nebyly velkým problémem, kdyby nevytvářely spekulace na trhu se zemědělskými produkty, které někdy měly náznaky až

panického chování. Tím se automaticky problém ještě prohluboval. V této době lze mluvit o negativních zemědělských cyklech. (Lamm 1997: 260-262) Na tento negativní stav bylo nezbytné reagovat.

V této době se také mění struktura exportu zemědělských produktů. Západní Evropa, jako největší exportní oblast, byla nahrazena Asií. Tímto byl narušen post válečný model hospodářských vztahů. Samozřejmě se Evropa stále významně podílela na americkém exportu. Na začátku 80. let USA vyvážela téměř 30 % své produkce do Evropy, v roce 1989 to bylo jen 21 %. (Cochrane 1993: 155) I přesto však Evropa nadále zůstává prioritním hospodářským partnerem.

Pro další vývoj zemědělské politiky USA byly 80. léta naprosto zásadní. Během této dekády se radikálně snížil americký export. Nejednalo se však o to, že by USA produkovaly méně zemědělských produktů, právě naopak. Lze identifikovat několik důvodů. Za prvé, americké zemědělství bylo závislé na celosvětovém ekonomickém růstu. V 70. letech přišly dvě významné ekonomické krize spojené zejména s ropnými šoky, které donutili importéry více šetřit. Za druhé, se tito importéři orientovali na jiné produkty, tím se významně snížila celková poptávka po americkém zboží. Za třetí, americká legislativa některé plodiny finančně podporovala jen do výše celosvětové ceny. Tato cena byla vlivem výše popsaných ekonomických indikátorů příliš nízká. Tomuto nenahrával i fakt velmi slabému dolaru. (Tamtéž) Tyto externí faktory pak donutily USA k radikálnímu opatření.

USA rozšířilo svoji státní podporu zemědělství přijatou v roce 1973. Již v roce 1983 se Reaganova administrativa rozhodla k ad hoc vývozním subvencím, které byly poskytovány v rámci „*Commodity Credit Corporation*.”¹⁹ (Gardner 1996: 62) Tato podpora se zprvu týkala zejména vývozu prioritní plodiny pro americké zemědělství, obilí. Export obilí byl však geograficky mířen jen na severní Ameriku. Zde však narážel na konkurenční obilí z Evropy, které bylo vyváženo s exportními subvencemi. Americká administrativa, aby mohla dostatečně konkurovat evropskému vývozu, musela přistoupit k vlastním exportním subvencím. (Tamtéž) USA se inspirovaly politikou, kterou proti ní používala Evropa, i když ne cíleně.

Tyto ad hoc subvence se ve svém důsledku velmi osvědčily. Vlivem neutěšivé ekonomické situace se americká vláda přiklonila k systemizaci tohoto systému. První návrh

¹⁹ *Commodity Credit Corporation* (CCC) byl vytvořen již v roce 1933 a měl za úkol stabilizovat ceny, chránit americký zemědělský trh a vytvářet stabilitu mezi zemědělskými producenty v USA. V roce 1939 byl včleněn do amerického ministerstva zemědělství, aby byl následně v roce 1948 opět vyjmut. (Farm Service Agency 2015) Od roku 1979 se z této vládní organizace stal hlavní nástroj pro exportní subvence a další státní podporu, která funguje doposud. Zejména v 80. letech enormně zvýšila svůj vliv na systém zemědělského trhu v USA. (Hyberg, Smith, Skully, Davison 1995: 28)

na tuto systematizaci byl představen v roce 1983. Ovšem nebyl ihned přijat, jelikož americký kongres se velmi obával exponenciálního navýšení obchodních sporů s Evropským společenstvím. Americká pozice se však v průběhu dvou let velmi změnila, zejména ze dvou důvodů. Za prvé, američtí producenti postupovali jednotně v nátlaku na americkou legislativu a za druhé, americký export stále klesal, na což evropský nadále stoupal. (Tamtéž) Z toho důvodu americká legislativa přijala v květnu 1985 tzv. „*Export Enhancement Program*.“ (Seitzinger, Paarlberg 1990: 95) Tento systém poté poskytoval zemědělcům velice štědré dávky. Z počátku byl nastaven jen na obiloviny, zejména pšenici, postupem času se však tento systém mohl využívat i na další produkty. Příkladem jsou třeba vejce nebo vepřové maso.²⁰ (Gardner 1996: 63) Tato státní dotace dosahovala obrovské výše. V konečném součtu tato politika stála USA každoročně jednu miliardu dolarů. (Tamtéž) Tyto státní subvence, stejně jak evropské exportní subvence byly značně kritizované jak ostatními významnými zemědělskými aktéry, zejména Austrálií či Novým Zélandem, tak i odborníky a politiky navzájem. Díky těmto exportním subvencím, které poskytovalo jak ES, tak i USA, se neúměrně navyšovala cena komodit a křivil zemědělský trh. Není divu, že tento stav nemohl být nadále udržitelný.

Americká zemědělská politika byla ustanovena těsně před začátkem dalšího kola v rámci GATT, tzv. Uruguayského kola, a zásadně poté ovlivnila pozici USA během jednání o liberalizaci zemědělského trhu. V 90. letech se tedy daly očekávat významné reformy zemědělské politiky v USA.

²⁰ Výrobci těchto produktů usilovali o státní dotace ze stejného důvodu jako producenti obilovin, a to z důvodu zvýšení vlastní konkurenceschopnosti kvůli exportním subvencím ES. (Gardner 1996: 63)

3.2.3 Rozpočtová opatření

Na počátku 90. let bylo zřejmé, že stávající stav amerického zemědělství je nadále neudržitelný. První náznaky reformy však neměly aspiraci stát se radikální reformou. I přes to, že rozpočtové výdaje na zemědělství klesaly, nadále představovaly významné výdaje pro americký rozpočet. Tyto výdaje ve formě dotací zemědělcům byly čím dál častěji kritizované. Důvodem kritiky byl především fakt, že po ekonomických turbulencích v 80. letech se podařilo již celý zemědělský systém stabilizovat. Dalším důvodem bylo i probíhající jednání v rámci GATT. Na druhé straně stáli producenti, kteří vnímali zákon z roku 1985 jako velmi úspěšný. (Moyer, Josling 2002: 78) Z důvodu vysokých rozpočtových výdajů americká administrativa představila dílčí reformu zemědělského systému v USA.

Tato reforma byla přijata roku 1990 pod názvem „*The Food, Agriculture, Conservation, and Trade Act of 1990*.“ (Garrett, Marsh, Marshall 2006: 147) Známa je však spíše jako „*Farm Bill 1990*“. (Skogstad 1998: 474) Prvopočátky této reformy se datují k létu 1989, kdy americké ministerstvo zemědělství zadalo vypracování legislativního návrhu. Výsledek byl předán Bushově administrativě, která následně návrh upravila a předložila na začátku roku 1990 ke schválení americkému kongresu. Finální návrh, který byl předán do kongresu, specifikoval nutnost snížení rozpočtových výdajů. Dle rozpočtového návrhu byla totiž zemědělská politika USA v mínusu celých 161 miliard dolarů. I přesto, že Bushova administrativa vyjádřila potřebu snížení rozpočtových výdajů, nedefinovala přesné opatření, jak tento cíl naplnit. (Moyer, Josling 2002: 79) V tomto návrhu však silně rezonovala tendence ponechat více prostoru tržně orientovaným opatřením než ke striktním regulacím. (Dimitri, Effland, Conklin 2005: 8) Po komplikovaném procesu schvalování, do kterého zasahovaly lobbystické skupiny, se nakonec podařilo vytvořit kompromisní reformní akt.²¹ Prezident USA poté tento právní akt podepsal v listopadu 1990. Mezi hlavní úpravu patří zejména omezení rozpočtových výdajů o 15 % z celé částky vynakládané na zemědělské subvence. (Wynne, Bradley 1990: 1391) Díky tomuto opatření se podařilo snížit výdaje o zhruba 13 miliard dolarů. (Gardner 1996: 68) Dalším opatřením byla podpora diverzifikace plodin, kdy byli zemědělci finančně zvýhodňováni, pokud na části své osevné plochy začali pěstovat ovoce či zeleninu. Důraz se začal klást na environmentální opatření v produkci, kdy byly vytyčeny základní podmínky pro vyplácení zbylých zemědělských subvencí. (Wynne, Bradley 1990: 1391) Americký zemědělský systém se sice podařilo zpřehlednit, ale k významné reformě mělo dojít až posléze.

²¹ Pro bližší seznámení s procesem jednání viz kapitola 5 v knize *Agricultural Policy Reform: Politics and proces in the EU and US in the 1990s*. (Moyer, Josling 2002)

Tato reforma měla významný dopad na budoucí směřování amerického zemědělství. Ochrana životního prostředí se stala velmi důležitým tématem. Hlavně mezi roky 1985 a 1990 se exponenciálně zvýšila environmentální lobby, která silně rezonovala v americké společnosti. Tato lobby oproti reformě z roku 1985 postupovala již organizovaně a měla již celkem silnou politickou podporu napříč politickým spektrem. Další dopad reformy z roku 1990 lze vysledovat i na probíhajícím jednání v rámci GATT. Tendence americké administrativy ke snížení zemědělských subvencí a vytvoření více tržně orientovaného zemědělského systému byly hlavním politickým cílem v těchto jednáních. (Moyer, Josling 2002: 91-93) Na počátku 90. let tedy můžeme spatřovat zásadní proměnu uvažování o přístupu k ochraně zemědělského trhu. Od protekcionismu k liberálnímu pojetí zemědělského trhu.

3.2.4 Klíčová reforma roku 1996

Nejdůležitější momentem v 90. letech představuje rok 1996 a přijetí tzv. „*Federal Agriculture Improvement and Reform Act*,“ (Dimitri, Effland, Conklin 2005: 9) zkráceně FAIR Act. Tato reforma zásadně proměnila zemědělský systém v USA a prolomila *status quo* v zemědělských subvencích. Klíčovou úlohu zde sehrálo zejména uzavření Uruguayského kola a vzniklé WTO.

Prvním náznakem této reformy byla výhra republikánské strany ve volbách roku 1994, díky čemuž ovládla obě komory amerického parlamentu. Tato výhra by sama o sobě nepředznamenávala jakoukoli reformu, kdyby hlavním mottem republikánské kampaně nebylo „*Contract with America*,“ (Moyer, Josling 2002: 144) tudíž striktní fiskální disciplína a snížení rozpočtového deficitu. Jak toto motto napovídá, podoba zemědělské reformy se nevytvořila na půdě amerického ministerstva zemědělství, nýbrž v rámci pracovních jednání v rozpočtovém výboru amerického kongresu. Pro budoucí reformu mělo toto opatření zásadní vliv, jelikož z počátku naprosto vyňalo zemědělskou lobby z procesu vyjednávání. Finální návrh byl představen v roce 1995, kdy přinesl velké kontroverze jak mezi polickou reprezentací, tak hlavně mezi zemědělci napříč USA. První pokus o zemědělskou reformu byl součástí tzv. „*Balanced Budget Act*.“ (Grassley, Juchum 1996:2) Tento návrh však americký prezident Bill Clinton vetoval, z důvodu radikálního snížení rozpočtových výdajů. Výtky prezidenta však téměř vůbec nesměřovaly na zemědělskou reformu. Pro další vývoj byla připravená reforma zjednodušeně vyjmuta z původního návrhu a mírně pozměněna. (Moyer, Josling 2002: 155) Nakonec byl návrh reformy schválen v březnu 1996.

Výsledná podoba FAIR Actu přináší zásadní změny v systému zemědělské politiky. Ta odstraňuje spojitost mezi zemědělskými subvencemi a zemědělskou produkcí. Můžeme tedy hovořit o tzv. decouplingu. Podpora zemědělských producentů ovšem nadále pokračuje, ale v jiném systému. Je navýšen rozpočet pro nepředvídatelné přírodní katastrofy, které ovlivňují celkovou produkci, například sucho či povodně. (Garrett 2006:147) Díky této reformě se podařilo ušetřit značné finanční prostředky a celkově liberalizovat trh. Naprosto zásadní, pro USA, ale i globální zemědělský trh, bylo zrušení zemědělských dávek navázaných na produkci. Zemědělská politika USA sice nadále operuje s podpůrnými programy v rámci CCC, ovšem ty se zaměřují jen na rozvojové aktivity. (Moyer, Josling 2002: 173) Američtí zemědělci díky této reformě musí flexibilně reagovat a předvídat vývoj na zemědělském trhu, na druhou stranu je toto riziko vyváženo podporou diverzifikace produkce a celkově flexibilnějšímu fungování celého zemědělského trhu.

3.2.5 Změna na počátku 21. století

I přes to, že v roce 1996 se podařilo přijmout tzv. FAIR Act, systémová reforma amerického zemědělství nebyla dokončena. FAIR Act se jednoznačně řadí ve velmi pokrokovou reformu, ovšem program pro nepředvídatelné události a nouzovou legislativu přinesl velké rozpočtové problémy. Zde je nutné připomenout, že i přesto, že FAIR Act cílil na snížení rozpočtových výdajů, byl přijat v době zemědělské konjunktury. Cena za obiloviny, hlavní vývozní artikl USA, byla tak vysoká, že motivovala k její produkci i zemědělce, kteří se historicky na její produkci nezaměřovali. Globální trh tuto nabídku dokázal absorbovat, a navíc se poptávka nadále zvyšovala. Americká produkce obilovin dosahovala rekordní úrovně. USA nikdy předtím neprodukovaly tolik obilovin, jak na přelomu milénia. Problém však nastal při zastavení asijské hospodářské konjunktury.²² Pro americké zemědělce snížení cen za obiloviny představoval velký problém, na který zareagovala americká administrativa záchranným finančním balíčkem. Ten byl součástí tzv. „*Market Loss Assistance*,“ (Westcott, Young, Price 2002: 3) zkráceně MLA. Výsledkem bylo enormní navýšení rozpočtových výdajů na americké zemědělství. Jen v roce 1998 například tato pomoc stála 2,8 miliardy amerických dolarů. Dále se však nedařilo systém stabilizovat, a tak USA zvyšovaly finanční výdaje. V součtu za roky 1999 až 2001 bylo vynaloženo ohromných 24 miliard dolarů na pomoc americkým zemědělcům. (Tamtéž) Pro politické vedení bylo tedy zřejmé, že musí dojít k další systémové změně v americkém zemědělství.

Tuto změnu reprezentuje tzv. „*Farm Security and Rural Investment Act*,“ (O'Donoghue, Whitaker 2010: 17) zkráceně FSRIA. Tento zákon upravuje státní (federální) program pro USA do konce roku 2007. Mezi hlavní oblasti podpory patří produkce obilí, krmných obilovin, bavlny, rýže a olejnin. K tomuto mají napomáhat tři státní (federální) programy: přímé platby, tržní půjčky a tzv. „*counter cyclical payments*.“ (Westcott, Young, Price 2002: 3) První dvě zmíněné opatření nejsou žádnou novinkou, ovšem třetí zmíněný systém byl naprostou inovací. Zjednodušeně funguje tak, že když se světové ceny za zemědělské produkty výrazně sníží, mohou američtí producenti získat finanční dotace vypočteny z jejich historické produkce. (Dimitri, Effland, Conklin 2005: 10) Tento systém následně umožní lepší regulaci vynakládaných finančních prostředků.

Tento právní akt byl velmi pozorně sledován zahraničními partnery a konkurenty USA. A to z několika důvodů. Spojené státy jsou na zemědělském trhu ve většině produktů nejdůležitějším aktérem. Jsou jedním z největších exportérů, ale i importérů. Vývoj jejich

²² Tuto problematiku dostatečně vysvětluje článek od Corsettiho, Pesentihho a Roubina s názvem „*What caused the Asian currency and financial crisis?*“ (Corsetti, Pesentih, Roubin1999)

vnitřního trhu zásadně ovlivňuje i globální zemědělský trh. USA taktéž hraje významnou roli v rámci WTO, kdy jakákoli změna její vnitřní politiky ovlivňuje i směřování jednání v rámci této organizace. V neposlední řadě jakákoli americká zemědělská reforma může vést ke kontroverzím a střetům v rovině mezinárodního obchodu a zásadně ovlivnit všechny obchodní vztahy. Nejdůležitějším faktorem je dlouhodobá politika liberalizace zemědělských trhů, která ovlivňuje i podobu zemědělských politik ostatních aktérů. (Sumner 2003:99-100)

Tato reforma měla významný mezinárodní dopad. V kontextu vnitřního nastavení zemědělského trhu se podařilo opět liberalizovat část produkce a vytvořit modifikovaný systém, který chrání zemědělce před neočekávanými propady cen. Tento systém je však již odpoután od současné produkce, ale vypočítáván dle historických tržeb. To významně eliminuje riziko různým spekulacím a snižuje finanční výdaje na zemědělskou politiku.

3.2.6 Farm Bill 2008

Díky tomu, že právní akt z roku 2002 pojímal období pouze do konce roku 2007, byl představen nový plán, který taktéž mírně reformoval zemědělský systém USA. Na návrhu modifikace zemědělského systému se začalo pracovat již v roce 2006, ovšem již od začátku jej provázely velké spory a kontroverze. Ze zemědělské politiky se stalo politicky ožehavé téma, které by dokázalo proměnit rozložení politických sil v Kongresu. Proto se k této reformě přistupovalo značně opatrně. Během roku 2007 vzešla celá řada návrhů a jejich připomínek napříč institucemi v USA. (Orden, Blandford, Josling 2010: 11-13) Výsledná verze byla sice přijata Kongresem i Senátem USA, jenomže prezident ji vetoval. Z toho důvodu byl tento dokument přepracován. Důvodem pro prezidentovo veto byl zejména návrh nových tržních opatření. Po tomto rozpačitém rozhodnutí započaly vyjednávání znovu. Výsledkem byl tzv. „*Food, Conservation and Energy Act.*“ (Harris et al 2008: 2) Tento dokument přinesl zásadní změny, především ve financování zemědělské politiky, také v podpoře různých nutričních programů a nově i v podpoře začínajících zemědělců. Platnost tohoto dokumentu byla pět let, kdy po vypršení této lhůty se předpokládala další změna systému.

Konečný účet tohoto návrhu byl určen na 307 miliard dolarů po celou dobu platnosti, tedy do roku 2012. Ovšem více než dvě třetiny této sumy bylo přiřazeno pro nutriční programy, zejména školy, potravinové banky a potravinové programy pro seniory. I ekologická produkce a udržitelný rozvoj se dostal do popředí, kdy bylo spuštěno několik nových programů, které se zaměřovaly na tuto problematiku. Například „*Conservation Security Program, Environmental Quality Incentives Program, Grasslands Reserve Program*“ (Tamtéž: 4) a další. Původní systém plateb a podpor se zásadně nezměnil. Bylo provedeno pár modifikací, ale ty v celkovém důsledku měly marginální efekt na zemědělský systém USA.

Zásadní změnou, kterou nový Farm Bill z roku 2008 přinesl, bylo zavedení tzv. systém „*ACR* neboli *Average Crop Revenue Program.*“ (Cooper 2009: 49) Producent se díky tomuto systému může rozhodnout, jestli bude participovat ve starých programech nebo si může vybrat tento nový. Systém plateb ACR nabízí lepší podmínky pro zemědělce i lepší dotační režim, ovšem vstup do tohoto systému je značně omezen. Zemědělec musí prokázat, že minimálně po dobu deseti let obhospodařuje stejnou půdu a pěstuje na ní dané plodiny. Těmi jsou například obilí a další osiva, kukuřice, bavlna, rýže, olejniny, arašídy a další. Naprostou novinkou je to, že dotace nejsou vypláceny na základě produkce či obdělávané ploše, ale jsou vypočítávány dle stávající ceny a předpokládaného výnosu. (Zulauf, Dicks, Vitale 2008: 30) K další úpravě zemědělské politiky mělo dojít v roce 2012.

3.2.7 Současná zemědělská politika USA

Současná podoba zemědělské politiky USA vychází z dosud posledního schváleného zemědělského rozpočtu. Ten byl schválen roku 2014 a jedná se o tzv. „*Agricultural Act. of 2014.*“ (Chite 2014: 1) Ten byl však přijat s dvouletým zpožděním, jelikož jak bylo řečeno v předchozí kapitole, Farm Bill 2008 měl platnost jen do září 2012, ale vyjednávání započala až na počátku roku 2012. Pokud by šlo vše hladce a bez politických sporů, bylo možné návrh připravit. To se ale samozřejmě nestalo. Proces vyjednávání se zastavil a zamrzl na mrtvém bodě. Proto se přijetí tohoto právního aktu protáhlo až do roku 2014. (Hamilton 2014: 7) V historii USA, přijetí Farm Bill nikdy nebylo jednoduchým procesem, ovšem ten nejaktuálnější se zapsal jako precedent. Nikdy v historii se nestalo, že by americké zemědělství bylo po dva roky bez schváleného rozpočtu. Muselo tedy dojít ke schválení rozpočtového provizoria, což se také na začátku roku 2013 stalo. Debata o nové podobě byla velmi problematická. Obě největší politické strany se přetahovaly mezi sebou a ani jedna, nechtěla dojít ke kompromisu. To se projevovalo zejména mezi prezidentovou administrativou²³ a republikánským kongresem²⁴. Celkově se přijetí výsledného aktu stalo nejsložitějším procesem v historii americké zemědělské politiky. (Tamtéž: 15-18) Nakonec se však podařilo dojít ke kompromisu.

Pokud by pokračoval Farm Bill z roku 2008 nadále, bylo odhadováno „*Congressional Budget Office,*“ (Chite 2014: 4) dále jen CBO, že za deset let fungování by se celkové náklady pohybovaly okolo 973 miliard dolarů. Nejzásadnějším cílem bylo tedy snížit celkové výdaje. Ty, díky novému rozpočtovému opatření, byly vytyčeny na zhruba 956 miliard dolarů v časovém rámci deseti let. Tato suma byla rozdělena na několik programů a nástrojů zemědělské politiky. Největší položkou je nutriční program, zavedený v roce 2008. Na tento program má být vynaloženo celkem 756 miliard dolarů. Ve srovnání, na tržní opatření je alokováno pouhých 3 a půl miliard dolarů. (Tamtéž: 5) Pro současnou podobu zemědělské politiky v USA je zásadní zejména omezení přímých plateb, ty byly sníženy na minimum. Kvůli jednání v rámci WTO musely být eliminovány i další programy. Jedná se zejména o CCP a ACR. Oproti tomu byly vytvořeny programy nové, které jsou rozklíčovány dle prioritních oblastí. Glauber (Westhoff 2014: 2)

V oblasti podpory komodit jsou vytvořeny dva nové programy. Jsou to „*Price Loss Coverage*“ a „*Agricultural Risk Covarage.*“ (Chite 2014: 6-7) Tyto programy jsou využívány jako podpora zemědělcům při poklesu jejich produkce. Ovšem maximální dotace, oproti

²³ V roce 2012 byl podruhé zvolen demokratický prezident Barack Obama.

²⁴ Po volbách 2012 si republikánská strana stále udržovala v kongresu většinu mandátů.

původním programům, dosahuje jen 85 % z celkové historické produkce. (Tamtéž) V ostatních oblastech došlo taktéž k mírnějším modifikacím a byly vytvořeny nové programy na podporu zemědělců. Jedná se zejména o tyto programy: „*The Supplementary Coverage Option insurance program, The Stacked Income Protection program for cotton a The Dairy Margin Protection Program.*“ (Smith 2014: 4) Ty ale nemají pro zahraniční obchod velký význam.

Na výsledném návrhu a zásadní redukci dávek spojených s produkcí, má velký podíl zejména WTO, respektive jednání v rámci katarského kola, které nutí státy k větší liberalizaci trhů. V rámci WTO došlo k významnému sporu, který velmi ovlivnil ukončení dotačních programů spojených s produkcí. Tento spor vedly USA s Brazílií. Spor spočíval ve vývozních subvencích americké bavlny, která poté mířila na jihoamerický trh. (Glauber, Westhoff 2014: 2-3) Současný zemědělský systém plateb v USA je tedy téměř zcela odpoután od podpory produkce. Díky tomu došlo k zásadní liberalizaci amerického trhu, zejména v kontextu zahraničního obchodu.

3.3 Srovnání obou zemědělských politik

Jak EU, tak i USA od počátku 90. let významně změnilu podobu zemědělských politik. Tomuto však předcházela silný protekcionismus, který měl své základy v poválečné politice. Jak USA, tak i Společenství přistupovalo k zemědělské produkci velmi konzervativně. USA v poválečném období představovaly určitý zdroj inspirace pro etablování Společné zemědělské politiky. Již před druhou světovou válkou USA zavedly štedrou dotační politiku, která ovlivňovala velkou řadu zemědělských komodit. Tato politika však významně zatěžovala státní rozpočet. Cílem byla zprvu zejména ochrana strategických zemědělských produktů. Tato ochrana se pod silným tlakem ostatních producentů rozšířila i na další komodity. Podobný vývoj zaznamenáváme i v rámci etablování SZP. Ta byla ovlivněna zejména zemědělskými politikami v členských státech, které taktěž silně dotovaly zemědělský sektor. Ve srovnání s americkou politikou, bylo cílem SZP zajištění potravinové soběstačnosti Evropy.

V rámci zemědělského systému čelí oba aktéři podobným strukturálním a sociálním změnám v celkové zemědělské produkci. Během několika desetiletí se zemědělství zásadně proměnilo a v dnešní době je již diametrálně odlišné od toho v poválečné éře. Díky větší mechanizaci a využívání hnojiv, dlouhodobě rostla výnosnost obdělávaných ploch, až přesáhla míru, kterou by obyvatelstvo bylo schopné spotřebovat. Proměnila se i celková zaměstnanost v agrárním sektoru, kdy podíl obyvatel v produktivním věku zaměstnaných v agrárním sektoru dlouhodobě klesal. Postupem času se změnil i počet zemědělských podniků. Původní zemědělský systém, založený na menších farmách, byl nahrazen velkopodniky, které převzaly většinu zemědělské produkce. Tento jev je zaznamenáván jak v USA, tak i ve Společenství. Díky těmto strukturálním změnám a zvyšující se produkci se brzy projeví zásadní systémové problémy zemědělských politik.

Vzrůstající rozpočtové výdaje jsou zaznamenávány v případě obou zemědělských politik. Významnou proměnou prošly obchodní vztahy v 70. letech 20. století, kdy se změnilu tradiční obchodní vazby. Díky vysoké produkci se USA a Společenství staly významnými exportéry zemědělských komodit a velmi často si konkurovaly. Vlivem hospodářských turbulencí (ropné šoky) a rostoucí produkci, se oba aktéři přiklonili k ještě masivnějšímu subvencování exportu. Tato politika ještě více zatěžovala rozpočty obou subjektů. I přesto, že se v této době podařilo prosadit dílčí reformy, tak si obě politiky uchovaly své původní nastavení. Dílčí reformy se zaměřovaly zejména na aktuální snížení produkce, a to formou ponechání části obdělávané půdy ladem. Tyto tendence jsou u obou aktérů velmi podobné.

Jejich dopad však nebyl natolik zásadní, aby se dalo hovořit o systémové změně. Obě politiky stále využívaly různé dotační programy a exportní subvence.

To se změnilo na přelomu 80. a 90. let, kdy se objevovaly u obou aktérou náznaky na proměnu jejich zemědělských politik. Zásadním faktorem bylo jednání během tzv. Uruguayského kola a neúnosné finanční výdaje spjaté se zemědělskou politikou. V rámci SZP se podařilo již na počátku 90. let systém reformovat tak, aby naplňoval ustanovené cíle vyplývající z jednání v rámci GATT. Díky tomuto opatření se podařilo významně snížit exportní subvence a také se snížila podpora velkých producentů. Podobně zareagovala i americká administrativa, která v tomto období taktéž významně snížila vývozní subvence. Navíc se začala prosazovat environmentální politika produkce potravin. V této době silně rezonovala změna v přístupu k řešení zemědělské otázky, kdy oba akteři začali prosazovat tržně orientovaný zemědělský systém. Obě zemědělské politiky však nadále vykazovaly protekcionalistické tendence, které se oba aktéři rozhodli dále eliminovat.

Prvním aktérem, který přistoupil ke klíčové reformě, byly USA, které již v roce 1996 změnilly systém vyplácení zemědělských dávek. Od této doby nejsou již zemědělské subvence vázány na výslednou produkci, ale jsou vypláceny přímo producentům. K podobnému kroku přistoupila i EU, ale s mírnějším zpožděním. Tato reforma proběhla až roku 2003 a byla silně ovlivněna americkým systémem. EU taktéž odpoutala finanční subvence od výsledné zemědělské produkce. Navíc výsledné dotace byly provázány s dalšími podmínkami, které se zaměřovaly zejména na ekologicky šetrnou produkci potravin. Tyto systémové reformy byly velmi podobné a je zde patrná vzájemná inspirace, hlavně EU při zavádění své reformy často poukazovala na americký systém.

Celkově lze 90. léta v rámci vývoje zemědělských politik hodnotit jako naprosto stěžejní období. Oba aktéři zavedli zásadní změny, které významně ovlivnily jak jejich vzájemné obchodní vazby, tak i nastavení vnitřní politiky. I v dalším vývoji lze nalézt velkou míru podobnosti. Následující reformní kroky jak v EU, tak i v USA, vedly k další liberalizaci zemědělského trhu. Důležitou složkou obou politik se stává ekologická produkce potravin. Producenti jsou nuceni, v čím dál větší míře, dodržovat ekologicky šetrné postupy, jelikož při jejich splnění mohou získat finanční dotace. Roste i důraz na podporu venkovských oblastí a na podporu mladých zemědělců. Nejdůležitější je však nastavení přímých plateb, které byly významně modifikovány u obou aktérů. Obě zemědělské politiky snížily výdaje spjaté se zemědělskou produkcí a zaměřily se na podporu v jiných oblastech. Klade se důraz zejména na tržně orientovaný zemědělský systém.

Při srovnávání obou politik je zřejmá vzájemná inspirace. Veškeré nastavené opatření a následné reformní kroky si byly velmi podobné. Díky vzájemné vysoké citlivosti bylo nezbytné konzultovat budoucí směřování. Oba aktéři jsou totiž jedni z největších zemědělských producentů a historie vývoje jejich politik ukázala, že se zásadně ovlivňují.

I přes určité sekundární odlišnosti v nastavení systému, především v kontextu technického nastavení a podmínek udělování finančních subvencí, jsou si politiky velmi podobné. To se projevuje i v současné době, kdy se otázka modifikace zemědělských politik znovu dostává do popředí zájmu. V obou dvou případech mají velký vliv i lobbistické organizace, které významně ovlivňují nastavení zemědělských politik. To se projevuje při podobném vývoji obou politik, kdy žádná reforma nebyla ve své podstatě revoluční. Veškeré změny jsou tvořeny a zaváděny kontinuálně a systematicky a jsou spjaty zejména s nastavováním finančních výdajů. V rámci nastavení obchodních překážek se oba systémy zásadně liberalizovaly, kdy tarifní opatření byly odstraněny v průběhu 90. let a v dnešní době představují marginální oblast. O to víc se však do popředí dostávají netarifní omezení, především v kontextu vzájemného uznávání produktů a regulačních nařízení, které významně ovlivňují vzájemné obchodní vztahy. Panuje však předpoklad, že po dořešení systémových problémů bude i tato oblast řešena. Tomu nahrává i současné jednání ohledně TTIP, které má v této oblasti velký potenciál.

4. Vliv WTO (GATT) na zemědělské obchodní vztahy

General Agreement on Tariffs and Trade, známý pod zkratkou GATT, znamenal zásadní předěl v mezinárodním obchodu. Počátek GATT se datuje k říjnu 1947, kdy 23 států podepsalo tuto smlouvu. Cílem bylo snížení tarifních omezení a liberalizovat vzájemné obchodní vztahy. (Goldstein, Rivers, Tomz 2007: 40-41) Tento nově vzniklý mezinárodní režim²⁵ měl zásadní vliv na formování obchodních vztahů v zemědělském sektoru.

4.1 Vznik GATT

Vznik GATT se spojuje zejména se snahou změnit poválečné uspořádání mezinárodního obchodu. Ovšem nejedná se jen o důsledek změny mezinárodních vztahů po konci druhé světové války. Již v meziválečné době se objevovaly tendence zřídit mezinárodní obchodní organizaci, či jí podobné těleso. K tomuto aktu se mohly rozhodnout jen největší ekonomické velmoci, které by měly dostatečnou ekonomickou sílu a mohly přimět i ostatní státy k participaci v takovémto režimu. Prvním náznakem byl již rok 1934, kdy USA přijaly tzv. „*Reciprocal Trade Agreements Act.*“ (Schnietz 2000: 417) Tato právní norma nepředstavovala žádnou mezinárodní smlouvu ani přímo neupravovala obchodní vztahy mezi partnery USA. Byla však velmi důležitá, jelikož v právním rámci USA legislativně upravovala možnost bilaterálních či multilaterálních smluv zaměřených na snížení celních bariér a celkově zjednodušovala procedury nutné k přijetí takových smluv. (Tamtéž: 418) V době přijetí tohoto aktu se jednalo o velmi ojedinělou tendenci, jelikož většina států přistupovala k mezinárodnímu obchodu, vlivem světové hospodářské krize, velmi protekcionisticky.

Po vypuknutí druhé světové války se tyto tendence staly základním kamenem pro obchodní vztahy mezi spojenci, zejména mezi USA a Velkou Británií. Když již bylo zřejmé, že válka skončí pro spojence vítězně, dohodly se tyto státy k vytvoření nového poválečného uspořádání obchodních a ekonomických vztahů. To vyústilo v podpis známých dohod z Bretton Woodu. (Ikenberry 1993: 155) Díky těmto dohodám bylo jasné, že nové poválečné ekonomické uspořádání bude zastávat multilaterální a liberální ekonomický řád. (Tamtéž: 159) Kdy již bylo zřejmé, že vůdčí roli jednoznačně převezmou USA.

²⁵ Mezinárodní režim můžeme definovat jako „*soubor implicitních či explicitních principů, norem, pravidel a rozhodovacích procedur mezi aktéry ve vymezené oblasti mezinárodních vztahů.*“ (Krasner 1983:2) Teorie mezinárodních režimů jsou významně spojeny s liberálním pojetím mezinárodních vztahů. (Katzensten, Keohane, Krasner 1998) Na druhou stranu se objevují i kritické hlasy pro tyto teorie, zejména z prostředí realistů. (Mearsheimer 1995)

Z přijetí tzv. Bretton Woodského systému vyplývalo několik nezbytností a závazků. Jedním z nich bylo i vytvoření nezávislé organizace, která by dozorovala nad obchodními vztahy mezi členskými státy. Tímto tělesem se měla stát Mezinárodní obchodní organizace, známá pod zkratkou ITO (International Trade Organization). Její založení bylo po složitých jednáních odsouhlaseno na konferenci v kubánské Havaně na přelomu 1947–1948. (Bronz 1949: 1090) Tento velmi ctižádostivý návrh nebyl nikdy zrealizován. Důvodem bylo neratifikování návrhu americkým kongresem. (Demaret 1996: 127) A to zejména z důvodu předání pravomoci nadnárodní organizaci. Americký kongres chtěl nadále mít rozhodující slovo o obchodních vztazích USA s ostatními státy. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 6) Během ratifikace Mezinárodní obchodní organizace byl v říjnu 1947 v Ženevě podepsán akt, který vzešel ve známost pod jménem „*General Agreement on Tariffs and Trade*.“ (Demaret 1996: 126) Cílem této dohody bylo překlenout období do ukončení ratifikace ITO a také snížit nepřátelské tendence v americkém kongresu vůči této organizaci. Důsledkem neratifikace však výše podepsaná dohoda nahradila plánovanou organizaci (Tamtéž). Jednalo se sice o velmi okleštěnou verzi, ovšem její dopad na mezinárodní obchod byl značný.

GATT tedy byla smlouva, která upravovala mezinárodní obchod. Její fungování, předpisy a normy byly převzaty z neúspěšného projektu ITO. Zejména částí jedna až tři návrhu smlouvy o založení ITO. Tyto body se zaměřovaly výhradně na odbourávání obchodních tarifů a liberalizaci trhu, kdy nemělo dojít k vytvoření jakékoliv supranacionální organizace. V tomto kontextu tento návrh přesně odrážel limity vyplývající z Reciprocal Trade Agreements Actu, který právně upravoval mezinárodní dohody USA. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 7) Základní úloha GATT sloužila k upřesnění mezinárodního obchodu. Jednalo se především o tyto oblasti:

1. Úprava vnitřních předpisů. Jedná se o článek číslo tři, který blíže specifikuje nastavení daňové politiky signatářů GATT, omezují možnost nastavení importních kvót a celkově liberalizuje vzájemný obchod. (The General Agreement on Tariffs and Trade 1986a: článek 3)
2. Další bod upravuje možnost dopravy zboží a surovin. Žádný ze signatářů dohody nesmí jakkoli omezovat či zabraňovat tranzitu zboží a surovin přes své území. Jedná se o tzv. svobodu tranzitu. (Tamtéž: článek 4)
3. Taktéž se smlouvy detailně zabývaly dumpingovými opatřeními a její regulací. Dumping byl v značně limitován a povolen jen ve výjimečných případech. Opět se však toto opatření dotýkalo jen členských států. (Tamtéž: článek 6)

4. Smlouva upravovala i celní tarify, které sice nebyly zrušeny, ale státy se zavázaly k jejich redukci. (Tamtéž: článek 8)

Smlouva následně upravovala velké množství dílčích aspektů mezinárodního obchodu. Nevýhodou této smlouvy byl však celkem limitující rámec pro vymáhání těchto opatření. Systém předpokládal vzájemnou ekonomickou reciprocitu mezi obchodními partnery. Tedy pokud začne jeden stát podvádět, ostatní se vůči němu zachovají stejně.

4.1.1 Zemědělství v GATT

Zemědělská agenda v prvopočátcích fungování GATT byla zaměřena na snížení restriktivních importních opatření. V tomto kontextu byl pro obchod se zemědělskými produkty zásadní článek 11 smlouvy o GATT.

„Nesmí se používat žádné zákazy a omezení jiné než cla, daní nebo jiných poplatků, ať už prostřednictvím kvót, dovozních či vývozních licencí nebo jiných opatření, nesmí být použity nebo udržovány jakoukoli smluvní stranou pro dovoz jakéhokoliv výrobku z území kterékoli smluvní strany nebo na vývoz nebo prodej pro jakéhokoliv výrobku určeného pro území kterékoli jiné smluvní strany.“ (Tamtéž: článek 11) Pokud by platil tento článek v plném rozsahu, nepředstavovalo by zemědělství sebemenší problém a bylo by k němu přistupováno jak k průmyslovým výrobkům. Problematické je však znění druhé části tohoto článku, ve kterém jsou vytyčeny výjimky, pro které toto nařízení neplatí. A to v případech kdy:

- *„zákazy nebo omezení vývozu jsou dočasně použity k prevenci nebo zmírnění kritického nedostatku potravin nebo jiných produktů důležitých pro vyvázející smluvní stranu;*
- *pro import nebo export jsou ustanoveny zákazy nebo omezení nezbytné pro uplatňování norem a předpisů pro klasifikaci, třídění a uvádění na trh s komoditami v mezinárodním obchodě;*
- *jsou dovozní omezení na jakékoliv zemědělské produkty dovezené v jakékoli podobě nezbytné k prosazení vládních opatření“* (Tamtéž)

Již na první pohled je zřejmé, že zemědělství si od počátku vybudovalo specifické postavení, a i samotné nastavení legislativního rámce umožňovalo členským státům celkem volně přistupovat k liberalizaci zemědělského trhu. Toto nastavení vychází z požadavků USA, které kategoricky odmítaly uvolnění svých importních limitů. Pro GATT tento článek představoval velké problémy, zejména ve výkladu této specifikace pro členské státy, která se stala základem pro velkou řadu obchodních sporů. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 13-14) Po většinu druhé poloviny 20. století tento článek představoval pro komoditní trh kruciólní právní rámec.

Další zásadní oblastí byly státní subvence. Pro poválečný svět se státní dotace a dotační programy staly základním kamenem udržitelného rozvoje. Proto i v rámci GATT bylo jakékoliv omezení subvencí naprosto nepřipustné. Nastavení subvencí bylo definováno v článku 16 smlouvy GATT. Znění článků je:

„Pokud jakákoli smluvní strana využívá nebo udržuje jakékoliv dotace, včetně jakékoli formy cenové či příjmové podpory, která působí přímo či nepřímo ke zvýšení vývozu jakéhokoli výrobku nebo slouží ke snížení dovozu jakéhokoli výrobku na území, oznámí to smluvním stranám písemně, kdy uvede rozsah a povahu subvencování, odhadovaného účinku subvencování, množství postiženého produktu dováženého či vyváženého. Pokud však tímto hrozí jakékoli smluvní straně vážná újma zájmů, musí smluvní strana toto subvencování omezit po dohodě s dotčenou smluvní stranou.“ (The General Agreement on Tariffs and Trade 1986a: článek 16)

Opět za konečnou podobou stojí zájmy USA. Takto volně definovaný právní rámec pro státní subvencování vycházel hlavně z neochoty amerického kongresu a senátu pro jakékoli vměšování mezinárodní organizace do nastavování vnitřní zemědělské politiky USA. Změna přístupu USA přišla však velice brzy, a to po etablování EHS a vzniku SZP, která začala tyto možnosti využívat. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 16-17) I z těchto důvodů následně USA v 60. letech změnily svůj přístup ke komoditnímu trhu a začaly prosazovat liberalizaci v zemědělském sektoru. Paradoxně však členské státy USA oplatily její vlastní politiku 50. let a jakoukoli reformu kategoricky odmítaly. (Goldstein 1998: 38) Další vývoj tarifních nastavení a dalších opatření směřující k větší liberalizaci obchodu se zemědělskými produkty byl spjat zejména s proběhlými tzv. koly GATT.

4.1.2 Počátky GATT

První jednání v rámci členských zemí GATT se zaměřovala především na oblast vzájemných tarifních omezení. První kolo jednání bylo spjaté se samotným založením GATT, které je popsáno výše. Druhým kolem jednání bylo tzv. „*Annecy Round*“ (Kehoe 2003: 36), které se konalo ve stejnojmenném francouzském městě roku 1949. Hlavním důvodem tohoto kola jednání bylo zejména přijetí nových členů, kterým se automaticky musely nastavit nové tarifní limity vyplývající ze smluv GATT. Na druhou stranu se v rámci tohoto kola neřešily zásadnější otázky. To se samozřejmě dotklo i zemědělského obchodu, který zůstal nezměněn. (Tamtéž) Stále se jevilo, jako by zemědělství bylo specifickou jednotkou podléhající zvláštnímu přístupu. To se projevilo zejména po snížení amerických tarifních limitů na dovoz másla, které bylo jedním z mála výsledků *Annecy Round*. Americká administrativa sice snížila tarifní omezení na polovinu, ovšem vzápětí při nadprodukcí másla snížila dovoz na minimum díky zavedení importních kvót. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 24) Další kolo následovalo hned poté.

Již třetím kolem jednání bylo tzv. „*Torquay Round*,“ (Kehoe 2003: 37) které začalo v září 1950 v anglickém městě Torquay. Toto jednání se zaměřovalo zejména na tarifní bariéry a jejich omezení. Hlavní agendou jednání však nebyly přesné výstupy, ale diskuze se vedla především ohledně koncepčního přístupu k odbourávání bariér. Nakonec vyhrála metoda recipročního odbourávání limitů mezi hlavními aktéry, a to v každé komoditě zvlášť. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 24) Tento přístup jednoznačně zjednodušil jednání mezi členy GATT. I samotné nastavení této organizace, či mezinárodního režimu, vyloženě nahrávalo tomuto přístupu. Na druhou stranu tento přístup dlouhodobě omezil celkové výsledky GATT. Obchodní vztahy byly řešeny komoditu po komoditě a jednání postrádala významnější sektorový přesah. To byl i důvod proč zemědělství bylo marginalizováno. Neexistoval významný tlak k liberalizaci v tomto sektoru.

Čtvrtým kolem jednání bylo tzv. „*Geneva Round*,“ (Kehoe 2003: 37) které se konalo během roku 1956. Toto jednání snížilo celkové celní tarify o 2,6 miliardy dolarů. (Tamtéž) V oblasti zemědělství však nenastal významnější progres. I přesto, že se před tímto kolem vedly složité diskuze a jednání.²⁶ I když výsledky jednání vypadaly vcelku slibně, stále byly neprůchodné pro americkou legislativu, která byla v této době silně ovlivněna protekcionalismem.

²⁶ Jednalo se zejména o tzv. „*Review Session*,“ (Sahoo 2014: 246) které se konalo mezi lety 1954–1955. To se zaměřovalo na institucionální změny v rámci GATT a díky tomu i změnu koncepčního přístupu k mezinárodnímu obchodu. (Tamtéž)

Na druhou stranu si některé státy uvědomovaly tíživou situaci v zemědělské oblasti. Na tento popud byla vypracována zpráva s názvem „*Trends in International Trade*,“ (Josling, Tangermann, Warley 1996: 36) která detailně analyzuje zemědělský sektor. Tato zpráva se častěji nazývá jako „*Haberler Report*,“ (McMahon 2005: 192) pojmenována po hlavním zpracovateli, harvardském ekonomovi, Gottfriedovi Haberlerovi. Cílem bylo vytvořit detailní analýzu, která by nebrala v potaz jakékoli zájmy členských států GATT, ale jen pouze pragmatický přístup k dané problematice. Bylo představeno několik zásadních bodů v oblasti exportních subvencí a netarifních omezení. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 36-37) Zjednodušeně, ze zprávy vycházelo, že hlavním omezením rozvoje mezinárodního obchodu se zemědělskými produkty jsou hlavně jednotlivé zemědělské politiky napříč členskými státy GATT. (McMahon 2005: 192) I přes jednoznačnou výmluvnost této zprávy, nebyl zaznamenán větší tlak na případnou liberalizaci. Situaci nepřispělo ani založení EHS v roce 1957, před kterým i v rámci této zprávy zaznívaly kritické ohlasy a obavy z vytvoření rigidního ekonomického bloku, který bude případné liberalizaci ještě více bránit.

Na základě výše popsané zprávy vznikly tři nové výbory, které měly zohlednit obecnou problematiku GATT a vypracovat plán k dalšímu jednání v jednotlivých sektorech. Výbory byly rozděleny podle římských číslic, kdy výbor I se zaměřoval na agendu a možnosti jednání v dalších kolech. Výsledek jeho práce poté sloužil jako základ pro další kola jednání GATT. Pro zemědělství byl nejdůležitější výbor číslo II, který měl explicitně řešit problematiku široce užívaných netarifních omezení sloužící k zemědělskému protekcionismu. Výbor číslo III se zaměřoval na problematiku rozvojových zemí a jejich přístup na světový trh. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 38-39) V rámci tohoto výboru, však velmi záhy, probíhaly rozepře mezi členy, které se projeví i ve výsledku jejich práce. Výbor se rozdělil na dva teoretické přístupy k funkci GATT. První skupina vnímala pozici GATT a její výslednou politiku jako konkurenční boj mezi státy. Druhá skupina vnímala GATT jako ochránce liberalizace a zastávce redukce obchodních omezení napříč členskými státy. Závěry tohoto výboru se neshodovaly s východiskem Haberlerovy zprávy (navýšení obchodního salda v rámci zemědělského trhu), ale zaměřovaly se na cenovou politiku zemědělských komodit, která by se měla navýšit tak, aby byla rentabilní pro producenty, než aby byli podporováni všichni producenti plošně. (McMahon 2005: 193) Se znalostí z předchozích kapitol je jednoznačné, že tento přístup by byl nepřístupný pro nově etablovanou Společnou zemědělskou politiku, a tudíž i v rámci GATT nedošlo k významnější změně.

4.1.3 Dillon Round

Toto kolo jednání v rámci GATT reagovalo na vznik nového hospodářského aktéra, velkého mezinárodního významu. Jednalo se o reakci na založení EHS roku 1957. Tyto multilaterální jednání trvaly od roku 1961 do 1962, tedy přesně v letech, kdy se začala etablovat Společná zemědělská politika EHS. (Schoenbaum 1992: 1173) Zpočátku bylo založení EHS vnímáno zahraničním společenstvím pozitivně.²⁷ Zejména USA vnímaly evropskou integraci jako krok k posílení koaličního vojenského potenciálu západní Evropy a co bylo pro USA více důležité, vnímaly EHS jako záruku míru na evropském kontinentu. Postupem času se však postoj USA změnil. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 42) Zprvu muselo být vyřešeno zařazení EHS do struktur GATT, respektive jaký status bude mít. K tomu posloužil článek GATT č. XXIV „*Economic Integration Agreements*.“ (WTO 2005: 15) Tento článek umožňuje členům GATT být součástí celní, hospodářské či politické unie. Ovšem na druhou stranu, členství či vytvoření takové organizace (společenství států) nesmí vést k navýšení obchodních bariér mezi nově vytvořeným společenstvím a ostatními členskými státy GATT. Pokud k takovému kroku dojde, je nezbytné svolat multilaterální jednání všech členů. (Tamtéž) Tak se stalo v tomto případě. Tento politický vývoj nahrával i USA, které začaly přehodnocovat svoji protekcionistickou politiku v zemědělském sektoru. Tudiž i toto nové kolo jednání bylo vedeno v celé nové podobě. (McMahon 2005: 194) Jednání taktéž uvítaly státy EHS, zejména Německo a Nizozemí, které viděly v novém kole jednání prostor k liberalizaci trhu s průmyslovými produkty. Důvodem dalšího jednání byla i snaha o sebezprezentaci EHS v lepší světlo. Členské státy chtěly ujistit své partnery, že vytvořením EHS nedojde k narušení světového ekonomického řádu. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 44-45) Přesně v takovém duchu byly následně vedeny i nejzásadnější obchodní rozhovory.

Výsledkem jednání byl chabý kompromis mezi hlavními světovými aktéry. I přesto, že z počátku EHS navrhlo celkové snížení obchodních bariér o 20 %, USA toto plošné krácení neschvalovalo. Jednání se dle americké administrativy mělo vést položku po položce, tak aby byly plně naplněny zájmy amerického zemědělství. Po tomto odmítnutí však již bylo obtížné dojít k úspěšné liberalizaci trhu. EHS a USA však dospěly k určitému kompromisu. Ten spočíval v maximálním snížení obchodních bariér pro import sóji z USA do EHS a naopak redukci obchodních bariér pro dovoz obilnin do USA. Pro zúčastněné strany to byla maximálně možná dohoda. (Tamtéž: 46) Potenciál tohoto kola jednání byl jednoznačný, a

²⁷ Samozřejmě se nacházíme v období Studené války, tudíž se jedná jen o tzv. západní státy. Státy východního bloku kategoricky odmítaly vznik jakékoli kapitalistické organizace. (Marek 2005)

pokud by došlo k předpokládanému výsledku, nečelil by zemědělský obchod v následujících letech takovým problémům. Na druhou stranu, v tehdejší době se tento kompromis jevil jako dostačující. Bylo zřejmé, že velmi brzy dojde k dalšímu jednání, které bude již reflektovat reálné problémy vyplývající ze SZP. K tomu taktéž došlo hned po ukončení Dillon round.

4.1.4 Kennedy Round

Problematika mezinárodního obchodu silně rezonovala i po nástupu nového amerického prezidenta, J. F. Kennedyho. Důvodem byl zejména ekonomický růst, který spolu přinášel i zvýšení hospodářské produkce. Američtí producenti potřebovali nové odbytiště pro své výrobky, to se dotýkalo především zemědělské produkce, která díky mechanizaci a efektivnějšímu hnojení, zaznamenávala zvyšující se výnosy. Tento trend nadále podporoval tendence ke zlepšení přístupu na zahraniční trhy. Není proto překvapením, že nově zvolený prezident USA usiloval o nové jednání v rámci GATT. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 53) Na druhou stranu se však jednalo o velmi náročný úkol.

USA totiž zcela začaly měnit svoji zemědělskou politiku, kdy začaly prosazovat co největší liberalizaci trhů. Problém ovšem spočíval v nově vytvořeném EHS, respektive ve Společné zemědělské politice. Ta představovala nejdůležitějšího obchodního partnera i největšího konkurenta. Oficiálně započala jednání na setkání v Ženevě v květnu 1964. Ovšem již od roku 1961 se hovoří jako „*negotiations about negotiations*.“ (Tamtéž) O tom, že jednání budou opravdu složitá, nasvědčuje i probíhající tzv. „*chicken war*.“ (Walker 1964: 671) Celý spor spočíval v dovozu kuřecího masa na území EHS, respektive do západního Německa. EHS rapidně zvýšilo dovozní přírážku na import této komodity, čím byly nejvíce postižené USA. Následoval dlouhotrvající spor, kdy USA přistoupily k recipročnímu restriktivnímu opatření. Tento obchodní spor se nakonec podařilo vyřešit smírem v rámci GATT. (Tamtéž: 678–680) Jednoznačně se však prokázalo, že nalézt smířlivé nastavení je velmi komplikované. Na druhou stranu se prokázala síla SZP a celkově EHS.

Jak již bylo řečeno výše, oficiálně jednání započaly roku 1964, kdy USA představily své první návrhy k liberalizaci obchodních vztahů. Zprvu se jednalo o samotnou agendu jednání, kdy USA požadovaly, aby se jak průmyslové, tak i zemědělské výrobky dojednávaly dohromady. Tento návrh však byl nepřijatelný pro EHS, navíc, agenda SZP ještě nebyla dostatečně propracovaná a neexistovaly zásadní strategické dokumenty. Z toho důvodu EHS nedokázalo předložit svůj protinávrh. Proto se jednání započaly nejprve v oblasti průmyslových výrobků. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 58-59) Pro otevření jednání v oblasti zemědělských produktů bylo také zásadní vnitřní rozpoložení v EHS. Nejzásadnější byly události roku 1965, kdy propukla tzv. „*krize prázdných židlí*.“ (Ludlow 2005: 347) Po vyřešení této krize již nic nebránilo v pokračování jednání.

Rozhovory v zemědělské oblasti tak oficiálně započaly až v září 1966. Bylo vypracováno nespočet plánů a pozic vyjednávání. Obecně se dá říct, že v průmyslových výrobcích panovala shoda na liberalizaci vzájemného obchodu. To ovšem neplatí v oblasti

zemědělské výměně zboží. Ta narážela na dva zcela odlišné postoje. USA byly jednoznačně pro liberalizaci, EHS zcela proti. Jedním z nejdůležitějších plánů pro jednání byl tzv. „*Montant de Soutien*.“ (McMahon 2005: 194) Ten reflektoval pozici EHS, kdy jednoznačně deklaroval, že při změně hospodářské soutěže, dojde k zásadnímu dopadu na vnitřní zemědělské politiky. (Tamtéž) To se odráželo i v celkovém jednání. To ovšem ovlivňovaly i ostatní zemědělské státy, zejména Nový Zéland.

Výsledkem jednání byl zásadní průlom v nastavení vnitřních tarifů. Poprvé se využila technika plošné redukce tarifních omezení. Dotklo se to jak průmyslových produktů, tak i těch zemědělských. Velká část tarifu se zredukovala až o polovinu, což v průměru vytvořilo 35% snížení celních bariér. V oblasti zemědělství byl zásadní průlom v nastavení kritérií a celních bariér v obchodu s obilím. Na druhou stranu se však jednání mezi USA a EHS zastavily na mrtvém bodu, kdy ani jeden z aktérů neměl připravený přijatelný návrh. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 69-71) Obecně lze výsledné jednání definovat jako úspěšné. Dle statistických údajů se prokázalo, že snížením celních bariér o cca 50 % v oblasti výměny průmyslových výrobků vedlo ke zvýšení vzájemné obchodní výměny mezi průmyslovými státy o zhruba 10 %. (Balassa, Kreinin 1967: 137) Na druhou stranu však byla řešena zejména problematika redukce celních bariér. Zásadnějšími problémy se začaly jevit dumpingové a protekcionistické tendence aktérů mezinárodního obchodu.

4.1.5 Tokyo Round

Ačkoliv bylo předchozí kolo jednání vcelku úspěšné, nadále existovala celá řada netarifních opatření, které významně limitovala mezinárodní obchod, zemědělství nevyjímaje. Kennedyho kolo ukázalo, že existuje shoda mezi státy na celkové liberalizaci obchodu, která vede ke větším ziskům než protekcionistická opatření. Již roku 1967 se předpokládalo, že v brzké době dojde k dalšímu kolu jednání, proto byl ustanoven tzv. „*Programme of Work*.“ (Josling, Tangermann, Warley 1996: 72) Ten měl připravit technické podklady pro budoucí jednání a přichystat navrhované opatření ke změně. V rámci tohoto programu vznikly tři pracovní komise. První komise se zaměřovala na obchod s průmyslovými výrobky, druhou byla komise s tematickým zaměřením na trh a rozvoj. Třetí komise byla zaměřena na oblast zemědělství a na proveditelná opatření v rámci mezinárodního obchodu. (Tamtéž: 72-73) Veškeré tyto aktivity přehlušila událost roku 1971, která měla nesmírný dopad na mezinárodní obchodní systém. V srpnu 1971 vystoupil americký prezident R. Nixon, kdy bez předchozího jednání s obchodními partnery ohlásil kolaps Bretton-Woodského monetárního systému, tedy vázání měny na hodnotu zlata. Důsledkem kolapsu tohoto měnového systému byla především vysoká fluktuace cen zlata a s tím spojená inflace. (Bordo 1993: 74) Další události, které ovlivňovaly ekonomickou kondici, byly zejména ropné šoky, které zásadně ovlivňovaly mezinárodní obchod po celé 70. léta.

Další kolo jednání, známe jako tzv. Tokijské kolo, iniciovalo v únoru 1972 USA. Bezproblémovému počátku (ve srovnání s jednáním před Kennedy round) napomohly i separátní deklarace USA s EHS a Japonskem, ve kterých se tito aktéři dohodli na otevření nového kola jednání. Události následně nabraly rychlý spád. V březnu téhož roku na jednání průmyslových zemí v rámci GATT všichni členové vyjádřili plnou podporu této iniciativě. V říjnu 1972 se poté založila přípravná komise, která měla připravit výslednou podobu agendy jednání. Ve skutečnosti navázala na práci *Programme of Work*, díky čemuž se podařilo nalézt schůdnou oblast jednání a již v září 1973, bylo v Tokiu oficiálně zahájeno nové kolo jednání. (Steinberg 2002: 351) Následovaly velmi složitá jednání, kdy předmětem sporů se stalo především zemědělství.

Výsledkem tohoto kola byla určitá liberalizace čili snížení netarifních bariér v zemědělské oblasti. Opět zde byly USA, které se snažily o uvolnění tehdejší podoby mezinárodního obchodu. Narazily však na EHS. Zástupci EHS měli při jednání velmi omezenou pravomoc, jelikož členské státy EHS nechtěly, aby agenda SZP byla jakkoli předmětem jednání. Navíc EHS chtělo stabilizovat trh zejména novými multilaterálními obchodními dohodami. Ostatní aktéři nezastávali tento názor a pokoušeli se o změnu pravidel,

zejména USA, které zásadně prosazovaly liberalizaci a snížení netarifních bariér v obchodu se zemědělskými produkty. (McMahon 2005: 195-6) Výsledná dohoda tedy reflektovala tyto politické nuance. V oblasti zemědělství sice došlo k dílčímu prolomení jednání, ale stále se to nedalo považovat za vítězství liberálních ekonomických myšlenek. Dohoda se dotýkala především tří oblastí zemědělství. Za prvé se upravily obchodní podmínky, zejména v kontextu tarifních omezení, dále se upravily komoditní dohody a následně se definovaly subvence a zemědělské standardy. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 89)

Díky dohodám se podařilo snížit tarifní omezení o 40 %, čím se odhadovalo zvýšení obchodu o cca 30 %. (McMahon 2005: 196) Další oblastí bylo omezení subvencí. Zde byly ovšem očekávání mnohem větší, než se podařilo dojednat. Důvodem byl opět spor mezi USA a EHS, kdy hlavně EHS byla rezolutně proti zásahům do vnitřního nastavení zemědělské politiky. Podařilo se sice nastavit určité limity, které měly bránit nadměrnému využití subvencí. Ty byly nastaveny velmi benevolentně, a navíc neexistoval žádný zásadní nástroj, jak případné porušení vymáhat. Jedinou pravomocí, kterou GATT mohl vstupovat do obchodních sporů, byla zejména poradenská role a forma doporučení k nápravě. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 93-95) I tak se však jednalo o průlomovou dohodu. Přesto že se jednalo o velmi vágně popsané limity. Ty se taktéž staly předmětem jednání i v dalším kole.

Výsledek Tokijského kola jednání nenaplnil veškerá očekávání, která byla do tohoto kola vložena. I přes složitou situaci ovlivněnou rozpadem Bretton-woodského systému a ropným šokům, se podařilo udělat maximum, co bylo v tehdejších možnostech. Nejdůležitějším výsledkem jednání nebyly finální dohody, ale celkový posun ve vnímání zemědělského obchodu. Tento tlak se následně projevil i na pozici EHS, která se díky své politice čím dál více dostávala do defenzivní pozice.

4.2 Uruguayské kolo jednání

Uruguayské kolo jednání znamenalo zásadní předěl nejen pro zemědělský sektor, ale i pro celkový mezinárodní obchod mezi členy GATT. Výsledek tohoto jednání zásadně ovlivnil obchodní vztahy a vzájemnou výměnu zemědělských produktů. Jednalo se o velmi komplikovaný proces jednání, kterému předcházela dlouhodobá příprava.

4.2.1 Doba před jednáním

Po ukončení Tokijského procesu bylo zřejmé, že zemědělství je nadále velmi citlivou oblastí, které se jen velmi obtížně reformuje. Ovšem celkový vývoj v produkci zemědělských produktů nasvědčoval, že reforma současného systému je nezbytná. Nejzásadnějším faktorem, který napomohl k reformě zemědělství, jak v nastavení vnitřních politik, tak i ve vnějších vztazích, byl nárůst produkce, světová ekonomická situace, a hlavně exponenciální zvýšení výdajů na zemědělství (pro EU viz kapitola 3.1.2 a pro USA viz kapitola 3.2.2). Odhaduje se, že během 80. let se každoroční výdaje, spjaté s podporou zemědělství v průmyslových státech (USA, EHS, Japonsko), zvýšily z počátečních 94 miliard amerických dolarů na 141 miliard. Tento stav se odrazil i na konečných spotřebitelských cenách v těchto státech, kdy se celkový objem financí vynaložených na potraviny zvýšil ze 120 miliard dolarů na 216. Dalším znepokojivým údajem byla i výsledná suma, která znázorňuje celkové ztráty vlivem obchodních bariér. Ty se zvýšily o více než 300 %, z původních 16 miliard dolarů na odhadovaných 50 miliard dolarů. (Anderson 1997: 308) Bylo zřejmé, že systém potřebuje zásadní reformu. Pro průmyslové státy byla již zemědělská politika příliš drahá.

Jak i u předchozího kola jednání, prvopočátkem přípravných prací bylo ustanovení speciálního tělesa, které mělo předjednat a analyzovat stávající problematiku mezinárodního obchodu. Roku 1982 bylo na schůzi ministrů členských států ujednáno, že bude vytvořeno tzv. „*Commite on Trade in Agricultural*.“ (Josling, Tangermann, Warley 1996: 111) Tato skupina měla za cíl analyzovat veškeré opatření, které určitým způsobem ovlivňují trh. Například finanční subvence. Tato komise následně během svého působení definovala celou řadu problémů jak ve vzájemných obchodních vztazích, tak i v kontextu nastavení zemědělských politik vně nejdůležitějších států. Celkově se však problém zemědělství dá minimalizovat do role zemědělství v rámci GATT, kdy stále mělo specifické postavení. (Tamtéž: 112) Bylo zřejmé, že pro další kolo jednání bude již zemědělství klíčovou oblastí. Očekávání byla velká.

4.2.2 Zemědělský problém

Po dlouhodobé přípravě bylo nové kolo jednání oficiálně vyhlášeno 20. září 1986, v uruguayském turistickém středisku Punta del Este. Stejnoujmenně se nazývala i deklarace prohlašující počátek nového kola jednání a taktéž nastolila řešenou agendu. (Randhawa 1987: 163) V tomto kontextu byly ustanoveny oblasti jednání, které se zaměřovaly na jednotlivé klíčové body obchodních sporů. Předmětem Uruguayského kola jednání měly být zejména „*tarifní a netarifní opatření, tropické produkty, textilní produkty, zemědělství, články GATT, již ustanovené smlouvy vzešlé z předchozích kol, investiční opatření, subvence a další.*“ (The General Agreement of Tariffs and Trade 1986b) Celkovým cílem bylo tyto oblasti liberalizovat, zjednodušit vzájemnou obchodní výměnu, posílit pozici GATT a zajistit dodržování ustanovených opatření. (Tamtéž) Již na první pohled je patrné, že zemědělství bude hrát klíčovou roli pro další jednání.

Celkový proces jednání se dá rozdělit do tří hlavních fází. První fáze se dá časově ohraničit od září 1986 do prosince 1988 a detailně identifikoval oblasti vyjednávání. Druhá fáze trvala od dubna 1989 až do prosince 1990, která již přinesla určité výsledky a možnosti nových opatření. Třetí fáze přímo navazovala na předchozí a byla zakončena v dubnu 1994. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 139-140) Již v prvopočátcích jednání bylo jednoznačné, že nalezení kompromisu bude velmi složité. Členské státy GATT se rozdělily do dvou bloků. První blok vedený USA a tzv. „*Cairns group*“²⁸ (Zeeuw²⁹ 1997: 472) zastával radikální liberalizaci, která spočívala v odstranění všech opatření bránící volné výměně zboží a taktéž chtěla zásadně redukovat státní subvence na podporu produkce. Oproti tomu navrhovala, že tyto subvence mohou být poskytovány přímo producentům, ale nebudou navázány na produkci. Na druhé straně stál druhý blok, který vedlo EHS a bylo podporováno například Japonskem či Koreou. Tyto státy přijímaly nutnou reformu, ovšem v jejich představách se jednalo o dlouhodobý trend snižování obchodních bariér. V otázce subvencí taktéž zastávaly určitou liberalizaci, ale naprosto nesouhlasily s omezením subvencí na zemědělskou produkci. Již na počátku si všichni partneři uvědomovali, že reforma je nezbytná. Otázkou však zůstávalo, jakým způsobem toho bude dosaženo. (Tamtéž) Započala tedy první jednání.

První kolo jednání se dá ohraničit od vyhlášení deklarace z Punta del Este do tzv. „*Mid-term Review.*“ (Winters 1990: 1299) Během této doby se nastavilo jednání a definovaly se pozice všech zúčastněných států. První návrh vzešel od USA, které představily svůj plán

²⁸ Jednalo se zejména o Austrálii, Nový Zéland, Kanadu a další exportní rozvojové státy. (Zeeuw 1997: 472)

²⁹ Nizozemský politik a odborník na zemědělství. Během jednání Uruguayského kola vedl vyjednávání v zemědělské oblasti. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 152)

radikální liberalizace a ukončení subvencí do deseti let. Tento návrh byl pojat velmi grandiozně a celkově chtěl naprosto změnit stávající systém. Není s podivem, že byl kategoricky odmítnut zejména EHS. Tímto se automaticky potvrdilo, že k nalezení kompromisu se musí USA a EHS dohodnout. Jednalo se však o první návrh, od kterého se odvíjela pozice USA. Za nedlouho po návrhu USA zveřejnilo i EHS svůj návrh a ideu na budoucí podobu obchodních vztahů. EHS předložilo dvouúrovňový plán. V první úrovni bylo nejnutnější stabilizovat mezinárodní trhy a vytvořit stabilní základy pro další rozvoj. Druhá, souběžně probíhající úroveň, měla v dlouhodobém časovém rámci redukovat zemědělské subvence a snížit obchodní bariéry. Ovšem na některé produkty se tento návrh vůbec nevztahoval. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 141-143) Tento proces byl zakončen roku 1988, kdy na setkání v kanadském Montrealu byl přijat tzv. *Mid-term review*. V oblasti zemědělství se však nepodařilo vyjednat jakoukoli průlomovou dohodu, kdy se státy zjednodušeně dohodly na tom, v jakých oblastech se neshodnou. (Winters 1990: 1299) Na druhou stranu již panovala všeobecná shoda na snížení tržních bariér v rámci vzájemného obchodu. Zemědělské subvence a další netarifní opatření nadále byly zásadní oblastí sporů. (Zeeuw 1997: 472) Již v tento moment bylo patrné, že plánovaný harmonogram jednání bude prodloužen. Státy se musely nejdříve shodnout, co bude oblastí jednání.

Tento proces byl završen tzv. „*Dubnovou dohodou*“³⁰, (Josling, Tangermann, Warley 1996: 148) která byla uzavřena ve švýcarské Ženevě roku 1989. Tato dohoda byla naprosto zásadní, jelikož vytyčila jak základní rámec budoucí podoby zemědělské dohody, tak i přiměla oba opoziční tábory ke smíru³¹. Obě strany se dohodly, že z dlouhodobé perspektivy budou směřovat k tržněorientovanému trhu se zemědělskými produkty. To má být dosaženo naplněním strategických cílů zmíněných v deklaraci z Punta del Este. Následovně mají být významně omezeny jakékoli přímé i nepřímé opatření, které ovlivňují hospodářskou soutěž. (Tanner 1996: 13) Nic již nestálo v cestě k finálnímu jednání o podobě zemědělské dohody.

³⁰ V některých textech se tato dohoda nazývá „*Ženevská dohoda*“, (Tanner 1996: 13), podle místa jejího ujednání.

³¹ EHS upustilo od své rigidní pozice a vyjádřilo podporu omezení netarifních omezení. (Tanner 1996: 13). Jedním z mnoha důvodů změny pozice EHS bylo i jmenování nového komisaře pro zemědělství Ray MacSharryho, který taktéž stál za první zásadní reformou SZP. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 148)

4.2.3 Agricultural Agreement

Po úspěšném definování oblasti zájmu se jednání přesunula do finální fáze. Ta ovšem představovala největší výzvu. Iniciativy se ujal předseda zemědělské skupiny Aart de Zeeuw, který se svým týmem představil první, mírně kontroverzní, návrh nové dohody. Ta obsahovala maximální redukci tarifních bariér a poté i postupné snižování netarifních omezení. Ovšem návrh neobsahoval detailní popis této redukce. (Josling, Tangermann, Warley 1996: 152-153) Ve své podstatě tento návrh představoval nejdůležitější milník ve vzájemných obchodních vztazích, jelikož posunul jednání z obecné roviny. Bylo již zřejmé, co má být cílem budoucí dohody, otázkou zůstávalo jen do jaké míry.

Tento návrh se však nesetkal s kladným přijetím ze strany Společenství. To se totiž potýkalo s vlastními vnitřními problémy, jak rozpad východního bloku a německá otázka, tak i budoucí podoba SZP zaměstnávala evropské politické elity. To poté oslabovalo Společenství v rámci GATT. Nebyla totiž dořešena zásadní otázka, do jaké míry bude SZP reformována. Zejména zemědělské státy EHS zastávaly pozici minimální redukce netarifních opatření. (McMahon 2005: 201) Další vývoj jednání byl významně poznamenán sporem mezi Společenstvím a USA.

Jádrem sporu byly finanční subvence, které Společenství v rámci SZP vyplácelo svým producentům řepky olejky. V roce 1988 USA napadly tyto subvence za porušování dohod GATT. Řepka olejka byla totiž již od ukončeného Dillonského kola zařazena na seznam produktů, bez jakýchkoliv tarifních zvýhodnění. USA tedy iniciovalo řízení v rámci GATT, které mělo tento problém vyřešit. (Guth, Pankopf 1993: 212) Při tomto řízení Společenství nakonec ustoupilo a mírně reformovalo režim podpory produkce řepky olejky, ovšem jen do té míry, že další podpora bude jen na základě produkční plochy. Pro USA to stále nebylo dostatečné, proto v říjnu 1991 vyvolaly další řízení, které proběhlo v březnu roku 1992. Smírcí řízení následně dalo za pravdu USA, kdy Společenství svou politikou porušuje mezinárodní dohody. Společenství však toto nařčení odmítlo. Jelikož jsou však obchodní vztahy vystavěny na základě vzájemné reciprocity, USA podnikly krok pod článkem XXVIII smlouvy GATT a okamžitě zvýšily tarifní opatření na většinu zemědělských produktů o bezmála miliardu ECU, jako kompenzaci. Evropské společenství uznalo své pochybení a ihned nabídlo USA 400 milionů dolarů jako kompenzaci výměnou za zrušení tarifních opatření na straně USA. (Shoenbaum 1992: 1172) Následné vyjednávání mezi USA a Evropským společenstvím bylo zakončeno dohodami z Blair House, které vyřešily jak problém s řepkou olejkou, tak i nastavily bilaterální vztahy v zemědělském obchodu mezi oběma aktéry.

Proces k uzavření tzv. dohody z Blair House započal na začátku roku 1992. Celkově toto jednání mělo za cíl nastavit nové ekonomické vztahy v novém mezinárodním systému a čelit tak výzvám vyplývám z konce Studené války. Spor ohledně řepky olejky zablokoval další jednání v oblasti zemědělské dohody. Proto musely obě strany najít vhodný kompromis. Po dlouhých vyjednáváních a předložení několika návrhů byly nakonec dohody podepsány 20. října 1992. Nejdůležitějším momentem byla interní reforma SZP, která ukázala, že Společenství je přikloněno ke kompromisu a existuje politická vůle k reformě systému. Ray MacSharry, strůjce interní reformy, byl taktéž hlavním vyjednávačem těchto dohod. (Moyer, Josling 2002: 120-123) Výsledkem bylo snížení exportních subvencí o 21 %, modifikace systému přímých plateb k určitým komoditám (jejich přesun do tzv. „*Blue Box*“, (Josling, Tangermann, Warley 1996: 161) viz výsledek Urugajského kola). Výsledná dohoda však čelila tlaku francouzské vlády, která požadovala po EK aby určité pasáže dohody pozměnila. Těmto tlakům se zpočátku nevěnovala dostatečná pozornost, do středu zájmu se však dostaly po otevřeném vyjádření Francie, které svázalo ústupek v dohodě z Blair House s realizací klíčových interních reform EU. EK tedy znovu otevřela jednání, kdy se i přes počáteční odpor USA podařilo účinnost této dohody u některých komodit posunout do víceletého funkčního harmonogramu. (Tamtéž) Po nalezení shody mezi těmito dvěma aktery již nestalo nic v cestě podpisu finální podoby dohody o zemědělství v rámci GATT.

Výsledná dohoda označovaná jako „*Agreement of Agriculture*“, (McMahon 2005: 202) byla přijata v rámci Marakešské deklarace, 15. dubna 1994. Tato dohoda představovala zásadní reformu vzájemných obchodních vztahů v oblasti zemědělství. Hlavním cílem bylo zejména „*ustanovit férový a tržně orientovaný obchodní systém se zemědělskými produkty*.“ (WTO 1994: 43) Obsahem této dohody jsou tři základní oblasti: „*přístup na trh, domácí podpora a exportní subvence*.“ (Tanner 2006: 20) Ustanovené podmínky vešly v platnost roku 1995. Velkou otázkou byl dopad na rozvojové země, kterým byly podmínky zmírněny a rozloženy do desetiletého rámce a ty nejméně rozvinuté byly z této dohody vyjmuty úplně. V rámci přístupu na trh byly nejdůležitější ustanovení, které pojmají netarifní omezení jako tarifní, a tak jsou i tyto opatření předmětem redukce. Tarifní omezení jsou následně v průměru sníženy o 36 %, kdy u každé položky musí dojít k minimálnímu snížení o 15 %. I v oblasti domácí podpory produkce došlo k plošné redukci finanční podpory. (Tamtéž: 22-24) Komodity byly následně rozklíčovány do tří základních skupin. První skupinou byla tzv. „*Green Box*“ (Pincini 2001: 29). Podpora těmto komoditám již neměla být svázána na vyprodokované množství. Druhou skupinu představuje tzv. „*Amber Box*“ (Tamtéž), který sice umožňuje přímou podporu komodit, ale finanční dotace musí být plošně redukovány o 20 %.

Třetí skupinou, je tzv. „*Blue Box*“ (Tamtéž), který se nachází mezi dvěma zmíněnými skupinami a jedná se o určitý kompromis, který umožňuje podporu. Ovšem panoval konsenzus, že většina opatření se nakonec přesunou do první skupiny. (Tamtéž) I přesto, že exportní subvence byly jednou z nejdůležitějších oblastí jednání, jejich plošné zrušení bylo nemožné. Podařilo se však o radikální redukci těchto subvencí. (Tanner 2001: 25) Významným kompromisem byl tzv. „*peace clause*“ (Anderson 1997: 310), který umožňuje ve výjimečných případech dočasné zavedení netarifních opatření i pro komodity v zelené skupině. Muselo však být prokazatelné, že tyto opatření zabrání významným ztrátám. (Tamtéž) Obsahem dohody byly i další dílčí ustanovení, které blíže identifikovaly výše popsané.

Celkový proces, který završil uzavření zemědělské dohody, ukázal vysokou důležitost zemědělské politiky pro všechny státy. I přesto, že obchodní systém mohl být reformován více a některé opatření mohly být redukovány více (například exportní subvence), jedná se o významný posun, který prolomil dlouholetou rigiditu zemědělských obchodních vztahů. Není překvapením, že zejména pro USA a EU tato dohoda znamenala významný posun a byl to hlavně kompromis mezi těmito aktéry, díky kterému se podařilo celé kolo jednání v této oblasti úspěšně uzavřít.

4.3 Katarské kolo – nedokončený proces

Již po uzavření Urugajského kola bylo zřejmé, že stávající dohoda nebude zcela dostačující. Již samotné nastavení podpory zemědělství a roztřídění surovin do tří skupin, bylo sice výborným kompromisem, ale špatným stavebním kamenem pro další rozvoj obchodních vztahů. Ačkoliv se podařilo zásadně snížit tarifní bariéry, kdy tato oblast již nevyvolává takové rozepře jako předtím, do popředí zájmu se dostávají netarifní opatření, jako jsou například exportní subvence. (Potter, Burney 2002: 46) Tento stav dobře reflektuje spor mezi USA a EU ohledně dovozu banánů na trh EU. Spor se rozhořel v roce 1996, kdy USA společně se státy Latinské Ameriky vyvolaly smírčí jednání v rámci WTO.

Spornou oblastí byly unijní vztahy s bývalými koloniemi, kdy na základě smlouvy se státy ACP, měly tyto země snadnější přístup na evropský trh. To se dotýkalo i dovozu banánů. Na druhé straně však stály USA, které masivně investovaly v Latinské Americe, zejména v banánovém průmyslu. WTO dalo USA za pravdu, že EU zvýhodňuje určité země a nařídilo nápravu. Ovšem pro členské státy EU se jednalo o velmi významnou politiku. USA naproti tomu nastavily na evropské zboží sankce ve výši 191 milionů dolarů, což představovalo americkou ztrátu díky banánovému režimu EU. Nakonec se však podařilo nalézt kompromis, kdy USA povolily určité zvýhodnění států ACP v jiných produktech, výměnou za lepší přístup amerických banánů na evropský trh. (McGuire, Smith 2008: 78) EU se v rámci tohoto sporu snažila o co nejrychlejší kompromis, kdy nejednala jen z důvodu finančních ztrát. Za prvé, připravovalo se nové jednání v rámci WTO a EU chtěla otevřít jednání jako důvěryhodný partner, který dodržuje mezinárodní smlouvy a za druhé, výpady proti nastavenému systému by byly kontraproduktivní, jelikož EU z něj má patřičné benefity. (Breuss 2004: 296-297) V této době WTO velmi zaměstnávaly obchodní spory mezi EU a USA. Od roku 1995 EU figurovala ve 27 % obchodních sporech a USA v 21 %. Pro srovnání, ostatní státy figurovaly přibližně v 8 % všech mezinárodních arbitrážích. (Tamtéž: 277-278) I z toho důvodu bylo nezbytné přistoupit k dalšímu kolu jednání.

Náznaky a příprava agendy pro nové kolo jednání započaly již roku 1996 v Singapuru, kdy se začaly sbírat podklady a analýzy pro další kolo. To mělo být vyhlášeno již roku 1999 při jednání v americkém Seatlu, ovšem nepanovala obecná shoda nad body jednání. V roce 2000 bylo oficiálně započato v Ženevě s předkládáním postojů a názorů ohledně dalšího kola jednání. (Swinbank 2005: 551-552) Již v této fázi bylo zřejmé, že hlavním zájmem všech zúčastněných bude změna exportních subvencí a netarifních opatření. USA například prosazovaly „*zesílení a dodržování pravidel WTO pro export potravin a tím zajistit celosvětovou dostupnost potravin; zakázání užití exportních poplatků a netarifních opatření.*“

(Siddhartha, Josling 2009: 16) Podobně se vyjadřovala i tzv. *Cairns group*, která taktéž prosazovala co možná největší liberalizaci trhu a zastávala názor zrušení, či aspoň radikální snížení, exportních limitů a restrikcí. (Tamtéž) Bylo jisté, že zemědělství bude hrát významnou roli při dalších jednání.

Nové kolo jednání, známé jako kolo z Doha, nebo také Katarské kolo, bylo oficiálně vyhlášeno v říjnu 2001. Obecné cíle byly definovány jako posílení vzájemné spolupráce, a to celkovou liberalizací vzájemných obchodních vztahů. Důraz byl kladen zejména na rozvojové země a jejich podporu. Zemědělství bylo zařazeno jako stěžejní bod programu. V rámci této oblasti má být dosaženo snížení restrikcí a omezování exportu. Stěžejním bodem je zejména radikální snížení či úplné zrušení všech exportních subvencí a taktéž významné snížení domácí podpory produkce. Do března 2003 mělo být ustanoveno těleso, které by v rámci WTO mělo tyto oblasti řešit, kdy prvotní výsledky měly být přijaty na páté konferenci WTO. (WTO 2001: 1-3) Stanovený termín byl však nereálný. Již během roku 2002, Stuart Harbinson, hlavní vyjednávač v oblasti zemědělství proklamoval prodloužení této lhůty, a to z důvodu nevypracovaných opozitních návrhů. Některé státy totiž vyčkávaly, jak k jednání přistoupí ostatní. To byl i příklad EU, která podala svůj návrh na počátku roku 2003. (Swinbank 2005: 552)

Již v počátcích se státy rozdělily do tří pomyslných skupin. První skupinou byly industriální státy s EU v čele. Tyto státy pojímaly zemědělství jako důležitou součást domácí politiky a byly proti rozsáhlým změnám. Navíc byly podporovány zeměmi APC, které těžily z nadstandartních obchodních vztahů. Druhou skupinou byly státy tzv. *Cairns group*, které prosazovaly co možná největší liberalizaci. Třetí, poslední skupinou, byly rozvojové státy, které stály někde uprostřed. Byly pro liberalizaci obchodu, který by zajistil lepší přístup na trhy rozvinutých států, ovšem byly velmi konzervativní v otázce přístupu na vnitřní trh. (Aggarwal 2005: 741-742) Toto rozdělení států je pro další jednání klíčové.

Návrhem byl tzv. „*Habirsonův návrh*“ (Deb 2005: 53), který navrhoval několika úrovnovou reformu. Státy rozdělil na rozvinuté a rozvojové, kdy rozvinuté státy měly zásadně snížit exportní subvence a také byl vyjmut i sebezáchranný mechanismus, který umožňoval v určitých případech přijetí protekcionalistických opatření. (Tamtéž) Taktéž navrhl zásadní snížení domácí podpory pro komodity zařazené jak v Blue Box, tak i v Green Box. Je zřejmé, že pro rozvinuté státy, tento návrh představoval radikální změnu v současném nastavení zemědělských politik. Pro EU byl tento návrh radikální zejména v oblasti snížení zemědělských dotací, na druhou stranu i USA byly nespokojeny, chtěly větší liberalizaci v přístupu na trh. (Aggarwal 2005:743-745) Další vývoj byl velkým překvapením.

Po odmítnutí Habirsonova návrhu přistoupili dva největší aktéři v zemědělském obchodu, EU a USA, ke společné akci. Společný návrh EU a USA byl představen během jednání ve švýcarské Ženevě. (Deb 2005: 53) Jednalo se o rámcový návrh, bez detailnějších specifických úprav obchodních vztahů. Oba dva aktéři navrhli plošnou redukci domácí podpory zemědělské produkce o průměrných 50 %. Tento proces reflektoval i probíhající reformy nastavení zemědělských politik jak v EU, tak i v USA. To se jevilo jako velmi vsřícný krok, ovšem problematická byla úprava komodit v tzv. Blue boxu. Těchto komodit se reforma neměla zásadně dotknout, a navíc mělo dojít i k mírnému navýšení flexibility v podpoře těchto produktů. V ostatních oblastech návrh předpokládal redukci státních podpor, avšak dle návrhu se mělo jednat o plošnou redukci mezi všemi členy WTO, tedy i rozvojovými státy. (Aggarwal 2005:745-747) Je zřejmé, že tento návrh byl pro ostatní členy nepřijatelný, především rozvojové země se stavěly vůči tomuto návrhu značně kriticky, kdy proklamovaly, že tento návrh řeší jen zájmy EU a USA. Na druhou stranu tento společný návrh byl zásadním průlomem ve společných obchodních vztazích mezi EU a USA.

Proto nebylo velkým překvapením, že plánovaná konference v mexickém Cancunu dopadla fiaskem. Proti společnému postupu EU a USA se velmi kriticky ohradily rozvojové státy, které dokázaly vytvořit velmi silnou koalici. Tato koalice se skládala z 22 rozvojových zemí³², které poprvé v historii vedla Čína. Navíc toto uskupení představovalo zhruba 69 % celosvětové zemědělské produkce. Hlavním cílem této koalice bylo prosadit co možná nejvýhodnější přístup pro své produkty na trh vyspělých států, což bylo plně v rozporu s proklamovaným návrhem EU a USA. (Narlikar, Tussie 2004: 951-952) Další jednání se tedy zastavilo na mrtvém bodě a není překvapením, že tato konference nepřinesla jakýkoli hmatatelný výsledek.

Po tomto neúspěchu následovalo krátké období reflexe, kdy státy potřebovaly čas na přehodnocení svých postojů. Na prvním setkání k řešení zemědělské otázky došlo až v březnu 2004, kdy byl zvolen nový předseda zemědělského výboru WTO, Tim Groser. Následovala řada jednání, která měla za úkol nalézt shodu v řešené problematice. Tyto jednání následně vyústily k přijetí tzv. „červencového balíčku.“ (Deb 2005: 5) V rámci tohoto usnesení byla nejdůležitější příloha A, která popisovala rámec budoucího jednání. To se zaměřovalo především na redukci domácí podpory pro zemědělskou produkci a reflexi této redukce v tzv. green a blue boxech. Zde ovšem platí výjimka pro rozvojové země, které mají možnost tyto

³² Jednalo se o Argentinu, Bolívii, Brazílii, Chile, Čínu, Kolumbii, Kostariku, Kubu, Ekvádor, El Salvador, Guatemalu, Indii, Mexiko, Pákistán, Paraguay, Peru, Filipíny, JAR, Thajsko, Venezuelu, Egypt a Keňu. (Narlikar, Tussie 2004: 952)

úpravy rozložit do vícetiletého časového horizontu. To se dotýká i otázky přístupu na trh, kdy mají mít opět rozvojové státy specifické postavení. (WTO 2004) Pro další jednání byla zásadní konference pořádána v Hong Kongu, která ustanovila cílevědomý termín dokončení jednání na rok 2006. Těsně před blížícím se termínem, bylo datum odsunuto na neurčito, z důvodu velkého nesouladu mezi členy WTO. (Cho 2010: 579-580) V této době se taktéž nepodařilo nelézt shodu mezi aktéry.

Průlomem v jednání byl následně rok 2008, kdy byl v Ženevě představen návrh nové dohody. Domácí podpora měla být podle tohoto návrhu snížena až o 85 % v EU a v USA až o 73 %. To mělo být zajištěno postupným snižováním, kdy ihned po podpisu dohody mělo dojít k 33% snížení v rámci EU a USA. Komodity budou stále rozděleny do skupin podle priority, avšak purpurová skupina měla být redukována o 70 % v EU a o 60 % v USA. Dále mělo dojít k úplnému odstranění exportních subvencí, a to nejpozději do roku 2013. Samozřejmostí je i preferenční přístup pro produkty z rozvojových zemí. Tento návrh se však setkal s velkou nelibostí rozvojových zemí, pro které byly záruky v přístupu na trhy nedostatečné. Taktéž USA se dostaly do sporu s Indií a Čínou ohledně bezpečnostní pojistky, která umožňuje nastavit dodatečná cla v případě vysoké hodnoty importu. Rozpor byl zejména v nastavení výše tohoto opatření. USA chtěly co možná nejvyšší, naopak Indie a Čína co možná nejmenší. Pro další jednání bylo zásadní setkání v roce 2011, kdy se zástupci členských států dohodly, že v určitých oblastech může dojít ke shodě dříve než v ostatních. (European Parliament 2017: 2-3) Díky tomuto vývoji bylo možné již přejít k jistým výstupům z jednání.

To se projevilo v roce 2013, kdy se sešla konference v Bali. Cílem této konference bylo znovu oživit proces jednání a připravit již nějakou podobu výstupů katarského kola. Díky možnosti postupovat v jednotlivých oblastech zvláště bylo přijato několik opatření. Tyto opatření jsou zaměřeny na větší možnosti vývozu pro rozvojové země, a to zejména pro ty nejméně rozvinuté. V rámci jednotlivých oblastí byly v tomto kontextu řešeny hlavně exportní subvence, tarifní kvóty, dočasné mírové doložky a další dílčí úpravy. (Schnepf 2014: 1-2) Tyto opatření se poté staly návrhem pro další jednání, které byly v mírně modifikované podobě přijaty.

Nejspíše nejzásadnějším průlomem v současném kole jednání v oblasti zemědělství bylo dosaženo v keňské metropoli Nairobi, v prosinci 2015. Výsledek této konference vycházel jak z předchozího jednání, tak i ze společné deklarace Brazílie, EU, Argentiny, Nového Zélandu, států jižní Ameriky a Moldávie. V rámci tohoto návrhu byly hlavně vytyčené lhůty a deklarováno, že pokud dojde ke snížení vývozních subvencí v zemědělství, mělo by se stejně postupovat i v ostatních oblastech. (WTO 2015: 2) Tyto podmínky se poté

promítly do výsledné dohody. V rámci exportních subvencí bylo odsouhlaseno, že budou odstraněny do roku 2023 pro všechny aktéry obchodních vztahů. Taktéž bylo definováno, že i potravinová pomoc rozvojovým zemím nebude mít negativní dopad na jejich zemědělské producenty. Velmi důležitá dohoda proběhla i v oblasti uskladení potravinové pomoci, která byla z výše popsané dohody vyjmuta. Důležité bylo i vymezení pozic hlavních aktérů, které se od počátku tohoto jednání významně posunuly. EU se například již přiklání k tržně orientovanému systému, ovšem v kontextu všech oblastí. I USA významně upravily svůj přístup k zemědělským dotacím. Na druhou stranu si však nadále chtějí ponechat možnost exportních subvencí či dalších netarifních opatření, i když ve velmi omezené míře. (European Parliament 2017: 4-5) I přesto, že se výsledná dohoda vztahovala jen na menší oblasti jednání, které nejsou tak konfrontační, jednalo se o první dosaženou dohodu.

Po ukončení tohoto procesu se hlavní oblast jednání přesunula k výše domácí podpory pro zemědělské produkty. Tento bod bude i stěžejní oblastí jednání na plánované konferenci WTO v prosinci 2017 v Buenos Aires. V rámci nastavení míry domácí podpory se navrhuje zavedení podpory *de minimis*, která by zásadně omezila finanční podporu jednotlivým producentům. Cílem je omezit hlavně podporu největším podnikatelským subjektům. I v ostatních oblastech, jako je například přístup na trh, panuje shoda nad nutnou reformou, ovšem členské státy se nadále rozcházejí v jejím pojetí. V tomto kontextu je nutné zmínit i sekundární oblast, která se zaobírá politikou volné hospodářské soutěže v rámci zemědělství. O tuto oblast se však zajímá jen zlomek aktérů WTO a nepředpokládá se významná změna v této oblasti. (WTO 2016) Zemědělství bude nadále zásadní oblastí sporů.

V neposlední řadě jednání komplikuje i nová americká administrativa, v čele s Donaldem Trumpem, který avizoval zásadní přeměnu americké obchodní politiky. Ta se nyní skládá ze čtyř základních priorit, kterým jsou *„obrana amerických zájmů, využívání amerického obchodního práva, použít veškeré dostupné prostředky k zajištění otevření trhů ostatních států; lepší obchodní vztahy s ostatními americkými partnery.“* (The president's 2017 Trade Policy Agenda 2017: 2) Je zřejmé, že tato nová politika nejsilnější světové ekonomiky zásadně ovlivní budoucí podobu jednání WTO. Navíc se ukazuje, že bude prováděna v duchu protekcionismu a bude obcházet platformu WTO. Což jistě povede k novým obchodním sporům.

Závěr

Obchodní vztahy mezi EU a USA jsou pro oba aktéry velmi zásadní. Díky síle hospodářství a velikosti trhu představují nejdůležitější vzájemné partnery. To se odráží i v oblasti zemědělství. Nosnou hypotézou této práce je tvrzení, že větší míra vzájemné propojenosti obchodních vztahů v zemědělském sektoru mezi USA a EU posiluje vzájemnou závislost a napomáhá k harmonizaci politik obou aktérů. Teoretický koncept, který napomáhá k nalezení odpovědi, je teorie komplexní interdependece. Toto východisko identifikuje klíčové indikátory a celkově napomáhá operacionalizovat zadaná kritéria. Jedná se o stanovení vzájemné míry citlivosti a zranitelnosti, nastavení interních zemědělských politik obou aktérů a analyzování vlivu mezinárodních organizací. Pro potvrzení hypotézy byly stanoveny výzkumné otázky, které vycházejí z definovaných indikátorů teorie komplexní interdependece.

Pro definování vzájemné citlivosti a zranitelnosti u obou aktérů, práce vycházela zejména z ekonomických ukazatelů. V obchodních vztazích jsou si významnými obchodními partnery. Tento stav se odráží i v oblasti výměny zemědělských produktů. I na této úrovni dosahuje obchodní výměna vysoké hodnoty. Pro EU je USA největším trhem pro zemědělské produkty. Naopak pro USA je EU čtvrtou největší oblastí exportu. Celkové saldo zemědělského obchodu je tedy příznivější pro EU. Nejedná se však jen o vzájemné obchodní vztahy, oba aktéři představují největší celosvětové zemědělské exportéry. Tento fakt dále posiluje vzájemnou citlivost a zranitelnost, kdy si oba aktéři dlouhodobě konkurují. To se prokazuje především na celkovém počtu obchodních sporů a na jejich rozsahu. Příkladem jsou kuřecí a banánové války nebo spory ohledně řepky olejky. Tento fakt taktéž podporuje tendenci obou aktérů spolupracovat. Byla tedy potvrzena vysoká míra citlivosti a zranitelnosti v zemědělské oblasti.

Nastavení domácích zemědělských politik je jedním z nejdůležitějších faktorů, jelikož ten ve výsledku ovlivňuje jak výslednou produkci, tak i chování daného aktéra na mezinárodním trhu. Pro USA a EU byla zemědělská politika silně politizovaným tématem a ve svém důsledku se v současnosti jedná o velmi podobné systémy. Je možné vysledovat podobné rysy v prvopočátcích obou politik, kdy přistupovaly k zemědělství velmi protekcionalisticky. Postupem času USA začaly prosazovat větší liberalizaci v zemědělském sektoru. To se ovšem netýkalo strategických plodin USA, které byly chráněny podobně jak v EU. V průběhu 80. let můžeme zpozorovat podobný vývoj, kdy zemědělství pro oba aktéry představovalo významnou zátěž pro jejich rozpočet. I přesto, že důvody byly rozdílné,

důsledek a konečné řešení bylo stejné. Na počátcích 90. let je patrná reforma obou politik. Ta vycházela jak z výsledků mezinárodních jednání v GATT, tak i ze snahy snížení rozpočtových výdajů. Tyto reformy byly pro vývoj obou politik naprosto stěžejní. Obě politiky se pokoušely o rapidní snížení zemědělského rozpočtu a taktéž změnily systém vyplácení státních zemědělských dotací. Podmíněnost dotací již není vázána na celkovou produkci, ale spočívá v platbách na farmu, či osevnou plochu. Při zavádění zemědělských reforem je patrná vzájemná inspirace a součinnost. Veškeré reformy nemohly proběhnout bez vzájemné konzultace. V současné době jsou si obě zemědělské politiky velmi podobné i v dalších oblastech. Jejich společná vize spočívá v podpoře ochrany životního prostředí, ekologické produkci potravin nebo v rozvoji venkovských oblastí. Velmi důležitá je i podpora mladých zemědělců a omezování velkých producentů. Celkový vývoj proběhlých reforem byl reflektován i v čase, kdy se prokázala vzájemná spojitost a návaznost. Jak prvopočátky etablování moderní zemědělské politiky, tak i následující reformy probíhaly v podobných časových úsecích. Příkladem jsou například dílčí reformy v 70. letech nebo zavedení klíčových reforem v 90. letech. Díky těmto faktorům se dá potvrdit propojenost obou zemědělských politik a jejich vzájemný vliv.

V rámci potvrzení hypotézy bylo nezbytné definovat vliv mezinárodních organizací. Pro obchodní vztahy se jednalo především o mezinárodní režim GATT a současnou WTO. Vývoj obchodních vztahů v rámci této organizace se silně dotýkal zemědělského sektoru. V počátcích se USA stavěly významně proti větší síle GATTu a stály proti liberalizaci zemědělských obchodních vztahů. Tento stav se následně proměnil po přistoupení EHS, které představovalo nejvýznamnějšího obchodního partnera i konkurenta. EHS velice rychle začalo využívat stejné nástroje jak USA, čímž si v zemědělské oblasti začaly významně konkurovat. Zejména ochranná opatření v přístupu na jednotný trh Společenství a vývozní subvence přiměly USA ke změně své politiky. Tlak USA na liberalizaci trhu se ještě zvýšil při rostoucí zemědělské produkci. Během jednání v rámci GATT se sice podařilo mírně redukovat tarifní omezení, zemědělství však představovalo velmi citlivou oblast, kterou bylo velmi složité jakkoli reformovat. Projevilo se to i v rámci tzv. Uruguayského kola, ovšem vlivem vysokých nákladů na zemědělství došlo k zásadní reformě obchodních vztahů. Významný vliv na tuto reformu měly zejména vztahy USA a EU. Jejich vzájemné obchodní spory zablokovaly veškerá jednání a jen díky dohodě z Blair House se podařilo uzavřít natolik potřebnou zemědělskou dohodu. Výsledné změny se následně projevily na reformních krocích v nastavení vnitřní zemědělské politiky obou aktérů. Důležitostí této mezinárodní organizace je i její role jako rozhodčí orgán při obchodních sporech, kdy napomáhá k dodržování

přijatých dohod. Vliv GATT/WTO na formování zemědělských politik je tedy nezpochybnitelný.

Tímto se potvrzuje i role mezinárodních organizací, které významně ovlivňují nastavenou agendu. Problematické jsou však současné jednání, kdy se silně projevují regulační témata a v rámci tzv. katarského kola se další liberalizace zemědělského obchodu jeví jako velmi komplikovaný problém. Na druhou stranu i při analýze jednání mezi EU a USA v rámci této organizace se dá vysledovat změna jejich přístupu. Příkladem je společný návrh dohody, který reflektoval jejich společná stanoviska. I přesto, že byl tento návrh odmítnut, jednalo se o další potvrzení vzájemné interdependence, kdy si oba akteři díky své velikosti uvědomují, že nejdůležitější je nalezení společného stanoviska. Vliv WTO na formování zemědělské politiky je značný. Tudíž i tento indikátor potvrdil stanovenou vědeckou otázku. Vliv mezinárodních organizací je zásadní pro platnost teorie komplexní interdependence, což se v tomto případě prokázalo.

I bilaterální vztahy mezi USA a EU jsou pro jejich vzájemnou interdependenci zásadní. Oba aktéři si uvědomují svoji vzájemnou propojenost. Pro obchodní vztahy jsou zásadní zejména rozhovory o podobě nové smlouvy TTIP. Pokud by byla přijata, znamenala by zásadní změnu v zemědělském obchodu a celkově by napomohla k zpřehlednění a liberalizaci obchodních vztahů. V rámci vzájemných smluv se nadále vychází ze závěrů uzavřených v rámci WTO. V poslední době však sledujeme nárůst sporů ohledně regulativních opatření a je otázkou, jaké kroky učiní nový americký prezident. D. Trump.

Stanovená hypotéza však byla potvrzena. Tomu napohlo i zodpovězení výzkumných otázek, které díky analýze obou politik a dalších ovlivňujících faktorů, potvrdily stanovenou hypotézu. Vzájemná propojenost obchodních vztahů mezi EU a USA vede k harmonizaci politik obou aktérů a posiluje vzájemnou závislost. I přes specifické postavení zemědělských politik, se zejména v 90. letech podařilo významně harmonizovat obě politiky. I stávající nastavení obou zemědělských politik je do velké míry podobné. Obě se zaměřují na podobná témata a jakákoli reforma je detailně sledována a konzultována. Problematická je oblast regulativních opatření, které v současnosti významně ovlivňují vzájemné obchodní vztahy.

Nevýhodou použité teorie je její limitující aplikace při nárůstu regulativních opatření, které spatřujeme v poslední době. I přes toto negativum se jedná o vhodný vysvětlující rámec pro pochopení vývoje zemědělských politik u obou aktérů a jejich vzájemných obchodních vztahů.

V rámci použité literatury dominují především cizojazyčné monografie a odborné články. Ty představovaly nepostradatelný základ pro vypracování této práce a poskytovaly

ucelený přehled jak celkových obchodních vztahů, tak i nastavení samotných zemědělských politik obou aktérů. Práce čerpala i z oficiálních dokumentů a analýz obou zemědělských politik. Ty byly klíčové zejména pro definování současného trendu obchodních vztahů.

Další výzkum by se mohl zaměřovat na detailní analýzu jednání aktérů v rámci WTO a vysvětlit roli této organizace při nastavování mezinárodních obchodních vztahů. Zejména dopad této organizace na rozvojové státy a jejich hospodářský růst.

Zdroje

Aggarwal, Rajesh. 2005. „Dynamics of agriculture negotiations in the world trade organization." *Journal. World Trade* 39, 741-761. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.kluwer/jwt0039&div=51&g_sent=1&collection=kluwer (12. 3. 2017)

Agenda 2000: for a stronger and wider Union. *eur-lex.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=uriserv:l60001> (16. 10. 2016)

Anania, Giovanni, D'Adrea, Maria Rosaria Pupo. 2015. „The 2013 Reform of the Common Agricultural Policy.“ Pp. 31 in Johan, Swinnen (ed). *The political Economy of the 2014-2020: Common Agricultural Policy, An Imperfect Storm*. Brussels. Centre for European Policy Studies. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/publications/political-economy-2014-2020-common-agricultural-policy-imperfect-storm> (22. 10. 2016)

Anderson, Kym. 1997. „Agricultural policy reform under the Uruguay round: Impact on Asian-Pacific developing countries.“ *Journal of the Asia Pacific Economy* 2 (3), 303-331. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13547869708724624?needAccess=true> (26. 2. 2017)

Bache, Ian, Stephen, George. 2006. *Politics in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Balassa, Bela, Kreinin, Mordechai, E. 1967. „Trade Liberalization Under the „Kennedy Round“: The Static Effects.“ *The Review of Economics and Statistics* 49 (2), 125-137. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/1928220.pdf> (19. 2. 2017)

Baldwin, Richard, Charles Wyplosz. 2013. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada Publishing.

Benjamin, Matthew. 2017. „Issue: Free Trade Free Trade." *SAGE businessresearcher* (online; Pdf). Dostupné z: <http://businessresearcher.sagepub.com/sbr-1863-102260-2773472/20170313/free-trade> (25. 3. 2017)

Beckman, Jayson, Arita Shawn, Mitchell, Lorraine, Burfisher, Mary. 2015. „Agriculture in the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Tariffs, Tariff-Rate Quotas, and Non-Tariff Measures.“ *United States Department of Agriculture*. (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.ers.usda.gov/media/1937478/err198.pdf> (14. 8. 2016)

Bordo, Michael, Schwartz, Anna. 1989. „The ECU – An Imaginary or Embryonic Form of Money“ What Can We Learn from History?“ in Paul, Grauwe, Theo, Peeters (eds). *The ECU and European Monetary Integration*. Googlebooks (online). Dostupné z: <http://books.google.cz> (19. 2. 2017)

Bordo, Michael D. 1993. „The Bretton Woods international monetary system: a historical overview.“ Pp. 3 in Michael, Bordo, Barry Eichengreen (eds.). *A retrospective on the Bretton Woods system: Lessons for international monetary reform*. Chicago: University of Chicago Press. Dostupné z: <http://www.nber.org/chapters/c6867.pdf> (19. 2. 2017)

Borrell, Brent, Hubbard, Lionel. 2000. „Global economic effects of the EU Common Agricultural Policy.“ *Institute of economic affairs* 20 (2), 18-26. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0270.00218/full> (26. 7. 2016)

Brassley, Paul, Martin, Carin, Pan-Montojo, Juan. 2016. „European agriculture, 1945-1960: an introduction.“ Pp. 1 in Carin, Martin, Juan, Pan-Montojo, Paul, Brassley (eds.). *European Agriculture in Capitalist Europe, 1945-1960: From food shortage to food surpluses*. Routledge: London. Googlebooks (online). Dostupné z: <http://books.google.cz> (19. 2. 2017)

Breuss, Fritz. 2004. „WTO Dispute Settlement: An Economic Analysis of Four EU–US Mini Trade Wars—A Survey.“ *Journal of Industry, Competition and Trade* 4 (4), 275-315. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1023/B:JICT.0000048718.68898.b1> (12. 3. 2017)

Bronz, George. 1949. „The International Trade Organization Charter.“ *Harvard Law Review* 62 (7) 1089-1125. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1336590> (29. 11. 2016)

Bureau, Jean-Christophe, Mahé, Louis-Pascal. 2015. „Was the CAP reform a success?“ Pp. 87 in Johan, Swinnen (ed). *The political Economy of the 2014-2020: Common Agricultural Policy, An Imperfect Storm*. Brussels. Centre for European Policy Studies. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/publications/political-economy-2014-2020-common-agricultural-policy-imperfect-storm> (22. 10. 2016)

Breton, Paul, Sheehy, John, Vancauteran, Marc. 2001. „Technical Barriers to Trade in the European Union: Importance for Accession Countries.“ *Journal of Common Market Studies* 39 (2), 265-284. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00288/epdf> (21. 7. 2016)

Cavers, David F. 1939. „The Food, Drug, and Cosmetic Act of 1938: its legislative history and its substantive provisions." *Law and Contemporary Problems* 6 (1), 2-42. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/1189727?seq=1#page_scan_tab_contents (23. 10. 2016)

Cini, Michelle, Borragán, Nieves, Pérez-Solórzano. 2009. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Cochrane, Willard W. 1993. *History of American Agriculture: A Historical Analysis*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Cooper, Joseph. 2009. „Payments under the Average Crop Revenue Program: Implications for Government Costs and Producer Preferences." *Agricultural & Resource Economics Review* 38 (1), 49-64. Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/49864/2/cooper%20-%20april%202009.pdf> (5. 11. 2016)

„COPA: European agricultural union.“ *Copa-cogeca.be* (online). Dostupné z: <http://www.copa-cogeca.be/CopaHistory.aspx> (1. 4. 2017)

Corsetti, Giancarlo, Pesenti, Paolo, Roubini, Nouriel. 1999. „What caused the Asian currency and financial crisis?“ *Japan and the world economy* 11 (3), 305-373. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0922142599000195> (5. 11. 2016)

Dadush, Uri. 2017. „Will America Trigger a Global Trade War?" *OCP Policy Center, Policy Brief* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.ocppc.ma/sites/default/files/OCPPC-PB1705.pdf> (25. 3. 2017)

Deb, Uttam Kumar. 2005. „Agriculture in WTO July Package: Issues and Concerns for Bangladesh." *Occasional Paper, Centre for Policy Dialogue* (online; Pdf). Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/9305535.pdf> (12. 3. 2017)

Demaret, Paul. 1996. „Metamorphoses of the GATT: From the Havana Charter to the World Trade Organization." *The Columbian Journal of Transnational Law* 34. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjtl34&div=10&g_sent=1&collection=journals (29. 11. 2016)

Dimitri, Carolyn., Effland, Anne, Conklin, Neilson Chase. .2005. *The 20th century transformation of US agriculture and farm policy* (Vol. 3). Washington, DC: US Department of Agriculture, Economic Research Service. Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/59390/2/eib3.pdf> (3. 11. 2016)

Drulák, Petr. 1998. „Funkcionalismus a institucionalismus v mezinárodní integraci." *Mezinárodní vztahy* 33 (2), 82-90. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/download/1138/1188> (10. 7. 2016)

European Commission. 1997. „Agenda 2000: For a stronger and wider Union“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-history/agenda-2000/com97-2000_en.pdf (1. 4. 2017)

European Commission. 2013. „Overview of the CAP Reform 2014-2020“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (22. 10. 2016)

European Commission. 2015. „The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): TTIP explained“ *trade.ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152462.pdf (28. 3. 2016)

European Commission. 2016a. „Agri-food trade in 2015: China boosts EU exports“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/trade-analysis/map/2016-1_en.pdf (14. 8. 2016)

European Commission. 2016b. „Agri-Food Trade Statistical Factsheet: European Union – USA“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/trade-analysis/statistics/outside-eu/countries/agrifood-usa_en.pdf (31. 3. 2017)

European Commission. 2016c. „Direct Payments: Basic Payment Scheme“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/docs/basic-payment-scheme_en.pdf (22. 10. 2016)

European Commission. 2016d. „Commission Staff Working Document: Review of greening after one year“ *ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/pdf/2016-staff-working-document-greening_en.pdf (22. 10. 2016)

European Commission. 2016e. „Report of the 15th Round of Negotiations for the Transatlantic trade and Investment Partnership“ *trade.ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/october/tradoc_155027.pdf (28. 3. 2017)

European Parliament. 2017. „The Doha Round and Agriculture“ *europarl.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.2.8.pdf (19. 3. 2017)

Evropská Komise. 2011. „Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví pravidla pro přímé platby zemědělcům v režimech podpory v rámci společné zemědělské politiky“ *eur-lex.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011PC0625&from=EN> (22. 10. 2016)

Farm Service Agency. 2015. „Commodity Credit Corporation.“ *fsa.usda.gov* (factsheet, Pdf). Dostupné z: https://www.fsa.usda.gov/Assets/USDA-FSA-Public/usdfiles/AboutFSA/CCC/ccf_fact_sheet.pdf (1. 11. 2016)

Fischler, Franz. 2003. „Commissioner Fischler on agricultural reform: 2003 is a year of decisions.“ *europa.eu* (online). Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-65_en.htm?locale=en (16. 10. 2016)

Folmer, Cees., M. A. Keyzer, M. D. Merbis, H. J. Stolwijk, P. J. Veenendaal. 2013. *The common agricultural policy beyond the MacSharry reform* (Vol. 230). Amsterdam: Elsevier.

Frost, Ellen L. 1998 „The transatlantic economic partnership.“ *Peterson institute for International Economics* (online; Pdf). Dostupné z: <https://piie.com/publications/policy-briefs/transatlantic-economic-partnership> (26. 3. 2017)

Gardner, Brian. 1996. *European Agriculture: policies, production and trade*. London: Routledge.

Gardner, Bruce. 1996. "The political economy of the export enhancement program for wheat." Pp. 61 in Anna Krueger (ed.). *The Political Economy of Trade Protection*. Chicago: University of Chicago Press. Dostupné z: <http://www.nber.org/chapters/c8722.pdf> (1. 11. 2016)

Gardner, Bruce. 2006. *American Agriculture in the Twentieth Century*. Cambridge: Harvard University Press.

Garrett, Thomas, Marsh, Thomas, Marshall, Maria. 2006. „Political allocation of US agricultural disaster payments in the 1990s.“ *International Review of Law and Economics* 26 (2), 143-161. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0144818806000494> (3. 11. 2016)

Garzon, Isabelle. 2006. *Reforming the Common Agricultural Policy*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Giplin, Robert. 1987 *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Glauber, Joseph, Westhoff, Patrick. 2014. „50 Shades of Amber: The 2014 Farm Bill and the WTO.“ *Invited paper presented at the AAEA session* (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.aeaweb.org/conference/2015/retrieve.php?pdfid=148> (6. 11. 2016)

Goldstein, Judith. 1998. „Creating the GATT Rules: Politics, Institutions, and American Policy.“ Pp. 22 in Robert Howse (ed.). *The World Trading System: Historical and conceptual foundations*. London: Routledge.

Goldstein, Judith., Rivers, Douglas, Tomz, Michael. 2007 „Institutions in International Relations: Understanding the Effects of the GATT and the WTO on World Trade.“ *International Organization* 61 (1), 37-67. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A62FC1DB7553625D9A544C135AA34C52/S0020818307070014a.pdf/institutions-in-international-relations-understanding-the-effects-of-the-gatt-and-the-wto-on-world-trade.pdf> (27. 11. 2016)

Grant, Wyn. 1997. *The Common Agricultural Policy*. London: Macmillan Press LTD.

Grassley, Charles, Jochum, James. 1996. „Federal Agriculture Improvement and Reform Act of 1996: Reflections on the 1996 Farm Bill.“ *Drake Journal of Agricultural Law* 1 (2), 2-6. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/drag11&div=8&g_sent=1&collection=journals (3. 11. 2016)

Green, Reginald. 1976. „The Lome Convention: Updated Dependence or Departure Toward Collective Self-Reliance?“ *The African Review* 6 (1), 43-54. Dostupné z: http://reference.sabinet.co.za/webx/access/journal_archive/00020117/182.pdf (29. 9. 2016)

Greer, Alan, and Thomas Hind. 2012. „Inter-institutional decision-making: The case of the Common Agricultural Policy.“ *Policy and Society* 31 (4), 331-341. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1449403512000471> (18. 10. 2016)

Guth, Eckart, Pankopf, Tonia. 1993. „The US-EC confrontation in the GATT from an EC perspective.“ *Intereconomics* 28 (5), 207-214. Dostupné z:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140414/1/v28-i05-a02-BF02926204.pdf> (28. 2. 2017)

Haas, Ernst. 1980. „Why collaborate? Issue-linkage and international regimes.“ *World Politics* 32 (3), 357-405. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2010109?seq=1#page_scan_tab_contents (3. 10. 2016)

Haggard, Stephan, Simmons, Beth. 1987. „Theories of international regimes.“ *International Organization* 41 (3), 491-517. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2706754?seq=1#page_scan_tab_contents (3. 10. 2016)

Hamilton, Neil. 2014. „The 2014 Farm Bill: Lessons in Patience, Politics, and Persuasion.“ *Drake Journal of Agricultural Law* 19 (1), 1-38. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/dragl19&div=5&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=41&men_tab=srchresults (6. 11. 2016)

Harris, Wesley et al. 2008. „The Food, Conservation, and Energy Act of 2008 summary and possible consequences.“ *Agricultural Economics Department of University of Nebraska* (online; Pdf.). Dostupné z: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021&context=ageconworkpap> (5. 11. 2016)

Heifner, Richard G. 2013. „A History of Government's Role in the Food and Agricultural Marketing System“ in Walter, Armbruster, Ronald, Knutson (eds.). *US Programs Affecting Food and Agricultural Marketing*. New York: Springer.

Hodulák, Vladan, Krpec Oldřich. 2011. *Politická ekonomie mezinárodních vztahů*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Hodulák, Vladan, Krpec, Oldřich. 2013. „Ekonomické argumenty v české zemědělské obchodní politice.“ *Mezinárodní vztahy* 2013 48 (4), 26-45. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=129540> (21. 7. 2016)

Holsti, Kal. 1978. „A new international politics? Diplomacy in complex interdependence.“ *International Organization* 32 (2), 513-530. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2706275?seq=1#page_scan_tab_contents (3. 10. 2016)

House of Commons. 2011. „The Common Agricultural Policy after 2013.“ *publications.parliament.uk* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmenvfru/671/671i.pdf> (18. 10. 2016)

Hyberg, Bengt, Smith, Mark, Skully, David, Davison, Cecil. 1995. „Export credit guarantees: the commodity credit corporation and US agricultural export policy.“ *Food Policy* 20 (1), 27-39. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0306919295985472> (1. 11. 2016)

Cho, Sungjoon. 2010. „The demise of development in the Doha round negotiations.“ *Texas International Law Journal* 31, 573-599. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1670281 (17. 3. 2017)

Ikenberry, John. 1993. „The political origins of Bretton Woods.“ Pp 155 in Michael, Bordo, Barry Eichengreen (eds.). *A retrospective on the Bretton Woods system: Lessons for international monetary reform*. Chicago: University of Chicago Press. Dostupné z: <http://www.nber.org/chapters/c6869.pdf> (29. 11. 2016)

Josling, Timothy, Tangermann, Stefan. 2014. „Agriculture, Food and the TTIP: Possibilities and pitfalls.“ *Center for European Policy Studies* (online; Pdf.) Dostupné z: http://aei.pitt.edu/58723/1/SP_No_99_TTIP_and_Agriculture.pdf (28. 3. 2017)

Josling, Timothy, Tangermann, Stefan. 2015. *Transatlantic Food and Agricultural Trade Policy: 50 Years of Conflict and Convergence*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Josling, Tim, Tangermann, Stefan. 2016. „TTIP and Agriculture: Another Transatlantic Chicken War?“ *Choices* 31 (2) 1-7. Dostupné z: http://www.choicesmagazine.org/UserFiles/file/cmsarticle_501.pdf (28. 3. 2017)

Josling, Timothy, Tangermann, Stefan, Warley, T. K. 1996. *Agriculture in GATT*. London: Macmillan Press LTD.

Karlas, Jan. 2004. „Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů.“ *Mezinárodní vztahy* 39 (2), 5-19. Dostupné z: <http://search.proquest.com/openview/978e2c540845403bb2446d4ba92f9e29/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=2027431>

Karlas, Jan. 2007. „Současné teorie mezinárodních institucí.“ *Mezinárodní vztahy* 42 (1), 66-85. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/249> (2. 4. 2017)

Katzenstein, Peter, Robert O. Keohane, Krasner, Stephen. 1998. „International organization and the study of world politics.“ *International organization*. Pp 645-685. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2601354?seq=1#page_scan_tab_contents (27. 11. 2016)

Kehoe, William. 2003. „WTO/GATT trade rounds: Past as prologue.“ *Allied Academies International Internet Conference*. 5 (1), 53-42. Dostupné z: <http://www.alliedacademies.org/pdfs/paai-5.pdf#page=41> (21. 1. 2017)

Keohane, Robert, o, Nye, Joseph S. 1974. „Transgovernmental Relations and International Organizations“ *World Politics* 27 (1), 39-62. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2009925?seq=1#page_scan_tab_contents (3. 10. 2016)

Keohane, Robert O, Nye, Joseph S. 2011. *Power and Interdependence*. New York: Longman.

Laaksonen, Kalle, Petri, Mäki-Fränti, Meri, Virolainen. 2000. „Lomé Convention, Agriculture and Trade Relations between the EU and the ACP Countries in 1975-2000.“ *Pallervo Economic Research Institute* (online; Pdf). Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/18853/1/wp060020.pdf>

Krasner, Stephan. 1983. „Overviews“ Pp. 1 in Stephan, Krasner (ed). *International Regime*. Ithaca: Cornell University Press

Krpelec, Oldřich, Hodulák, Vladan. 2012. „Politická ekonomie zahraniční obchodní politiky – instituce, regulace, sociální a politický koncept.“ *Politická ekonomie* 60 (1), 19-39. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/830> (2. 4. 2017)

Laaksonen, Kalle, Petri, Mäki-Fränti, Meri, Virolainen. 2000. „Lomé Convention, Agriculture and Trade Relations between the EU and the ACP Countries in 1975-2000.“ *Pallervo Economic Research Institute* (online; Pdf). Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/18853/1/wp060020.pdf> (29. 9. 2016)

Lamm, Brian. 1997. „Banking and the Agricultural Problems of the 1980s“ in George Hanc (ed). *An Examination of the Banking Crises of the 1980s and Early 1990s*. Pp. 261-290. Washington: Federal Deposit Insurance Corporation. Dostupné z: <https://www.fdic.gov/bank/historical/history/vol1.html> (30. 10. 2016)

Lobao, Linda., Meyer, Katherin. 2001. „The great agricultural transition: Crisis, change, and social consequences of twentieth century US farming.“ *Annual review of sociology* 27, 103-124. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2678616> (30. 10. 2016)

Ludlow, N. Piers. 1999. „Challenging French Leadership in Europe: Germany, Italy, the Netherlands and the Outbreak of the Empty Chair Crisis of 1965–1966.“ *Contemporary European History* 8 (2), 231-248. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/0EADE25A92AAC624228879CC73F2E063/S0960777399002039a.pdf/challenging-french-leadership-in-europe-germany-italy-the-netherlands-and-the-outbreak-of-the-empty-chair-crisis-of-1965-1966.pdf> (20. 9. 2016)

Ludlow, N. Piers. 2005. „The making of the CAP: towards a historical analysis of the EU's first major policy.“ *Contemporary European History* 14 (3), 347-371. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/contemporary-european-history/article/div-classtitlethe-making-of-the-cap-towards-a-historical-analysis-of-the-eus-first-major-policydiv/60D679500BB912A2CF3610B078566BD3> (16. 2. 2017)

Luková, Marie, Lysek, Jakub. 2012. „Obchodní spory USA a EU.“ Pp. 134 in Václav Stehlík, Ondrej

Hamulák, Robert Zbiral (eds.). *Studie z práva vnějších vztahů Evropské unie*. Právnická fakulta Univerzity Palackého: Olomouc. Dostupné online: http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/mezinarodni-pravo/Studie_z_prava_vnejsich_vztahu_EU.pdf#page=134 (2. 4. 2017)

Marek, Dan. 2005. „Československo, RVHP a Evropské hospodářské společenství v období 1957–1980“ *Acta Universitatis Palackiana Olomucensis* 3 (4), 139-145. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=183976> (5. 2. 2017)

McCormick, John. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.

McGuire, Steven, Smith, Michael. 2008. *The European Union and the United States: Competition and Convergence in the Global Arena*. New York: Palgrave Macmillan.

McMahon, Joseph. 2005. „The Agreement on Agriculture“ in Patrick, Macrory, Arthur, Appleton, Michael, Plummet (eds.). *The World Trade Organization: Legal, Economic and Political Analysis*. New York: Springer.

Mearsheimer, John. 1994. „The false promise of international institutions.“ *International security* 19 (3), 5-49. Dostupné z: <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0021.pdf> (27. 11. 2016)

Meunier, Sophie. 2000. „What Single Voice? European Institutions and EU-U.S. Trade Negotiations.“ *International Organization* 54 (1), 103-135. Dostupné z: <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&fid=164794&jid=INO&volumeId=54&issueId=01&aid=164793&bodyId=&membershipNumber=&societyETOCSession=> (2. 4. 2017)

Moyer, Wane, Josling, Tim. 2002. *Agricultural Policy Reform: Politics and proces in the EU and US in the 1990s*. Aldershot: Ashgate.

Narlikar, Amrita, Tussie, Diana. 2004. „The G20 at the Cancun Ministerial: Developing countries and their evolving coalitions in the WTO.“ *The World Economy* 27 (7), 947-966.

Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2004.00636.x/epdf> (17. 3. 2017)

O'Donoghue, Eric, Whitaker, James. 2010. „Do direct payments distort producers' decisions? An examination of the Farm Security and Rural Investment Act of 2002.“ *Applied economic perspectives and policy* 32 (1), 170-193. Dostupné z: <http://aepp.oxfordjournals.org/content/32/1/170.full.pdf+html> (5. 11. 2016)

Orden, David. 2000. „Exchange rate effects on agricultural trade and trade relations.“ Pp 6 in R.M.A, Loyns, Ronald, Knutson, Karl, Meilke, Antonio, Yunez-Naude (eds.). *Policy Harmonization and Adjustment in the North American Agricultural and Food Industry*. University of Guelph: Winnipeg. Dostupné z: <https://www.farmfoundation.org/news/articlefiles/859-maroon.pdf#page=23> (9. 4. 2017)

Orden, David, Blandford, David, Josling, Timothy. 2010. „Determinants of farm policies in the United States, 1996-2008.“ *The political economy of agricultural price distortions*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/David_Blandford/publication/46473065_Determinants_of_Farm_Policies_in_the_United_States_1996-2008/links/09e41512a3b17edf6f000000.pdf (5. 11. 2016)

Parker, Richard, Alemanno, Alberto. 2016 „A Comparative Overview of EU and US Legislative and Regulatory Systems: Implications for Domestic Governance & the Transatlantic Trade and Investment Partnership.“ *Columbia Journal of European Law* 22 (1), 64-99. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/Papers.cfm?abstract_id=2721038 (6. 11. 2016)

Patterson, Lee, Ann. 1997. „Agricultural policy reform in the European Community: a three-level game analysis.“ *International organization* 51 (1), 135-165. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/CF56E99C0D2C23379C4900FA1AE71864/S0020818397440055a.pdf/agricultural-policy-reform-in-the-european-community-a-three-level-game-analysis.pdf> (29. 9. 2016)

Phelan, William. 2012. „What Is Sui Generis About the European Union? Costly International Cooperation in a Self-Contained Regime.“ *International Studies Review* 14 (3), 367-385. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2486.2012.01136.x/epdf> (30. 7. 2016)

Piccinini, Antonio, Loseby, Margaret. 2001. *Agricultural Policies in Europe and the USA: Farmers between Subsidies and the Market*. New York: Palgrave.

Pirzio-Biroli, Corrado. 2008. „An inside perspective on the political economy of the Fischler reforms.“ Pp. 102 in Johan, Swinnen (ed.). *The perfect storm*. Brussels: Centre for European Policy Studies.

Pitrová, Markéta. 2014. *Postlisabonské procesy v Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita.

Potter, Clive, and Jonathan Burney. 2002. „Agricultural multifunctionality in the WTO—legitimate non-trade concern or disguised protectionism?“ *Journal of Rural Studies* 18 (1), 35-47. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0743016701000316/1-s2.0-S0743016701000316-main.pdf?_tid=9f5218fa-070b-11e7-afc7-00000aab0f26&acdnat=1489313395_408657fd77004ab8cf9592b03c3909c8 (12. 3. 2017)

Ralph, Chite. 2004. „The 2014 Farm Bill (PL 113-79): Summary and Side-by-Side.“ *Congressional Research Service Report for Congress* (online; Pdf). Dostupné z: <http://nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/2014/02/R43076.pdf> (6. 11. 2016)

Rana, Waheeda. 2015. „Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts.“ *International Journal of Business and Social Science* 6 (2), 290-297. Dostupné z: <http://search.proquest.com/openview/b70e028b56bcbc28ccd9d730ff9f403a/1?pq-origsite=gscholar> (3. 8. 2016)

Randhawa, Param S. 1987. „Punta del Este and after: negotiations on trade in services and the Uruguay round.“ *Journal of World Trade Law* 21, 163-172. Dostupné z:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.kluwer/jwt0021&div=44&g_sent=1&collection=kluwer# (26. 2. 2017)

Regulation (EU) No 1307/2013. 2013. *eur-lex.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0608:0670:en:PDF> (22. 10. 2016)

Sahoo, Rasmita. 2014. „The International Institutions of Trade: The WTO and the GATT.“ *Asian Journal of Multidisciplinary Studies* 2 (8), 245–253. Dostupné z: <http://ajms.co.in/sites/ajms2015/index.php/ajms/article/view/542/475> (21. 1. 2017)

Schnepf, Randy. 2004. „Agricultural in the WTO Bali Ministerial Agreement.“ *Congressional Research Service* (online; Pdf). Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43592.pdf> (21. 3. 2017)

Schoenbaum, Thomas J. 1992. „Agricultural Trade Wars: A Threat to the GATT and Global Free Trade.“ *St. Mary's Law Journal* 24, 1165-1195. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/stmlj24&div=47&g_sent=1&collection=journals (5. 2. 2017)

Schweller, Randall. 1994. „Bandwagoning for profit: Bringing the revisionist state back in.“ *International Security* 19 (1), 72-107. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2539149?seq=1#page_scan_tab_contents (3. 10. 2016)

Secretariat General of the European Commission. 1969. „Memorandum of the Reform of Agricultural in the European Economic Community and Annexes“ *ec.europa.eu* (online;Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/crisis-years-1970s/com68-1000_en.pdf

Seitzinger, Hillberg, Ann, Paarlberg, Philip. 1990. „A simulation model of the US export enhancement program for wheat.“ *American Journal of Agricultural Economics* 72 (1), 95-103. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/pdf/1243148.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents (1. 11. 2016)

Schoenbaum, Thomas J. 1992. „Agricultural Trade Wars: A Threat to the GATT and Global Free Trade.“ *St. Mary Law Journal* 24, 1165. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/stmlj24&div=47&g_sent=1&collection=journals (28. 2. 2017)

Shucksmith, Mark, Kenneth Thomson, Deborah Roberts. 2005. *The CAP and the Regions: The Territorial Impact of the Common Agricultural Policy*. Googlebooks (online). Dostupné z: <http://www.google.cz/books?hl=cs> (6. 11. 2016)

Schnietz, Karen. 2000. „The institutional foundation of US trade policy: Revisiting explanations for the 1934 Reciprocal Trade Agreements Act.“ *Journal of Policy History* 12 (4), 417-444. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-policy-history/article/the-institutional-foundation-of-us-trade-policy-revisiting-explanations-for-the-1934-reciprocal-trade-agreements-act/8646C9C702E567BF3D10D41A2FE4EFB8> (27. 11. 2016)

Siddharta, Mitra, Josling, Tim. 2009. „Agricultural export restrictions: Welfare implications and trade disciplines.“ *International Food & Agricultural Trade Policy Council (IPC)*. Dostupné z: http://www.ictsd.org/downloads/2009/02/exportrestrictions_final.pdf (12. 3. 2017)

Smith, Vincent. 2014. „The 2014 Agricultural Act: US farm policy in the context of the 1994 Marrakesh Agreement and the Doha Round.“ *ICTSC, Issue Paper* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.ictsd.org/downloads/2014/03/ictsd-note-march-18.pdf> (6. 11. 2016)

Skogstad, Grace. 1998. „Ideas, Paradigms and the Institutions: Agricultural Exceptionalism in the European Union and the United States.“ *Governance* 11 (4), 463-490. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0952-1895.00082/epdf> (30. 7. 2016)

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství. 1957. *Euroskop.cz* (online; Pdf.) Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf (11. 9. 2016)

Steinberg, Richard H. 2002. „In the shadow of law or power? Consensus-based bargaining and outcomes in the GATT/WTO.“ *International Organization* 56 (2), 339-374. Dostupné z:

<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0020818302441732> (19. 2. 2017)

Sumner, Daniel. 2003. „Implications of the US Farm Bill of 2002 for agricultural trade and trade negotiations.“ *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics* 47 (1), 99-122. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8489.00205/epdf> (5. 11. 2016)

Swinbank, Alan. 2005. „Developments in the Doha Round and WTO dispute settlement: some implications for EU agricultural policy.“ *European Review of Agricultural Economics* 32 (4), 551-561. Dostupné z: <https://academic.oup.com/erae/article/32/4/551/621343/Developments-in-the-Doha-Round-and-WTO-dispute> (12. 3. 2017)

Swinnen, Johan. 2001. „A Fischler Reform of the Common Agricultural Policy.“ *Working paper No. 173*. Brussels: Centre for European Policy Studies. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/publications/fischler-reform-common-agricultural-policy> (16. 10. 2016)

Swinnen, Johan. 2010. „The Political Economy of the Most Radical Reform of the Common Agricultural Policy.“ *Journal of International Agricultural Trade and Development* 59. Dostupné z: http://www.gjae-online.de/news/pdfstamps/freeoutputs/GJAE-608_2010.pdf (16. 10. 2016)

Swinnen, Johan. 2016. „A Political Economy Perspective on the Fischler Reforma of the CAP“ in Alessandro, Sorrentino, Roberto, Henke, Simone, Severini (eds.). *The Common Agricultural Policy after the Fishler Reform*. New York: Routledge.

Tanner, Carolyn. 1996. „Agricultural trade liberalisation and the Uruguay Round.“ *Australian Journal of Agricultural Economics* 40 (1), 1-35. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8489.1996.tb00726.x/epdf> (28. 2. 2017)

The European Parliament and the Council of the European union. 2002. „Regulation (EC) No 178/2002.“ *Official Journal of the European Communitie* (online; Pdf). Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:031:0001:0024:en:PDF>
(26. 7. 2016)

The General Agreement on Tariffs and Trade. 1986a. „The General Agreement on Tariffs and Trade.“ *wto.org* (online; Pdf). Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf (4. 12. 2016)

The General Agreement on Tariffs and Trade. 1986b. „The Punta del Este Declaration.“ *sice.oas.org* (online). Dostupné z: http://www.sice.oas.org/trade/Punta_e.asp (26. 2. 2017)

„The President’s 2017 Trade Policy Agenda.“ 2017. *ustr.gov* (online; Pdf). Dostupné z: <https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2017/AnnualReport/Chapter%20I%20-%20The%20President%27s%20Trade%20Policy%20Agenda.pdf> (25. 3. 2017)

Troitiño, David Ramiro. 2008. „De Gaulle and the European Communities.“ *Institute for European Studies* 4, 139-152. Dostupné z: <http://www.ies.ee/iesp/No4/Troitino.pdf> (22. 9. 2016)

„Transatlantic Economic Partnership.“ 1998. *eeas.europa.eu* (online, Pdf). Dostupné z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/us/docs/trans_econ_partner_11_98_en.pdf (26. 3.2017)

United States Department of Agriculture. 2016a. „Top 15 U.S. agricultural export destinations, by calendar year, U.S. value.“ (online; xls.). Dostupné z: https://www.ers.usda.gov/webdocs/DataFiles/Calendar_year__18033/Xcytop15.xls?v=42460
(31. 3. 2017)

United States Department of Agriculture. 2016b. „Top 15 U.S. agricultural import sources, by calendar year, by U.S. value.“ (online; xls.). Dostupné z: https://www.ers.usda.gov/webdocs/DataFiles/Calendar_year__18033/McyTOP15.xls?v=42460
0 (31. 3. 2017)

Vaughan, Scott. 2017. „A New Generation of Trade and Industrial Policy.“ *International Institute for Sustainable Development* (online; Pdf). Dostupné z:

<http://www.iisd.org/sites/default/files/publications/new-generation-trade-industrial-policy-commentary.pdf> (25. 3. 2017)

Vošta, Milan. 2010. „Společná zemědělská politika EU a její aplikace v České republice.“ *Současná Evropa* 5 (2), 127-142. (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=se&pdf=42.pdf> (2. 4. 2017)

Waisová, Šárka. 2002. „Teorie mezinárodních režimů.“ *Mezinárodní vztahy* 37 (2), 49-66. Dostupné online: <https://mv.iir.cz/article/view/31> (2. 4. 2017)

Walker, Herman. 1964. „Dispute Settlement: The Chicken War.“ *American Journal of International Law* 58, 671-685. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ajil58&div=43&g_sent=1&collection=journals (16. 2. 2017)

Westcott, Paul, Young, Edwin, Price, Michael. 2002. „The 2002 Farm Act: Provisions and implications for commodity markets.“ *United States of Department of Agricultural Economic Research Service* (No. 33745). Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/33745/1/ai020778.pdf> (5. 11. 2016)

Weyerbrock, Silvia, Xia, Tian. 2000. „Technical Trade Barriers in US/Europe Agricultural Trade.“ *Agribusiness* 16 (2), 235-251. Dostupné online: <http://web.cenet.org.cn/upfile/41754.pdf>

Williams, Linn. 2006. „Trade Relations Between the US and the EU.“ Pp. 91 in Thomas Ilgen (ed.) *Hard Power, Soft Power and the Future of transatlantic Relations*. Aldershot: Ashgate.

Winters, L. Alan. 1990. „The road to Uruguay.“ *The Economic Journal* 100 (403), 1288-1303. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/2233977.pdf> (28. 2. 2017)

World Trade Organization. 1994. „Agreement on Agriculture.“ *wto.org* (online; Pdf). Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf (4. 3. 2017)

World Trade Organization. 2001. „Ministrial Decleration.“ *wto.org* (online; Pdf). Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.pdf (12. 3. 2017)

World Trade Organization. 2004. „Doha Work Programme: Decision Adopted by the General Council on 1 August 2004.“ *wto.org* (online; Pdf). Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf (17. 3. 2017)

World Trade Organization. 2005. *A Handbook on the GATS Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.

World Trade Organization. 2015. „Proposal on export competition from Brazil, European Union, Argentina, New Zealand, Paraguay, Peru, Uruguay and the Republic of Moldova.“ *trade.ec.europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_154007.pdf

World Trade Organization. 2016. „Statement by amb. Vangelis Vitalis to the cimmitte on agriculture in special session.“ *wto.org* (online; Pdf). Dostupné z: https://www.wto.org/english/news_e/news16_e/agri_16nov16_e.htm (25. 3. 2017)

Wynne, BJ, Bradley, Carol. 1990. „Is the 1990 Farm Bill the Opening Shot in a Quiet Revolution.“ *Southwestern Law Journal* 44, 1383-1392. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/smulr44&div=55&g_sent=1&collection=journals (3. 11. 2016)

Zeeuw, Aart. 1997. „International agricultural trade negotiations under GATT/WTO: Experiences, future challenges and possible outcomes.“ *European Review of Agricultural Economics* 24 (3-4), 470-479. Dostupné z: <https://academic.oup.com/erae/article/24/3-4/470/434643/International-agricultural-trade-negotiations> (28. 2. 2017)

Zobbe, Henrik. 2001. „The Economic and Historical Foundation of the Common Agricultural Policy in Europe.“ *Fourth European Historical Economics Society Conference* (online; Pdf). Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/24212/1/ew010012.pdf>

Zulauf, Carl, Dicks, Michael, Vitale, Jeffrey. 2008. „ACRE (Average Crop Revenue Election) farm program: Provisions, policy background, and farm decision analysis.“ *Choices* 23 (3), 29-35. Dostupné z: <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/94670/2/23-3%20ACRE.pdf> (5. 11. 2016)

Abstrakt

Zemědělská politika je svou povahou velmi atypickou politikou, která zásadně ovlivňuje jak domácí, tak i zahraniční politiku. Vzniklé interakce mezi státy poté představují významné překážky a spory v nastavování vzájemných obchodních vztahů. Tento jev se dotýká i obchodních vztahů mezi EU a USA, kdy oblast zemědělství představuje signifikantní překážky. Hlavním cílem této práce je za pomoci teorie komplexní interdependence prokázat, že vzájemné interakce a vysoká obchodní zranitelnost vede k větší harmonizaci a liberalizaci zemědělských politik EU a USA. Tento vývoj je i reflektován v rámci jednání GATT/WTO, které má taktéž zásadní vliv na současnou podobu zemědělské politiky.

V závěru práce je následně potvrzena stanovena hypotéza a s ní spojené výzkumné otázky, které detailně analyzují klíčové aspekty obchodních vztahů ve výměně zemědělských produktu mezi EU a USA.

Klíčová slova: Spojená státy americké, Evropská unie, GATT, WTO, zemědělská politika, Společná zemědělská politika, teorie komplexní interdependence

Abstract

Agricultural policy is by its nature very atypical policy that significant affects on domestic policy and foreign policy as well. The resulting interaction between states then represents significant barriers and disputes in the setting of bilateral trade. This phenomenon also affects trade relations between the EU and the US, where agriculture represents a significant obstacle. The main objective of this work is using the theory of complex interdependence demonstrate that the trade interaction and the high vulnerability leads to greater liberalization and harmonization of agricultural policies of the EU and the US. This trend is also reflected in the framework of the GATT/WTO, which has a major impact on the current form of the agricultural policies.

The conclusion is consequently confirmed the hypothesis and the associated research questions that analyze in detail the key aspects of trade relations in the exchange of agricultural products between the EU and the US.

Key words: United States of America, European Union, GATT, WTO, agricultural policy, Common Agricultural Policy, theory of complex interdependence